

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

פינחס

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרב"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ב

כל הזכויות שמורות
למוכן "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למוכן "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

דיני צום שבעה עשר בתמוז

א. נאמר בדברי קבלה (זכריה ח, יט), כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים. ופירשו חז"ל (ר"ה יח:), צום הרביעי הוא יום שבעה עשר בתמוז, שהוא בחודש הרביעי. צום החמישי - זה תשעה באב שבו נשרף בית אלהינו^א, צום השביעי - זה שלשה בתשרי, שבו נהרג גדליה בן אחיקם. צום העשירי - זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים^ג.

עיונים והארות

תענית ה"ב) שינה והוסיף לכאורה על טעם זה, באומרו: "יום שלישי בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכתב גחלת ישראל הנשאת וסייב להתם גלותן".

ואם כן, לפי הרמב"ם קשה, מה ההוכחה של הגמרא, הלא לפי דבריו, מלבד מיתת גדליה מצטרף ענין נוסף ש"נכתב גחלת ישראל הנשאת, וסייב להת גלותן" של ישראל, ומשום כך נקבעה תענית לדורות, כי נחשב הדבר כשריפת בית אלקינו. אבל מכל מקום יתכן לומר שעל הריגת גדליה בלבד לא היתה נקבעת תענית כשאר תעניות על חורבן הבית, ואם כן מנין לנו שמיתת צדיקים כשלעצמה שקולה כשריפת בית אלקינו.

ברם, יש לומר שדברי הרמב"ם הן תורף דברי הגמרא גופא ואין בהם תוספת ושינוי טעם לזה שהביאה הגמרא. הנה, אומר הנביא (זכריה ח, ב): "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדי טובים".

א. **שנאמר** (מלכים ב, כה, ח-ט) "ובחדש החמישי וכו' בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלם, וישרף את בית ה'" וכו' ונאמר (ירמיהו נב, יב) "ובחדש החמישי בעשור לחדש וכו' בא נבוזראדן רב טבחים" וכו' הא כיצד, בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי ושמיני, ותשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו שנאמר (ירמיהו ד, ז) "אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב". ואמאי קרי ליה חמישי - חמישי לחדשים. (גמ' תענית כט.)

ב. **ומי** הרגו - ישמעאל בן נתניה הרגו, ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו. ואמאי קרי ליה שביעי - שביעי לחדשים. (גמ' שם.)

מן הגמרא משמע שעיקר הטעם שיום הריגתו של גדליה בן אחיקם נקבע לדורות כיום תענית בין שאר התעניות על חורבן הבית, הוא כדי ללמדנו ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו. ברם, הרמב"ם (פ"ה מהל'

עיונים והארות

"ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו" - שכשם שכאשר בית המקדש היה קיים היה המקדש משפיע קדושה על ישראל ומגן עליהם מפני הפורענות, וכשנשרף וחרב בטל הכל, ובאין מי שיגן עליהם באו ותכפו הצרות על ישראל - כך גם הצדיק מגן על ישראל, וכשמת סר מהם המגן ובאות עליהם צרות רבות ורעות רח"ל. (טללי אורות)

ג. שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר. בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים. ואמאי קרי ליה עשירי - עשירי לחדשים. (גמ' שם).

מובא בליקוטי תורה (פר' כי תשא) להאר"י ז"ל על הפסוק (שמות לה, ב) "חג לה' מחר", שהיה זה שבעה עשר בתמוז (תענית כו:), ויש "מחר" שהוא לאחר זמן (רש"י שמות יג, יד) וזהו שנאמר בפסוק (זכריה ח, יט) שצום הרביעי (י"ז בתמוז) וצום החמישי (תשעה באב) יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, שבעה עשר בתמוז יהיה כיו"ט ראשון ותשעה באב כיו"ט אחרון, והימים שביניהם יהיו כימי חול המועד.

רמז על ד' הצומות הנ"ל הביא בסה"ק אור פני משה (פר' לך לך) וז"ל: "בחזיון לילה על משכבי, בליל י' בטבת תקכ"ד, חלמתי שיש רמז בפסוק על ד' הצומות ותענית כ' בסיון, שאומר השי"ת לאברהם, (בראשית טו, יג) "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך לא להם, ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך" - ר"ת י' בטבת, תשעה באב, כ' בסיון, ג' בתשרי, י"ז בתמוז; "ועבדום" - הגוים; "ועינו אותם" - יתענו; "ארבע מאות שנה", ר"ת, אחר שיבנה מקדש במהרה בימינו, אז "יצאו ברכוש גדול", ר"ת: ישישו בשמחה גדולה. אמר". עכ"ל.

על כרחך צריך לומר שצום השביעי, צופ גדליה, נתקן מחמת ש"נכבת גחלת ישראל הנשארת וסיבב להתם גלותו", ולכן לעתיד לבוא כשיבנה בית המקדש יהיה יום זה, כשאר התעניות, לששון ולשמחה. כי אם תמצי לומר שסיבת תיקון תענית זו היא משו הריגת גדליה בן אחיקם, והיינו בגלל מיתת צדיקים גרידא, אם כן איך יתכן שיהיה יום מיתתן לששון ולשמחה.

על כן יש לומר שאכן תענית זו נתקנה, כדברי הרמב"ם, מחמת ש"נכבת גחלת ישראל הנשארת וסיבב להתם גלותו", אלא שדבר זה נגרם כתוצאה מהריגת גדליה בן אחיקם. כל עוד היה גדליה בקרבם, הגן הוא על הדור, ומשנהרג הצדיק הגדול סר מה המגן ונהרגו כל הנפשות של שארית הגולה ותכפו צרותיהם עד שבאה עליהם הגלות.

ואכן, גם מן הכתובים משמע שבתחילה היתה הגזירה להרוג את גדליה עצמו בלבד, כנאמר ירמיה מ, יד): "הידוע תדע כי בעליס מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה להכותך נפש", ומדוע איפוא הרג לבסוף את כל הנפשות האחרות? אין זאת אלא שעל ידי שנהרג גדליה סר מהם המגן, וממילא עתה הותרה הרצועה ולקו רבים.

ולפי"ז מדוקדק היטב לשון הרמב"ם: "יום שלישי שבו נהרג גדליה בן אחיקם", וכתוצאה מכך - "ונכבת גחלת ישראל הנשארת", וכתוצאה מכך - "וסיבב להתם גלותו" [וכך גם מדוקדק מלשון המשנה ברורה (תקמ"ט סק ב) "כי ע"י שנהרג גלו כולם ונהרגו מהם לאלפים"].

וזהו שאומרת הגמרא שבג' בתשרי נהרג גדליה בן אחיקם, והיינו שמותו גרם להריגת שארית ישראל ולגלות ישראל. והכל נכלל בכלל "מיתת צדיקים", לפי שמהמת מיתת הצדיק נגרמו כל הצרות הללו. וזהו שמוסיפים ואומרים:

ב. חמשה דברים אירעו את אבותינו ביום י"ז בתמוז, נשתברו הלוחות^ז, בוטל התמיד בימי הבית הראשון^ה, הובקעה העיר ירושלים בחורבן השני^ו, שרף אפוסטומוס הרשע

עיונים והארות

וראוהו הזקנים ורצו אחריו, אחז משה בראש הלוחות והן אחזו בראשן, וחזק כחו של משה יותר מכחן של שבעים זקנים, שנאמר (דברים לד): ולכל היד החזקה. נסתכל משה בלוחות וראה הכתב שבהן שפורח, וכבדו על ידי משה ונפלו מידי ונשתברו: אחרים אמרו: לא שבר. עד שנאמר לו מפי הגבורה, אשר שברת (שמות לד) - אמר לו יישר כחך ששברת. (ילקוט תשא צג).

משל למלך שנשא אשה, וכתב לה כתובה ונתנה ביד השושבין. לאחר ימים יצא עליה שם רע. מה עשה השושבין? קרע את הכתובה. אמר, מוטב שתהא נדונת כפנויה ולא כאשת איש. כך עשה משה, אמר, אם אין אני משבר את הלוחות - אין לישראל עמידה, שנאמר (שמות כב): זבח לאלהים יחרם. מה עשה? שברם; אמר לו להקדוש ברוך הוא: לא היו יודעים מה כתוב בהם.

איתא בגמ' עירובין (נד). מאי דכתיב חרות על הלחת - אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל.

לבן תמוז ר"ת זכרו תורת משה, והאות ו' מרמזת ללוחות הברית שהיה ארכן ו' טפחים ורחבן ו' טפחים, וזה מרמז שכל השכחה נמשכת משבירת הלוחות, וע"כ ע"י שלומד תורה בכח גדול בחודש זה מתקן את השכחה שבתורה, כי כנגד שכחת התורה צריך ללמוד הרבה תורה ועי"ז זוכה לזכרה.

ה. בוטל התמיד:

גמ' בתענית (כח): בטל התמיד - גמרא.

ד. בתלמוד (תענית כו.) חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז, וחמשה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, ובוטל התמיד, והובקעה העיר. ושרף אפוסטומוס את התורה והעמיד צלם בהיכל. והובא בטור (ס' תקמט) ונבאר הדברים אחת לאחת.

נשתברו הלוחות:

בגמ' (שם כח): מנלן? דתניא: בשעה לחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל, ובשבעה בו עלה משה. דכתיב ויקרא אל משה ביום השביעי, וכתיב ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה. עשרים וארבעה דסיון, ושיתסר דתמוז, מלו להו ארבעין בשיבסר בתמוז. נחית אתא ותברינהו ללוחות, וכתיב ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל וישלך מידי ואת הלוחות וישבר אתם תחת ההר.

ובתנחומא (תשא) איתא, בשעה שנתן לו הקדוש ברוך הוא למשה את הלוחות, היו סובלין (היינו שלא היה צריך משה רבנו להתאמץ כדי לתפוסן) כיון שירד וקרוב אל המחנה וראה את העגל, פרח אותו הכתב מעליהם ונמצאו כבדים על ידי של משה. מיד - ויחר אף משה וישלך מידו את הלוחות.

שבר הלוחות, כיצד? בזמן שעלה ונטלן וירד, שמח שמחה גדולה. כיון שסרחו ישראל, אמר, אם אני נתן להן - מזיק אני אותן למצוות חמורות ומחייב אני אותם לשמים, שכן כתוב (שמות כ) לא יהיה לך - חזר לאחוריו:

עיונים והארות

בימי חורבן הבית הראשון היה המעשה, שבתשעה בתמוז נבקעה חומת ירושלים ופרצו האויבים לתוך העיר ועשו בה שמות, אבל להיכל ה' לא יכלו להכנס, כי התבצרו בו הכהנים ועשו שם עבודת האלקים עד ליום ז' באב. ואולם כבשים להקרבת התמידים בכל יום, חסרו להם מיום י"ג בתמוז, שלעולם היו בעזרה כבשים מבוקרים ממומים כדי הקרבה לארבעה ימים. מיום י"ג בתמוז ואילך שחדו את החילות שצרו עליהם מבחוץ והיו משלשלים להם כסף וזהב, והם העלו להם כבשים. וכך היו עושים עד יום שבעה עשר בתמוז, וכדאיתא בירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) מעשה דומה שהיה גם בימי הבית השני.

ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי: בימי מלכות יון היו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להן שני גדיים באותה שעה האיר הקב"ה עיניהם ומצאו שני טליים מבוקרים בלישכת הטלאים על אותה שעה העיד ר' יודה בר בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות.

א"ר לוי אף בימי מלכות רשעה הזאת היו משלשלין להן שתי קופות של זהב והיו מעלין להם שני כבשים ובסוף שלשלו להן ב' קופות של זהב והעלו להם שני חזירים לא הספיקו להגיע לחצי חומה עד שנעץ החזיר בחומה ונזדעזעה החומה וקפץ מ' פרסה מארץ ישראל באותה שעה גרמו העונות ובטל התמיד וחרב הבית. וכ"ה בגמ' ב"ק (פה): ושם איתא דבימי מלכות בית חשמונאי קרה המעשה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. [ושלש וחצי שנים קודם החורבן בוטל התמיד ע"י גזרת מלכות הרשעה (מלאכת שלמה)].

ו. הובקעה העיר:

זה היה מעשה בחורבן בית שני שחומת ירושלים

נבקעה ב"ז בתמוז וטיטוס וחילותיו פרצו לעיר. ואילו בחורבן הבית הראשון שבימי צדקיהו המלך, כתוב (ירמיה נב): בחדש הרביעי בתשעה לחדש, ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ. ותבקע העיר וכל אנשי המלחמה יברחו ויצאו מהעיר לילה וגו'.

ובירושלמי (תענית פ"ד) אמרו, שגם בחורבן בית ראשון הובקעה העיר ב"ז בתמוז אלא שמפני הצרות האיומות שהיו אז, נתקלקלו להם החשבונות וחשבו כי היה הדבר בתשעה בתמוז, ואף על פי שהקדוש ברוך הוא ידע והנביא ידע, הוא כתב ביד הנביא ירמיהו בתשעה לחדש כפי שסבר העם, כדי להראות שכביכול עמם הוא בצרה, וכביכול, אפילו חשבונותיו שלו נתקלקלו, מה שאין הפה יכול לדבר ולא האוזן יכולה לשמוע, ומשל למלך שהיה יושב ומחשב חשבונות, באו ואמרו לו: נשבה בנך! ונתקלקלו חשבונותיו. אמר, יעשה זה ראש לחשבונות. (ירושלמי שם)

וב"ה בתוס' ר"ה (יח: ד"ה "זה" הראשון) מתוך טרדותם טעו בחשבונם, ולא רצה הפסוק לשנות מכמו שהיו סבורים.

ובתב הטור (סי' תקמט) וז"ל: אף על גב דכתב בקרא צום הרביעי בט' לחדש הובקעה העיר האידנא מתענין ב"ז בו משום דמתחלה תקנו תענית בט' בו לפי שבט' בו הובקעה העיר בראשונה ובשנייה הובקעה ב"ז וכיון דבשנייה הובקעה ב"ז תקנו להתענות ב"ז בו לפי דחורבן בית שני חמיר לן. והסביר בתיקון יששכר (דף ז') לפי שהראשון כבר נתנחמו עליו בבנין בית שני ונשכח הראשון בשני, אבל משחרב השני וגלינו בגלותינו ולא נגאלנו עד שיבא מלך משיחנו ויבנה השלישי במהרה בימינו, לכך חרבן השני קשה לנו מהראשון. (כה"ח ס"ק י"ג)

את התורה, והועמד צלם בהיכל^ח.

עיונים והארות

התורה מתרגמין דא גזירה דאורייתא, גם בשנת ת"ח נחרבו שתי קהילות באותו יום, עד כאן לשונו, ובעירנו איזמיר יגן עליה אלקים, נהיגנא מכד הוינא טליא דהוּו כמה אנשים סוחרים דהוּו נזהרים שלא לצאת אפילו לשוק לעסקיהם בערב שבת חוקת, ומה שהיה להם לעשות בערב שבת היו עושים ומתקנים מיום חמישי, והן עוד היום רבים נזהרים שלא לילך מעיר לכפר ביום הזה, וה' שומר את עמו ישראל בכל מקום ובכל זמן שלא תאונה שום רעה אמן כן יהי רצון, ועיין בספר משחא דרבותא דף ע' ע"ב לענין תענית ביום ט' לחדש דהמתענה תבוא עליו ברכה. עכ"ל.

ז. שרף אפוסטומוס הרשע את התורה:

מאורע זה שנזכר במשנה אין פרטיו ידועים מן המקורות הראשונים. בירושלמי רק נזכר: 'היכן שרפה? ר' אחא אומר: במעברות של לוד; ורבנן אומרים: במעברות של טרלוסא';

האחרונים משערים שמעשה זה מתיחס לתקופת הנציב הרומאי קומנוס, המעשה היה כשש עשרה שנה לפני המרד הגדול ברומאים. בעת ההיא התגרו חילותיו של הנציב ביהודים ובקדשיהם והיו מהומות גדולות ששקטו אחרי כן, ועל אותה עת מספר יוספוס פלביוס כדברים האלה:

ואחרי הפורענות הזאת (כשעשרת אלפים איש נהרגו בהר הבית בגלל מהומוה שנגרמה על ידי הרומאים) קמה מבוכה חדשה בגלל מעשה שוד, כי בדרך המלך על יד בית חורון התנפלו שודדים על כבודת סטפנוס, אחד מעבדי הקיסר, ובזזו את כולה. קומנוס שלח את אנשי צבאו אל הכפרים הסמוכים למקום השוד וצוה

וברמב"ן בספר תורת האדם (ענין אבילות ישנה ד"ה תניא א"ר שמעון מהדו' שעוועל עמ' רמג) כתב שלא רצו לגזור גם על ט' בתמוז דאין מטריחין על הציבור.

ובן פסק השו"ע (סי' תקמט סעי' ב) וז"ל: אף על גב דכתיב בקרא: בחדש הרביעי בתשעה לחודש הובקעה העיר (ירמיהו לט, ב) אין מתענין בט' בו אלא ב"ז, מפני שאף על פי שבראשונה הובקעה בט' בו, כיון שבשניה הובקעה ב"ז בו, תיקנו להתענות ב"ז בו משום דחורבן בית שני חמיר לן.

ובתב המג"א (ס"ק ב') לפי דברי הרמב"ן בעל נפש יחמיר על עצמו להתענות גם בט' תמוז. אולם לדברי הירושלמי שטעו בחשבון גם בעל נפש אין צריך להחמיר על עצמו. אולם כתב הכה"ח (ס"ק י"ב) בשם הפתחי תשובה דמהגמ' בתרא (ס:) משמע דבדבר שלא תקנו חז"ל משום שאין הציבור יכול לעמוד בו, גם בעל נפש לא צריך להחמיר.

ובמועד לכל חי (סי' ט אות ד) כתב שאם חל ט' בחודש ביום ששי טוב שיתענה.

ומענין לענין יש שנהגו להתענות בערב שב"ק פר' חוקת, וזאת משום הפרעות הגדולות שקראו לעם ישראל בזמן זה, וכמבואר בבאר היטב (סי' תקפ) ובמשנ"ב (סי' תקפ ס"ק טז) והביא דבריהם במועד לכל חי (סי' ט אות ד) וז"ל: ובבאר היטב סימן תקפ"פ כתב וזה לשונו, כתב התניא ביום הששי פרשת חוקת נהגו היחידים להתענות שבאותו יום נשרפו עשרים קרונות מלאים ספרים בצרפת, ולא קבעו אותו לפי החדש מפני שבתוך שאלת חלום נודע להם שיום הפרשה גורם גזירות התורה, זאת חוקת

עיונים והארות

לאסור את ישוביהם ולהביאם אליו, כי מצא בהם עוון שלא רדפו אחר השודדים לתפשם, ואחד מאנשי הצבא תפס את ספר התורה הקדושה באחד הכפרים, וקרע אותו והשליכו באש, מכל העברים חרדו היהודים, כאילו היתה כל ארצם לנגדם למאכולת אש. לבשורה הראשונה נזעקו כולם ברוח קנאתם הרבה לקדשיהם, וכחצים עפים מכלי קלע, רצו אל קיסריה לחלות את פני קומנוס לבל ימנע את מעשה נקמתו באיש אשר הרבה לחרף את אלקיהם ואת תורתם. הנציב הבין כי לא תשקוט סערת העם עד אשר יפיס את רוחו, ועל כן גזרו להביא את איש הצבא ולהעלות אותו לגרדום, בין מערכות המתלוננים עליו, והיהודים שבו אל עריהם.

ובית חורון בדרך המעבר מלוד לירושלים היא, כדברי הירושלמי 'במעברתא דלוד':

לפי השערה זו היה אותו מעשה ב"ז בתמוז כמה שנים קודם החורבן השני. ונתחלף שם סטפנוס באפוסטמוס, וחילופי שם כאלה מצויים רבים:

ואחרים שמיחסים מעשה זה לאנטיוכוס אפיפנוס, שמסופר עליו ועל אנשיו: 'וספרי התורה אשר מצאו, קרעו וישרפו באש'. וכן נאמרו בענין זה השערות אחרות.

שרף אפוסטמוס את התורה: פירשו הרב עובדיה מברטנורה והתפארת ישראל שר יוני. ולפי זה דבר זה אירע בבית שני.

ועמדו המפרשים על מה ששנינו "ושרף את התורה" בה"א הידיעה. ובתפארת ישראל כתב: "נ"ל דר"ל אותה תורה שכתב עזרא, שהיתה בעזרה, כדאמרין במסכת סופרים שממנו הגיהו שאר ספרים. או נ"ל ששרף כל תורה שמצא, ואפ"ה ק אמר התורה לשון יחיד, שכוונת אותו רשע היה לבטל תורה בכללה

מישראל, עכ"ל. ויש שתירצו שהוא היה הראשון ששרף ס"ת, וכיון שנפרץ השער הותרה הרצועה.

ובס' אמרי דעת על המשניות שם כתב: ושרף אפוסטמוס את התורה וכו' כתב התו"ט כך קבלנו מאבותינו. כתב בדברי ירמיהו פ"ה מה' תענית וז"ל: ונעלם מדעתנו בענין שרף את התורה, והלא כמה פעמים באו אויבים עלינו והיו שורפים בתינו וספרי התורה הקודש והמקדש, ולמה אמרו שרף את התורה בה"א הידיעה. ואולי כמו שמצינו במלכים ב' ובד"ה ל"ד "ספר התורה מצאתי" וכתב האברבנאל למה נאמר התורה בה"א הידיעה, וכתב משום דקאי על הנאמר שם קודם לזה, מצא חלקיהו הכהן את ספר תורת ה' ביד משה. שהי' הספר שכתב מרע"ה, ועל זה נאמר התורה הידועה, וס"ת הזה הי' סגולה כפולה ומכופלת לנו. ואפשר שזה הספר שרף אפוסטמוס הרשע, וראוי ביותר לקבוע תענית על [שריפתן] סגולה יקרה כזאת. או אפשר הי' ס"ת של עזרא, ועכ"פ נראה שהי' איבודה קשה לכל ישראל שממנה היו מגיהין, עכ"ל.

כתב השו"ע (סימן תקפ סעיף ג) וז"ל: יש מי שאומר שגזרו שיהיו מתעניין בכל שני וחמישי על חורבן הבית, ועל התורה שנשרפה, ועל חלול השם; ולעתיד לבוא יהפכם ה' לששון ולשמחה.

וכתב הבאר היטב (או ט') וז"ל: איתא בכתבים שראוי לכל בר ישראל לבכות על שריפת התורה שמכח זה נמסרה התורה לקליפות המקום יחזינה לנו במהרה בימינו: כתב התניא ביום הששי פרשת חקת נהגו היחידים להתענות שבאותו היום נשרפו כ' קרונות מלאים ספרים בצרפת ולא קבעו אותו בימי החודש מפני שמתוך שאלת חלום נודע להם שיום הפרשה גורם גזירת התורה זאת חקת התורה מתרגמינן דא גזרת אורייתא: גם בשנת ת"ח נחרבו שני

ג. ואלו הימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שארעו בהם כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה, ויהיה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותם הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתודו את עוונם ואת עון אבותם.^ט

ד. ג' צומות אלו שהם: י"ז בתמוז, ג' בתשרי, י' בטבת, תחילתם מעמוד השחר, דהיינו 72 דקות זמניות קודם הנץ החמה, וטוב להחמיר שעה וחצי זמניות קודם הנץ החמה.^ו

עיונים והארות

אצלמו של אפוסטמוס שהעמיד בלי שיעכו בידו.

ובתרגום ירושלמי (על ישעיה פרק סו' והוא בב"י סי' תקמט) מפורש דקאי אצלמו של מנשה.

ט. כ"ב הרמב"ם (פ"ה מהלכות תעניות ה"א). ובמשנ"ב (סי' תקמט ס"ק א) הוסיף וז"ל: ולכן חייב כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולפשפש במעשיו ולשוב בהן כי אין העיקר, התענית, כמש"כ באנשי נינוה וירא ד' את מעשיהם ואמרו חז"ל את שקם ואת תעניתם לא נאמר אלא את מעשיהם ואין התענית אלא הכנה לתשובה לכן אותם האנשים שכשהם מתענים הולכים בטויל ובדברים בטלים תפשו הטפל והניחו העיקר ומ"מ אין לפטור את עצמו בתשובה בלבד כי ימים אלו הם מ"ע מדברי הנביאים להתענות בהם.

י. כ"ב בשו"ת אור לציון (ח"ג פל"א בביאורים לתשובה ב) וז"ל: וכבר נתבאר באור לציון תשובות ח"ב פרק ו' בבאורים לתשובה ד', שאף שמעיקר הדין מותר לאכול בליל התענית עד שעה וחומש לפני הנץ החמה, שאז הוא עלות השחר לדעת מרן, מכל מקום טוב להחמיר שלא לאכול מעלות השחר לדעת הגר"א, שהוא שעה ומחצה לפני הנץ החמה, ושכל השעות הן שעות זמניות, ע"ש. ויש מידת חסידות שלא לאכול

קהלות גדולות באותו היום. גם נוהגין להתענות כ' בסיון בכל מלכות פולין. פעם אחת אירע שבחדש א' לא היה אפשר לראות הלבנה בחידושה ולקדשה מחמת שהיה ימי מעונן וערפל וגזר רב אחד תענית. וכתב בתשובת שבות יעקב ח"ב סימן י' שאין לו על מה לסמוך לטרוח את הצבור בתענית ע"ש. עכ"ל.

ועי' עוד במש"כ המשנ"ב (סי' תקפ ס"ק טז) בשם שעה"כ דראוי לכל בר ישראל לבכות על שרפת התורה שמכח זה נמסרה התורה לקלי', המקום יחזירנה לנו במהרה בימינו.

ה. הועמד צלם בהיכל:

בגמ' תענית (כח:): העמיד צלם בהיכל מנלן? דכתיב ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שמו. וחד הוה? והכתיב ועל כנף שקוצים משמם! - אמר רבא: תרי הוו, ונפל חד על חברה ותבריה ליה לידיה, ואשתכח דהוה כתיב: אנת צבית לחרובי ביתא, ידך אשלימת ליה. ופרש"י (ד"ה אנת צבית) הצלם אומר לחברו: אתה רצית להחריב ביתו של מקום, שהטית ישראל אחרך - ואני עשיתי בך נקמה ושילמתי לך ידי.

ובירושלמי איתא (תענית פ"ד ה"ה) והעמיד צלם חד תני הועמד והיינו בעל כרחם, וקאי אצלמו של מנשה שהעמיד בעל כרחם של אנשי דורו. וחד תני העמיד וקאי

וסיום הצום בצאת הכוכבים, דהיינו בארץ ישראל בימי הקיץ כ-27 דקות אחר השקיעה (ובחורף כ-25 דקות אחר השקיעה) ^א.

ה. הישן שינת קבע, אע"פ שקם קודם עלות השחר, אסור באכילה ושתייה, אלא אם כן התנה קודם שישין שדעתו לחזור לאכול או לשתות י. ובזוה"ק החמיר מאד באדם האוכל אחר שישין שינת קבע בלילה על מטתו, שלא יאכל עד שיתפלל שחרית, אפילו השכים הרבה קודם זמן שחרית, וכן דעת רבנו האריז"ל. על כן יש להזהר בזה. ודין זה נוהג כל ימות השנה. ורק חולה יסמוך על דברי הפשטנים, ובלבד שיתנה קודם שישין כנ"ל י.

עיונים והארות

לבדה ומתפשטת תוך דמו לקיים גופו וטועם טעם מיתה והסטרא אחרא שולטת בגוף כשהנשמה מסתלקת ממנו וכשמתעורר אינו טהור, וגם כשנוטל ידיו בקומו ואפילו שיעסוק בתורה עדיין לא תתפשט הנשמה בדמו רק הנפש, וכשיעמוד להתפלל תתפשט בדמו ואז נעשה שלם בנפשו למטה ונשמתו למעלה, ולכן האוכל קודם שיתפלל ויטהר דמו בנשמתו הרי הוא כמנחש וכמעונן, כי דרך המנחש להגביר כח הסטרא אחרא ולהכניע כח הקדושה, ומגביר כח הנחש והרי הוא כעובד אלהים אחרים, מפני שבאכילתו עבד את דמו ולא את הקב"ה, ונקרא מעונן שהתעסק בחובה ולא בזכות. ע"כ.

ובתב הכה"ח (סי' פט ס"ק כח) שכן כתב גם בזוהר חדש (דף קי.). וכן כתב בעץ חיים (שער מט פרק ד). וכן כתב המג"א (ס"ק יד), והאר"ר (אות יא) בשם ספר טוב הארץ, וכן כתב החסד לאלפים (אות ח) על שם הזוה"ק והאר"ר ז"ל, שכל שישין שינת קבע אסור לאכול ולשתות אפילו בעוד לילה יעו"ש. וכ"כ רבנו החיד"א בספרו ברכ"י (או"ח פט, ב) שאם ישן אין לשתות קפה עם סוכר קודם התפילה וכל שכן שלאכול פירות אסור, וז"ל: "ולא תשגיח במה שכתבו קצת משם מהרח"ו זצ"ל דבאשמורת היה אוכל

בליל תענית שעתיים לפני הנץ החמה, וכדעת הגר"ז, וכמו שנתבאר שם בבאורים, ע"ש.

יא. שו"ת אור לציון (שם פכ"ט תשובה כה). ובמקום צורך כגון זקן או חולה יש להקל בשלש עשרה וחצי דקות זמניות שהוא בקיץ כ-17 דקות אחר השקיעה.

יב. שו"ע (סי' תקסד) וז"ל: כל תענית שאוכלים בו בלילה, בין צבור בין יחיד, הרי זה אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר, והוא שלא ישן (שינת קבע), אבל אם ישן (שינת קבע) אינו חוזר ואוכל ולא שותה, אא"כ התנה לאכול או לשתות.

ודעת הרמ"א דיש אומרים דבשתייה אין צריך תנאי, דמסתמא דעתו של אדם לשתייה אחר השינה, והוי כאילו התנה (טור ומרדכי והגהות מיימוני והגהות אשירי).

יג. בזוה"ק (פרשת ויקהל דף רטו:) החמיר בזה מאוד במי שישין בלילה על מטתו שאין לו לאכול גם קודם עלות השחר, וז"ל: (בלשון הקודש) בשם רבי שמעון בר יוחאי על פסוק לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא תעוננו, ופירש שבלילה בשעת השינה עולה הנשמה למרום לראות בגזי האורות העליונים ונשאר הנפש

1. שתית מים או קפה ותה לפני עמוד השחר, שאין שותין אותם לסעוד את הלב רק ליישוב הדעת, הנה גם לדעת הזוה"ק אין בהם איסור יי. ובלבד ששותה בלא סוכר יי. ואם אינו יכול לשתות הקפה בלא סוכר, ואין דעתו מיושבת עליו בלא שתית הקפה, יש מקילין לשתותו עם מעט סוכר יי.

2. הכל חייבים בתעניות אלו, ואסור לפרוץ גדר יי. ואפילו מי שעל ידי כך יתבטל מלימודו, או מלמדי תינוקות. וכל שכן אנשים שעובדים וטוענים שחשים כאבי ראש וצמא וכיוצא בזה. וכל המצטער על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנאמר (ישעיהו סו,

עיונים והארות

ויש מן המקובלים דס"ל שאם קם קודם חצות הלילה יכול לאכול ולשתות עד שיעלה עמוד השחר ואפשר לסמוך עליהם. וכ"כ הרב שדי חמד (ח"י בשו"ת מכתב לחזקיהו או"ח סס"ז), וז"ל, הנה מבואר הדבר לפי זה, דכל שלא עבר עליו חצות לילה בשינה, לא טעים טעמא דמותא. מעתה כיון דכל טעם איסור זה אינו אלא משום דע"י השינה טעים טעמא דמותא, ואם ירצה לאכול הוא נותן כח לדם וכו', א"כ בנד"ד שלא היה ישן ברגע חצות, נראה בפשיטות דשרי. וכן ראיתי לה"ה מרן החב"י נר"ו שם בחתימת ד"ק, שכתב לדברי רבנו האר"י ומהר"ש שרעבי כל שלא ישן ברגע חצות שרי לאכול. (אלא שכתב שם דלדעת מהר"ח ודעימיה אסור, וכבר כתב שם בגוף התשובה דקי"ל כרבנו האר"י ודעימיה, ושגם הרב הק' מהר"ח לא כתב בהיפך אלא קודם שיצק מים ע"י רבנו האר"י זיע"א, ע"ש). ועי' בקונטרס "תפארת" (ח"א) בהוצאת ישיבתנו הקדושה מה שכתבנו בזה וירווח לך.

יד. כה"ח (סי' פט ס"ק ל וס"ק לג).

טו. כ"ב מרן החיד"א בברכ"י (סי' פט ס"ק ב) וכ"כ הכה"ח (שם ס"ק לא).

טז. כ"ב הכה"ח (שם).

יז. יש"ע (סי' תקנ סעי' א).

מיני תרגימא [עוגה ופירות] דאין לסמוך על זה, ופשוט דמהר"ח זצ"ל לא עשה כזאת דאיסור גמור הוא לדברי הזוהר, ואולי שהיה הרב חולה וגברא דלאו שפיר חזי העד העיד לפני חכמים וכתוב בספר, עכ"ד.

ובספרו שו"ת יוסף אומץ (סי' יז, אות ב) כתב וז"ל: ועם האדון הסליחה דודאי לפי הזוהר איסור גמור הוא, ואין זה ענין לרעב וצמא, ועוד אפשר שיאכל קודם השינה ובגלותינו פשט האיסור, ואף במדינת אשכנז החושש לדברי הזוה"ק, קדוש יאמר לו, וכל מין דין סמוכו לנא, ובאיסור חמור כזה שאמרו בזוהר דהוי כעובד עבודה זרה אין להקל בטעמים חלושים, כי המנהג [לאכול] התפשט קודם שיצא לאור ספר הזוהר וחס להו לרבוותא קמאי להתיר אם ידעו מספר הזוהר. עכ"ד.

ואם קם קודם חצות, יש פוסקים שהחמירו וסבירא להו דאפילו הכי אסור לאכול ולשתות, וכמו שכתב בכה"ח (שם), דאין חילוק בין אחר חצות לקודם חצות, אלא כל שישן שינת קבע על מיסתו כיון שנסתלקה ממנו בחינת הנשמה ולא נשאר כי אם בחינת הנפש אסור לאכול עד שיתפלל. וכן כתב יד אהרן (בהגב"י סוף הסימן) על שם מהר"ח ז"ל, דאפילו קם בחצות הלילה אסור למטעם מידי עד אחר התפלה.

(י) "שישו אתה מושש כל המתאבלים עליה" י"ה.

עיונים והארות

י"ה גמ' תענית (ל:). ובב"ב (ס:).

ועסקיו, וראוי להם להיות בוכים ולהתפלל לפני ה' לילה ויום, שיכפר על עוון ישראל ויחיש קץ הגאולה, כי המשיח בתשובה יבוא מיד, ואם לאו, יתאחר עד הקץ הבא עליו בשבועה, וכו'. וכתב עוד: כי העוון הזה הנזכר פוגע בו, כי הוא מצטער כל היום על כי אחרו פעמי מרכבותיו, ואנחנו אין אנחנו משגיחין בכך, אלא מתעסקין בעסקינו בתוך העמים. עכ"ל.

ומרן בשו"ע (סי' א סעי' ג) כתב וז"ל: ראוי לכל ירא שמים להיות מיצר ודואג על חורבן ביהמ"ק. וכתב המג"א (ס"ק ה) בשם השל"ה, ועל כן בכל סעודה מימות החול אומרים על נהרות בבל, ובשבת מזמור בשוב ה' את שיבת ציון. והעיקר שידע ויבין מה שאומר, ואחר כוונת הלב הן הן הדברים.

"כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה"

נפלא ביאורו של ה"חתם סופר" על מאמר הגמרא: "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", שלכאורה על הגמרא לנקוט בלשון עתיד "יזכה ויראה בשמחתה". וביאר על פי הגמ' (פסחים נד) שגזירה על המת שישתכח מן הלב, וכנגד זה על החי שסבורים שהוא מת אומר המדרש שאין מקבלים תנחומים, כמו שראינו אצל יעקב אבינו שסירב לקבל תנחומים על יוסף. לפי זה מובן שמתוך שכיום מתאבלים עדיין על ירושלים מוכח שהיא אינה מתה, וזוהי כוונת המאמר "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" - מלבד מה שיזכה לראות בשמחתה כשתבנה במהרה בימינו, יש לו גם עכשיו שמחה בראותו שירושלים לא מתה, כי אילו היתה מתה חלילה, לא היה הטבע מניחנו להתאבל עליה.

ובמדרש (תהלים מזמור יז) אמרו: תני רבי שמעון בן יוחאי, משל לאחד שהיה מכה את בנו, ולא היה יודע הן על מה הוא מוכה, לאחר שהכהו אמר לו: לך ועשה דבר פלוני שצויתך היום כמה ימים ולא השגחת בי. כך כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד, לא נפלו אלא על שלא תבעו בנין בית המקדש, והלא דברים קל וחומר, ומה אם אלו שלא היה בית המקדש ביניהם, ולא נחרב ביניהם, נעשה להם כך. ונענשו על שלא תבעו אותו, אנו שחרב בימינו, ואין אנו מתאבלים עליו, ולא נבקש עליו רחמים, על אחת כמה וכמה. ע"כ.

ואמרו בתנא דבי אליהו ובילקוט שמעוני (פר' כי תשא רמז שצא) כל חכם מישראל שיש בו דברי תורה לאמתו, ומתאנח על כבודו של הקב"ה כל ימיו, ומתאוה ומיצר לכבוד ירושלים ולכבוד בית המקדש ולישועה שתצמח בקרוב ולכינוס גלויות, [והיינו שיצטער תמיד צער ממש על הגלות ועל החורבן, מצד מה שזה גורם מיעוט כביכול לכבודו יתברך, ויתאוה לגאולה לפי שבה יהיה עילוי לכבוד השם יתברך], זוכה לרוח הקודש בדבריו, ואינו צריך לא חרב ולא רומח ולא חנית ולא כל דבר שיהיה לו שומר, אלא הקב"ה משמרו בעצמו, ומלאכי השרת עומדים לו סביב וחרבות ביד כולם ומשמרין אותו, שנאמר (תהלים קמט, ו) רוממות אל בגרונו וחרב פיפיות בידם.

זוה לשון רבנו הרמב"ן זיע"א על הפסוק (ישעיה נג, ו) "כלנו כצאן תעינו איש לדרכו פנינו וה' הפגיע בו את עון כלנו", יאשים את ישראל בעבור כי הם בגלותם ישימו כל כוונתם בעסקי העולם, ומשים כל אחד כוונה לעצמו ביתו

עיונים והארות

לא שמענו מעולם שמתים יתאבלו על החיים

הוסיף על כך הגאון ר' חיים מוואלאז'ין זצ"ל: מעתה יש לשאול כיוון שירושלים לא מתה, מדוע איננו מתאבלים עליה תמיד ללא הפסק, הרי המדרש אומר שאין מתנחמים על החיים... ולא זו בלבד, אלא אפילו בתשעה באב עצמו רבים מאתנו לא מתפעלים ואינם חשים בצער ובאבל... אלא ירושלים אמנם חיה, אך האנשים שאינם מתאבלים הם בבחינת מתים לעינין זה, שכן הרגשת חרבן ירושלים כבתה אצלם, ורק החיים מתאבלים על מתים, ולא שמענו מעולם שמתים יתאבלו על החיים. נמצא לפי זה שהמתאבל על ירושלים רואה באבלו שמחה כפולה א. שירושלים לגביו לא מתה. ב. שגם הוא לא כמת נחשב.

בדברי הימים העתיקים והחדשים אנו קוראים שהעמים אשר אבדה עצמאותם, התאבלו תקופה מסוימת על אסונם, אבל עם הזמן חדל האבל ואף הם התבוללו בין העמים עד שלא נשאר להם זכר. יחיד בעולמו עם ישראל אשר מתאבל אלפיים שנה על חרבן ארצו ומקדשו, ותמיד מכריז מחדש: "אם אשכחך ירושלים תשכח מימיני...". העם מתאבל וממאן להתנחם. מעולם לא השלים עם ישראל עם מצבו ולא התייאש מן הגאולה, מתוך ידיעה כי שוב ישוב אלינו גואלנו ככתוב: "היתה כאלמנה" - ולא אלמנה ממש, אלא כאותה אשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה. "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", הוא בעצמו זוכה להכרה הזאת שאנו מתאבלים והאבלות עצמה מכילה בקרבה גם את

התקוה שאפשר לשמוח עליו, כי ביום החרבן נולד הגואל.

הגאון רבי יהודה אסאד בוכה על החרבן

מסופר על הגאון רבי יהודה אסאד זצ"ל שמידי לילה בחצות היה עורך תיקון חצות ומרבה לשפוך דמעות על החרבן, על מצבו המר של עם ישראל ועל הגאולה שעדיין לא הגיעה שעתה.

נחלי דמעות היו יורדים מעיניו באותן שעות, את הדמעות הרבות נהג לקבץ אל תוך ספל, וכשפנו אליו חולים ודוויים היה נותן להם את דמעות היגון שלו כתרופה למצוקותיהם.

באחד הימים ארע דבר נורא בעיר סרדהלי, אשר בה כיהן רבי יהודה כרב, אחד התושבים נפל ארצה מגג גבוה, האיש אמנם נותר בחיים, אך מעצמת המכה שספג נשקפה סכנת עוורון לשתי עיניו, טובי הרופאים הוזעקו אל הפצוע, אף הובאו רופאי עינים מרחקים, אך כולם אמרו נואש לראייתו.

עלינו לשאול בעצתו של רבי יהודה אסאד "קבעו בני המשפחה, ובאו עם הפצוע לביתו של הצדיק. כשנכנסו לחדרו וסיפרו לו את צרת לבם, נטל הרב את ספל הדמעות שלו, נתן לפצוע כמה נטפי דמעות ומיד נפקחו עיניו... ומסופר על רבנו הנודע ביהודה שהיה יושב בט' באב מעת הקינות עד מוצאי תשעה באב על השרפרף בבית הכנסת, כשראשו בין ברכיו ובכה על חרבן בית המקדש.

ואנחנו ראינו בעינינו את אור עינינו רבן של כל ישראל רבנו עובדיה יוסף צצוק"ל, איך

- ח.** טעה ואכל ביום תענית ציבור, אע"פ שאכל כזית בכדי אכילת פרס, או שתה כשיעור, חייב להשלים התענית, ורשאי ג"כ לומר עננו, לפי שהוא יום תענית. ומן הדין אין צריך להתענות יום אחר ט.
- ט.** מעוברות ומניקות פטורות מלהתענות, ומעוברת היינו בכל ימי עיבורה, משנתברר שהיא מעוברת, ואפילו תוך ארבעים יום, לפי שבתחילת ימי עיבורה העובר חלוש ביותר ועינוי קל יכול להזיקו ומסכן גם לאמו כ"א.

עיונים והארות

ובתב המ"ב (ס' תקנ ס"ק ה') ואם הם חלושות נראה דאין להם להחמיר, ומ"מ אף הצריך לאכול לא יענג עצמו בבשר ויין רק כפי מה שצריך.

כא. הנה דעת הכה"ח (ס' תקנ ס"ק ה) בשם מור וקציעה, שאינה נקראת מעוברת שתפטר מתענית אלא משהוכר עוברת ולא קודם לכן, ומ"מ אם מצטערת הרבה גם קודם לכן פטורה, מיהו דוקא אחר ארבעים יום ליצירת הולד, אבל קודם לכן הרי היא ככל הנשים ואם מרגשת חולשה אין להחמיר בה כלל. וכ"כ המ"ב (ס"ק ג').

אולם באול"צ (ח"ג פכ"ה בביאורים לתשובה ז) כתב וז"ל: אולם שוב נראה, שכיון שכיום נשי ידן מתקשות בתחילת הריון בכל מיני תופעות הגורמות להן צער, א"כ בזמנינו סתם מעוברת מצטערת היא, ויש להקל להן שלא יתענו אפילו הן בתוך ג' חודשים ראשונים להריון.

והנה במור וקציעה שם כתב, שבפחות מארבעים יום ליצירת הולד, הרי היא ככל הנשים לכל דבר אם לא מצטערות הרבה. ואולם נראה, שכיון שלשיטת הרמב"ן מחללים ומאכילים ביום הכיפורים אף על עובר פחות מכן מ' יום, והביאו הר"ן ביומא דף פ"ב ע"א, ולהרמב"ן נראה שיש איסור גמור להמית אף

היה בוכה ומוריד כנחל דמעה על חרבן בית מקדשינו ותפארתינו בכל פעם שהיה אומר תיקון חצות ובפרט בימי בין המצרים כאשר היה מדבר על החרבן היה בוכה מאד, וכ"ש ביום תשעה באב איזה בכיות נוראות היה בוכה.

יט. שו"ע (ס' תקסח סעי' א) וז"ל: נדר להתענות יום זה ושכח ואכל, משלים תעניתו, והוא הדין אם היה תענית חלום, או שהיה ת"צ, או שהיה יום ידוע לו להתענות ביום שמת בו אביו או רבו. וכתב המשנ"ב (ס"ק ג) ונראה דבת"צ אף על פי שאכל יכול לומר עננו בתפלתו דשייך לומר ענינו ביום צום התענית הזה כמו שתקנו חכמים להתענות בו וכדלעיל בסימן תקס"ה.

נ. כ"כ הרמב"ם (פ"ג מהלכות תעניות ה"ה) וז"ל: אבל בשאר התעניות אין עוברות ומניקות מתענות, ואף על פי שאינן מתענות אין מענגות עצמן בתפנוקים אלא אוכלות ושותות כדי קיום הולד. וכ"פ השו"ע (ס' תקנד סעי' ה).

והרמ"א (ס' תקנ) כתב שאם אינם מצטערות נהגו להחמיר ולהתענות. וכתב המג"א (ס"ק ב') צ"ע דבסי' תקע"ה ס"ה (לגבי שב"ד גוזרים תענית על הגשמים) כתב דאסור להם להחמיר, צ"ל דוקא יחידים אסורים אבל הכא מעיקרא קבלו עליהם כולם להחמיר להתענות כמו ט' באב.

- י. כל חולה שחלוש וחש בגופו, אע"פ שאין בו סכנה, פטור מד' תעניות, שבמקום חולי לא גזרו רבנן^{יב}. ואינו צריך לאכול פחות מכשיעור אלא אוכל כדרכו^{יג}. ומכל מקום לא יענג עצמו בבשר ויין רק יאכל כפי הצריך לו^{יד}.
- יא. מי שיש לו סכרת למעלה מהרגל. וכן מי שיש לו לחץ דם, וכן מי שיש לו דלקת פנימית, וכן אולקוס בקיבה כשיש שם פצע, וכן חולי לב שהתענית מזיקה להם, וחולים במחלה ממארת ל"א, הרי אלו פטורים מהתענית. וכן זקנים תשושי כח, כגון זקנים למעלה מגיל שמונים תשושי כח, פטורים מהתענית^{יח}.
- יב. הנצרך לבלוע רפואות ביום התענית, כל שטעמם מר, או שאין בהם טעם, מותר לשתותם. ואם נצרך לזה מעט מים, יתן בהם דבר מר כגון תמצית תה וכדו'^{יט}.
- יג. חתן וכלה שחלו ימי שבע ברכות שלהם בימי תעניות אלו, וכן בעלי הברית חייבים להתענות, שאבילות של רבים דוחה רגל של יחיד, ועוד דכתיב אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי^כ.

עיונים והארות

- נג. כה"ח (שם ס"ק ל"ד). ואול"צ (ח"ג פכ"ט תשובה ה).
- נד. משנ"ב (ס"ק ה) וכמבואר לעיל.
- נה. אול"צ (שם).
- נו. שו"ת אול"צ (ח"ג פרק כט תשובה יא) וז"ל: מותר לבלוע גלולות לרפואה בתשעה באב. ואם אינו יכול לבלוע אותם בלא מים, יתן במים דבר מר, כגון תמצית תה מרוכזת או אבקת סודה וכדומה, וישתה את המים להעביר הגלולה.
- נז. כ"ב הריטב"א (תענית ל:) וז"ל: חתן שחל אחד מד' הצומות בתוך ימי שמחת לבו, מסתבר לי שהוא חייב להתענות דאע"ג דימי רגל ושמחה שלו הוא ואין אבלות חדשה חלה בהם כדאיתא בדוכתא (כתובות ד.), ואין שמחה אלא באכילה כדאמרינן גבי רגלים וגבי פורים, מ"מ כיון דרגל שלו רגל יחיד מדרבנן ותעניות אלו דרבים אתי אבלות דרבים ודחי רגל דרבנן דיחיד,

עובר פחות מארבעים יום, ומשום שנקרא נפש, וכבר בשבועות הראשונים שיש בעובר דם כבר נקרא נפש, על כן אף בפחות מארבעים יום נקראת מעוברת, ויש גם לחוש לקיום הולד אף בפחות מארבעים יום. וביותר שבימים אלו של תחילת הריון, קשה להן וגם מסוכן הולד יותר מבהדשים הבאים. ולכן יש להקל להן שלא להתענות בכל ימי ההריון. עכ"ל.

נב. כ"ב הטור (סי' תקנד) בשם הרמב"ן בתורת האדם (אבילות ישנה מהדו' שעוועל עמ' רנו) וכן כתב הר"ן בסוף תעניות (י. ד"ה תנו רבנן). ונפסק בשו"ע (סי' תקנד סעי' ו) וז"ל: וכן חולה שהוא צריך לאכול, אין צריך אומד אלא מאכילין אותו מיד, דבמקום חולי לא גזרו רבנן. ובגדר חולה כתב המשנ"ב (ס"ק יא) ר"ל שהוא חלוש וחש בגופו אף על פי שאין בו סכנה מאכילין אותו.

יד. תעניות אלו שנדחו, יכולים בעלי הברית לאכול בהן. אבל מכל מקום בעלי הברית מתענים עד המילה, דהיינו עד אחר חצות, ומתפללים מנחה גדולה, ורוחצין, ואין משלימן תעניתן^{יב}. ואם עשו המילה קודם חצות יש להתיר שיפסיקו התענית גם קודם חצות^{יג}. וה"ה לחתן וכלה שמתענים עד אחר חצות ולא משלימים^{יד}.

עיונים והארות

לשחוט ושלא להכין צרכי סעודה עד לאחר חצות. עכ"ל. כן כתבו הגהות מיימוניות (פ"ה אות ד) והמרדכי בסוף תעניות (סי' תרל).

ובן פסק השו"ע (סי' תקנט סעי' ט) וז"ל: ט' באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול, ורוחץ, ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא. ע"כ.

ובעלי הברית - היינו אבי הבן ואמו והמוהל והסנדק. אבל לא המכניס והמוציא כמבואר במג"א (ס"ק יב). ובמשנ"ב (ס"ק י"ב) ובכה"ח (ס"ק עא) מיהו בשו"ת יעב"ץ (ח"ב סי' כג) כתב שהב"י לא החליט זה ואין לסמוך להתיר רק לאבי הבן לבד. ולהלכה פסק אול"צ (ח"ג פרק כט במקורות לתשובה ה) כמג"א. וכ"פ מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (שם).

נט. אול"צ (ח"ג פרק כט תשובה ט) וז"ל: ונראה שאין זה אלא כשהמילה לאחר חצות, שאז צריך לצער עצמו עם הציבור, כמבואר בתענית דף יב, ובזה אפילו אם הברית לפני השקיעה, אוכל לאחר חצות, אבל אם המילה בשעות הבוקר, (ראה שו"ע שם סעיף ז' וכה"ח שם אות נ"ז), רשאים לעשות את סעודת המילה מיד לאחר המילה.

ל. ולגבי חתן כתב המשנ"ב (ס"ק ל"ה) שאין צריך להשלים ומותר לשתות הכוס וכן לאכול אחר חופתו דרגל שלו הוא. ודעת המג"א (ס"ק יא) בשם הכנסת הגדולה שדוקא בתענית שאירע ביום הנישואין עצמו אבל בתוך שבעת ימי

ועוד מקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים קל"ז) אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, המקום יזכנו לראות בבנינה ובנחמתא אכי"ר. עכ"ל. וכ"פ ב"י (סי' תקנט) והלבוש, וט"ז (שם ס"ק ז) ומג"א (שם ס"ק יא) בשם הר"ש הלוי (סי' ב). ומ"ב (סי' תקנ"ס"ק יב).

והבא"ח (ש"א פר' שופטים אות יז) כתב וז"ל: חתן שאירע בתוך ז' ימי חופתו י"ז תמוז וצום גדליה ועשרה טבת ותענית אסתר, יש אומרים יתענה וישלים, וי"א לא יתענה, ופה עירנו נהגו דאינו מתענה. וכתב מו"ר מופת הדור (בהליכות עולם ח"ב פר' שופטים הלכה י') חתן וכלה שחל בתוך שבעת ימי חופתם יום תענית צום גדליה, או עשרה בטבת, או שבעה עשר בתמוז, צריכים להתענות ולהשלים. אבל בתענית אסתר, אין החתן והכלה מתענים כלל, אפילו אם חל בזמנו. והוא הדין לענין שלשה בעלי ברית אברהם, שהם: המוהל, הסנדק ואבי הבן, שאינם מתענים תענית אסתר כלל. אבל תעניות צום גדליה, עשרה בטבת, י"ז בתמוז, ותשעה באב, מתענים ומשלימים.

כה. בן כתב הטור (סי' תקנט) וז"ל: מעשה שחל ט"ב בשבת ונדחה עד למחרתו, והיה רבנו יעב"ץ בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורוחץ ולא השלים תעניתו לפי שיו"ט שלו היה וראיה מהא דתניא (עירובין מא.) א"ר אליעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין וחל ט"ב בשבת ודחינוהו עד לאחר שבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שיו"ט שלנו היה ונהגין שלא

טו. תעניות אלו מותרות ברחיצה ובסיכה וכו' וכן המנהג פשוט לא.

טז. מי שאינו מתענה, לא יעלה להיות ש"ץ בתעניות ציבור לב. וכן אינו רשאי לעלות לתורה לג.

עיונים והארות

ורגליו בחמין י"ל דשרי. מיהו מדברי השל"ה (דף ר' ע"א) משמע דבעל נפש יש להחמיר גם בצונן כמו בתשעה באב.

לב. שו"ע (סי' תקסו סעי' ה).

לג. שו"ע (שם סעי' ו') וז"ל: יש מי שאומר שאין עומד לקרות בתורה בתענית ציבור מי שלא התענה. וכתב הכה"ח (ס"ק מ"ב), כתב זה בשם יש מי שאומר לפי שמר"י קולון כתב על כהן שאינו מתענה, וכתב עליו הב"י נראה מדבריו שאין עומד לקרות מי שלא התענה. ועוד שאם הב"י לא מצא כי אם פוסק אחד כותב אותה בשם יש מי שאומר. וכתב הכה"ח שכן הוא להלכה.

ונחלקו האחרונים אם רשאי לעלות בשחרית כשחל הצום בימי שני וחמישי - דעת המג"א (ס"ק ח') שמותר לעלות אע"פ שקורין פרשת ויחל, מ"מ עכ"פ קורין בתורה בלא תענית. מיהו דעת הא"ר (סי' קלה אות ו') דלכתחילה אין לקרותו אפילו בשחרית, וכ"ד מו"ר האור לציון (ח"ג פל"א בביאורים לתשובה ד). וכתב הא"ר רק אם כבר קראוהו יש להקל בשחרית של שני וחמישי, וכ"פ המ"ב (ס"ק י"ט) אולם דעת הזרע אמת (סי' פו) דאפילו בדיעבד אם קראוהו לא יעלה.

ודעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (תענית דיני קריאת התורה הלכה ח) כדעת המג"א. וכתב שם במקורות וז"ל: והנה המגן אברהם כתב לחלק דדוקא במנחה לא יעלה, אבל בשחרית

החופה אפילו בתענית דחוי משלים תעניתו. מיהו בתשובת בית יהודה (חלק יו"ד סי' לא) משמע דאף אם אירע תענית ציבור בתוך שבעת ימי חופה אם הוא דחוי אינו צריך להשלים. וכ"פ המשנ"ב בשער הציון (ס"ק ל"ד) דהלא שבעת ימי המשתה דוחין אבלות, דהויא לדידיה כרגל, כדאיתא ביורה דעה סימן שמ"ב. וכ"פ האול"צ (שם) וכתב ומכל מקום יתענה עד חצות היום, וכדין בעלי ברית, ואחר חצות יבדיל ויאכל. וכ"פ מור מופת הדור (שם). ובבה"ל (ד"ה ונדחה) כתב דאין להתיר אלא רק ביום החופה ולא בשבעת ימי המשתה. וכתב השבה"ל (חי' סי' ע אות ג) דדברי הבה"ל עיקר ולא כדבריו בשעה"צ.

לא. בן פסק השו"ע (שם סעי' ב) צומות הללו, חוץ מט' באב, מותרים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה, ואין צריך להפסיק בהם מבעוד יום.

ובב"י מבואר דאף בחמין שרי - וז"ל: כתבו התוספות בסוף פרק קמא דתעניות (יג). ד"ה וכל דשאר תעניות בר מתשעה באב מותרים ברחיצה אפילו בחמין כך פסק ראבי"ה (סי' תתנד) ורבנו יואל אביו אסר לרחוץ בחמין עד כאן. וכן כתב המרדכי (סי' תרכח) וכתב בשם ראבי"ה שנהגו העולם היתר בדבר עד כאן וכן המנהג פשוט. עכ"ל.

ודעת הב"ח שאין לרחוץ בשלשה צומות ואסור להורות היתר משום ולא תטוש וכו'. וכתב הכה"ח (סי' תקנ ס"ק י"ג) דאף לדעת הב"ח בצונן י"ל דשרי בשלשה צומות, וה"ה פניו ידיו

יז. שליה צבור הקורא בתורה שאינו מתענה, יוכל לקרות בפרשת ויחל בתענית צבור, אם אין שליה צבור אחר שיוכל לקרות בתורה לז.

עיונים והארות

מרון, מ"מ עבדיןן ס"ס, גם כשספק אחד הוא נגד מרון, וכמ"ש מרון החיד"א בספר יעיר און (מערכת ס אות לב), בשם האחרונים, ובשו"ת רב פעלים ח"ב (חיו"ד סי' ז). וע"ע במש"כ בשו"ת יביע אומר חלק ט (חיו"ד סי' ו). ואכמ"ל]. ושמא הלכה שבשני וחמישי יש להקל כדברי הלקט יושר והאחרונים הנ"ל. עכ"ל.

אבל במנחה, או כשחל בשאר ימי השבוע, יזהר מאד שלא יהיה בבית הכנסת אם אינו מתענה, או שיודיע לגבאי שלא יעלה, שבזה אם יעלה הוא כמבורך ברכה לבטלה. וכתב המ"ב (ס"ק כא) ובדיעבד אם קראוהו, והוא איש ת"ח, ומחמת איזה אונס אירע שלא התענה בתענית ציבור, וצר לו לומר להם שלא התענה כדי שלא יהיה חילול ה' בדבר, נראה שיוכל לסמוך בשעת הדחק על המקילין ויעלה. אולם עיין בכה"ח (ס"ק מד) דמשמע מהב"י (סי' קלה) דאפילו קראו לאינו מתענה לעלות לס"ת אינו עולה. וכתב באול"צ (שם) שהעיקר שאין עולה כלל.

לד. מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכה ז). וכתב שם במקורות וז"ל: הנה המאירי (מגילה כד). כתב, זה ששנינו שקטן קורא בתורה, הטעם לכך כי אין הכוונה בקריאת התורה אלא להשמיע לעם, ואין זו מצוה גמורה כדי שנאמר בה הכלל שאמרו (בר"ה כט), שכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את אחרים ידי חובתם. ע"כ. וכ"כ הנימוקי יוסף (מגילה כד). וכ"כ הרא"ש בפסקיו (פ"ז דברכות סי' כ) בשם ר"ת, שזה שאמרו (במגילה כג), הכל עולים למנין שבעה אפילו אשה ואפילו קטן, משום שהקריאה בס"ת אינה אלא להשמיע לעם. ע"ש. וכן כתב הפרי

בשני או בחמישי אע"פ שדוחים פרשת השבוע וקוראים פרשת ויחל, הואיל ועכ"פ קוראים בתורה בלא התענית רשאי לעלות. וכ"כ להקל בגנת ורדים (כלל א סי' מט). וכ"כ בספר נהר שלום (סי' תקסו ס"ב). וכן פסק הרב אמת ליעקב (הל' עליית ס"ת סי' ל). וכן כתב מרון החיד"א בספר לדוד אמת (סי' ה אות יא). וכ"כ הגר"ח פלאג'י בספר חיים (סי' לז אות א), ובשו"ת ישיב משה שתרוג ח"א (סי' קכ), שביום שני וחמישי אם קראוהו, עולה אף לכתחלה, אפילו כשאינו מתענה. וכ"כ החיי אדם (כלל קלב סי' לד). וכ"כ הרב מטה אפרים (סי' תרב ס"ק יז), והרב בית עובד (דף ק ע"ב), והרב שמח נפש (ערך ספר תורה), ובשו"ת פעולת צדיק ח"ב (סי' ריד). וכן מצאתי בספר לקט יושר (עמוד קיד), דס"ל בפשיטות כדברי המג"א, שאם חל התענית ביום שני וחמישי מותר לכהן שאינו מתענה לעלות לקרות בפרשת ויחל. וכן פסק בשו"ת אמונת שמואל (סי' מז), ושכן המנהג פשוט, וכדברי הב"ח. וכבר הורה זקן. ע"ש. והן אמת שהא"ר והמאמ"ר כתבו לפקפק בזה. וכן בשו"ת זרע אמת ח"א (סי' פו) פסק שאף כשחל התענית בשני וחמישי, אפילו אם קראוהו לא יעלה. וכן פסק הרב כסא אליהו (סי' תקסו). י"ל שאילו ראו דברי הלקט יושר היו מודים לדברי המג"א. [וע' בשו"ת רעק"א (מה"ת ס"ס א), שכתב לתמוה על מ"ש הט"ז שלדעת מהריק"ו יש בזה איסור מדינא משום ברכה לבטלה]. ועכ"פ בד' צומות הקבועים מדברי קבלה, יש לנו ספק ספיקא שמא הלכה כהב"ח והחת"ס וסיעתם, שבכל ד' צומות יכול לעלות מי שאינו מתענה, [ואפילו לפי מ"ש הרב שואל ונשאל הנ"ל, שזהו נגד דעת

יח. בתעניות ציבור אומר היחיד עננו בשומע תפילה, והש"ץ בחזרה יאמר בין גואל ישראל לרפאנו ואם אין עשרה מתענים יאמר זה בשומע תפילה בלא חתימה, ואם אין גם ששה מתענים, לא יאמר הש"ץ עננו כלל לה.

יט. אין מוציאין ס"ת לקריאת ויחל אלא כשיש שם עשרה מתענים, ומ"מ כשחל התענית בשני או חמישי, שיש בהם קריאה בשחרית גם בכל ימות השנה, רשאין להוציא ס"ת בשחרית ולדחות קריאת פרשת השבוע מפני קריאת התענית אע"פ שיש רק ששה מתענים. ומ"מ גם בשחרית בימי שני וחמישי, אם לא היו אפי' ששה מתענים, לא ידחו קריאת פרשת השבוע לו.

עיונים והארות

ולא מיירי על חזן הקורא בתורה בלבד. עכ"ל.
לה. שו"ת אול"צ (שם) וז"ל: אם אין עשרה מתענים בבית הכנסת, לא יאמר השליח ציבור עננו אלא בשומע תפילה. ואם אין אף ששה מתענים, לא יאמר כלל עננו בחזרת הש"צ. אולם דעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם דיני התפלה ואמירת עננו הלכה ו) וז"ל: בתענית צבור בארבע צומות, אף אם אין עשרה מתענים, אלא ששה מתענים, שהם רוב מנין, והשאר מוכרחים לאכול לאונסם, יכול השליח צבור לומר עננו בתפלת החזרה בין גואל לרופא, ברכה בפני עצמה, ויכולים להוציא ספר תורה ולקרות בפרשת ויחל.

לו. שו"ת אור לציון (שם) וז"ל: ולענין קריאת התורה, אם אין עשרה מתענים, לא מוציאין ספר תורה אלא רק כשחלה התענית ביום שני או חמישי, ובמנחה לא יוציאו ספר תורה אף בשני או חמישי. ואם אין אף ששה מתענים, אף ביום שני או חמישי לא יקראו פרשת ויחל אלא פרשת השבוע. ע"כ. וכבר כתבנו לעיל דעת מו"ר מופת הדור שאף כשיש רק ששה מתענים יכולים להוציא ס"ת ולקרוא.

מגדים (סי' רפב מש"ז סק"ג), שקטן קורא בס"ת כל הפרשה להוציא הצבור ידי חובתם, דאטי דרבנן ומפיק דרבנן, וכמו שאמרו קטן עולה למנין שבעה, ובימי חז"ל נהגו שהעולים לס"ת היו קוראים בעצמם בתורה. (כמ"ש התוס' מגילה כא:). ע"כ. וכן כתב הרב תהלה לדוד (סי' רפב סק"ח), שאע"פ ששנינו שכל מי שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם, מ"מ חיוב שמיעת קריאת התורה בצבור אינו חיוב גמור כל כך, עד שיצטרכו לשמוע מפני המחוייב בדבר, שאינה אלא להשמיע לעם. ע"כ. (וע"ע במש"כ בשו"ת יחיה דעת ח"ה סי' כה). ומאחר שהעולה לס"ת בתענית צבור מתענה, והוא קורא בלחש אחר החזן הקורא בתורה, שאם לא כן הויה ברכה לבטלה, וכמ"ש הרא"ש בפסקיו (פ"ג דמגילה סי' א), ובתשובה (כלל ג סי' יב), ובשו"ת הרשב"ש (סי' תכח). וכן פסק מרן בשו"ע (סי' קלט סעיף ב), הילכך נראה שאין לחוש אם החזן הקורא בס"ת אינו מתענה. ומ"ש הארחות חיים (הל' תענית אות טז, דף צד ע"א) וז"ל: ונראה שהחזן והקוראים בתורה יהיו מתענים. וכ"כ רב יהודאי שא"א לומר עננו אם לא התענה. עכ"ל. הכוונה היא על העולים לס"ת וקוראים הפרשה בעצמם,

ב. נוהגים ליתן צדקה לת"ח ולעניים ביום התענית, וכן לקרא סדר פיטום הקטורת וסדר הקרבנות שדברים אלה מבטלים גזירות קשות ורעות מעם ישראל¹.

עיונים והארות

זמן נתינת הצדקה:

לכתחילה טוב לתת קודם תפילת מנחה, ומ"מ אינו מעכב וכל זמן שיכול יתן.

הנה בשבלי הלקט (סי' רפ) כתב דהמנהג היה לתת במוצאי התענית וליתן המעות לקופה של צדקה. וברש"י (סנהדרין לו:): משמע דהמנהג היה לתת בלילי התענית וכמובא לשונו לעיל. ובתוס' (מגילה כא. ד"ה ואין) משמע שהיו נותנים במנחה, ולכן מפטירין בתענית דמנחה הפטרת דרשו ה' בהמצאו, ששם נאמר "שמרו משפט ועשו צדקה" ורומז למי שלא נתן צדקה שילך ויתן דאגרא דתעניתא צדקה, ולכן נכון לאומרו בערב אחר שעשו צדקה.

ובמשנ"ב (שם) נקט שעיקר הצדקה במנחה, ולכאורה משמע שהטוב ביותר שיתן קודם הפטרה. ובפמ"ג (סי' תקסו במש"ז ס"ק א) כתב דיתן אחר קריאת התורה, ומסיים המשנ"ב בשם הפמ"ג, ומ"מ יראה לעשות כן שלא בחזרת הש"ץ התפלה, כי מבלבלין וצריך לשמוע להש"ץ. ע"כ. וכן שלא בזמן קריאת התורה גופא, דזה מבלבל דעת השומעים.

למי ראוי לתת צדקה ביום התענית:

הצדקה יש לחלקה בין לומדי תורה, עי' שו"ע (יו"ד סי' רמט סעי' טז). ומדעתא דנפשאי קאמינא שאם בכל הצדקות הדברים אמורים, מכ"ש שהדין כן כשמפריש צדקה מחובת אגרא דתעניתא. כי הרי עינוי הצום יסודו מחמת תשובה כמש"כ ברמב"ם. ותשובה פירושו חרטה ועזיבה וקבלה על העדר שמירת התורה ומצותיה. לכן, כחלק מתשובת המשקל שהיא לחזור לשמירת התורה והמצוות, יחלק הצדקה

לז. **בגמ'** ברכות (ו:): אמר מר זוטרא אגרא דתעניתא - צדקתא. ופרש"י שכר התענית שנותנין צדקה לערב לפרנסת העניים שהתענו היום. ע"כ. וכ"כ רש"י (סנהדרין לה. ד"ה כל תענית) רגילין היו בלילי התענית לעשות צדקה והיו עיני העניים נשואות לכך. ובמהרש"א (בחדושי אגדות שם) כתב טעם נוסף כדי שלא יהא נהנה מתעניתו שיעור מה שלא אכל ושתה היום לכן יתן שיעור ממון זה שנהנה לצדקה. ע"כ. ובזה מראה שהיה התענית לשם שמים ורמוז בדבר "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" דהשב לה' - יתן צדקה. ובמאירי (ברכות ו. ד"ה כבר ידעת) כתב, כבר ידעת שהתעניות כולם נתקנו מפני התשובה, ושיתעורר האדם בסבתם לתשובה ומעשים טובים, כמו שאמרו לא שק ולא תענית גורמים אלא תשובה ומעשים טובים, הוא שאמרו אגרא דתעניתא צדקתא, כלומר שזהו תכלית ענינם והנמשך מהם.

ובשבלי הלקט (סדר תעניות סי' רפ) וצריך האדם ליתן ממון לצדקה ביום התענית, כדי שיקים מצוה בגופו ובממונו, כדכתיב "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" בנפש ובממונו. וכ"פ במשנ"ב (סי' תקסו ס"ק יב) מנהג ליתן צדקה במנחה דתענית דאגרא דתעניתא צדקתא, ויש נוהגין לשער מה שהיה אוכל ביום התענית ליתן לעניים בערב (א"י). וכן נוהגין בקצת קהלות להכריז ליתן כופר נפש. ע"כ.

וברב"ש לפי (מערכת ת אות לב ד"ה תענית אגרא) כתב רמז נפלא - איש "כמתנת ידו", גימט' תענית' לרמוז שבתענית יתן האדם צדקה.

כא. הכהנים נושאים כפיהם בתענית צבור במנחה (מלבד בשחרית). ולכתחלה יקבעו זמן תפלת מנחה (תפלת שמונה עשרה) בתענית צבור, לא לפני ארבעים דקות לפני השקיעה, כדי שעד שיגיע השליח צבור בסוף החזרה לברכת כהנים יהיה בתוך חצי שעה לשקיעת החמה. ואם התפללו מפלג המנחה ואילך, דהיינו שעה ורבע (זמניות) קודם צאת הכוכבים, לכתחלה לא יעלו לדוכן, ואם עלו לא ירדו. ובמקום שנהגו שהכהנים עולים לדוכן אחר פלג המנחה יש להם על מה שיסמוכו. אבל אם מתפללים בעוד היום גדול, לפני השיעור הנ"ל, אין לכהנים לשאת כפיהם, וגם במקום שנהגו לעלות לדוכן יש למחות בידם ולהנהיגם שלא יעלו. וכשם שאין הכהנים נושאים כפיהם, כך אין השליח צבור אומר בחזרת התפלה "אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת בתורה" ל"ה.

עיונים והארות

לה. מו"ר מופת הדור (שם דיני התפילה ואמירת עננו הלכה יד). וכתב שם במקורות וז"ל: בגמ' תענית (כו:), נאמר, והאידנא מ"ט פרשי כהני ידיהו במנחתא דתעניתא, כיון "דבסמוך לשקיעת החמה קא פרשי כתפלת נעילה דמיא". וסתם "סמוך" היינו בתוך חצי שעה. כפירוש רשב"ם פסחים קז: (וכן כתבו הפוסקים בס"י רלב בדין לא יאכל אדם סמוך למנחה וכו'. ובכמה דוכתי). וכן העלה הגאון מהרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"ד (חאו"ח סי' ה). וכן פסק בכף החיים (סי' קכט סק"ז). ע"ש. וגם בזה"ז שמנהגינו להתפלל מנחה בכל יום סמוך לשקיעה, אין לנו לגזור מנחה דתענית אטו מנחה דעלמא. שתקנת חז"ל לא אזה ממקומה.

בין אלה ההוגים בה ועוסקים בישובו של עולם שהיא חיינו ואורך ימינו. וכן משמע בשבלי הלקט בסדר תענית שהבאנו לעיל שבמקום כסף לאגרא דתעניתא נהגו להוליך שמן ונרות לבתי כנסיות. בפשטות י"ל משום ששם נמצאים המתפללים ולומדי התורה. מעין זה מצינו בכף החיים (סי' תרצד ס"ק כב) לגבי מחצית השקל עיי"ש. אבל אין זה מעכב כי בדינא דמחצית השקל מצינו שם עוד כמה דעות באופן חלוקת כספי מחצית השקל. ופשוט שאם בשעת ההפרשה או הנתניה התנה לתתם לצורך צדקה מסוימת בודאי יעשה כתנאו כי הרי טובת הנאה שלו כבתרומה כאמרם ז"ל בנדרים ל"ו ע"ב.

הנהגות ימי בין המצרים

א. כתב רבנו האר"י ז"ל בשעה"כ (דף פט ע"ג): ענין בין המצרים והם כ"א ימים שבין י"ז לתמוז עד תשעה באב לט, מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש, לשבת באבלות

עיונים והארות

הימים בוכים על חרבן הבית. וז"ש הנה אנכי יוצא בתו"ך מצרים, רמז לימי בין המצרים אותיות מצרים. וז"ש יחזקאל הנביא ואני בתו"ך הגולה, ו' של ו'אני רומז להקב"ה ו'אני" היא השכינה "בתוך" שעות של ימי בין המצרים.

מ. הנה עיקר הצער הגדול בימים אלו הוא על צער השכינה, שאין לה משכן, ואין לה בית ומקום ליתן את השפע והאור הגדול שהיא מקבלת, להוריד לעם ישראל שהם בניה, כי הכלים, שהם עם ישראל, פגומים, כיון שאינם לומדים תורה ולא מקיימים מצוות וביהמ"ק חרב, והיא מצטערת מאוד עלינו, כי צריכה ליתן השפע לחיצונים ח"ו, לכן צריך בימים אלו לבכות על צער השכינה מאוד, ובזה יזכה האדם לתורה ונזכה לגאולה, כמ"ש "כל רודפיה השיגה בין המצרים". פי' כל רודפי-ה', אות ה' היא השכינה, זוכה להשגה ולקבל הארה. כי בימים אלו מי שרודף אחר השכינה להשיג אותה ולהשתתף בצערה, וזאת ע"י שבוכה על גלות השכינה ולומד תורה ומקיים המצוות ומתפלל התפילות כדבעי, אז יזכה להשיג הרבה מהארת השכינה כמ"ש השיגו-ה' בין המצרים.

זמור רבי נתן שפירא כתב בספרו תורת נתן (ערך נר"ן סי' קס"ז), וכ"כ מו"ר הרי"ח הטוב (בדעת ותבונה) בשם שער הגלגולים (הקדמה י"ח) וז"ל: עוד דע, כי האדם המתעסק בעשיית המצוות לבד הנה הוא זוכה אל הנפש הנקראת עשיה ולא יותר, והוא דומה לאשה שהלך בעלה למדינת הים והניחה ערומה רעבה וצמאה, והיא דומה אל השכינה היושבת בגלות

לט. ימי בין המצרים ימים קדושים הם עד למאוד, והם כ"א יום כמנין שם אהי"ה שהוא בבינה שהיא עולם התשובה. והתשובה בימים האלו מסוגלת, כי המלך נמצא עמנו, כמו שכתוב עמו אנכי בצרה. וזה פירוש הגמרא (קידושין כו.) קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה. ומאימתי הויה חזקה? מכי דיש אמצרי. רומז לימי בין המצרים שהם מסוגלים לקנות ולהשיג את השכינה, שהיא רומזת לקרקע ונקראת ארץ קדושה, נקנית בכסף-בכסופין, בשטר-זו התורה, ובחזקה-מכי די"ש אמצרי, די"ש ע"י שם שד"י, אמצרי, רומז לימי בין המצרים.

וי"ש בהם תקכ"ח שעות. כי כ"ב יום כפול כ"ד שעות = תקכ"ח, כמנין מפת"ח, והם כמנין הפרקים של המשניות. כי משנה אותיות נשמה, שע"י המשנה זוכים לנשמה, וע"י לימוד המשנה מתקבצים כל הגלויות, ובזה זוכים לצאת מן השאול של הגלות והצרות, ורמז לזה כי משנה"ר"ת העלית מן שאול נפשי. נוציא מהם ג' שבתות ור"ח סה"כ צ"ו שעות. ועוד שש שעות של תשעה באב אחר חצות, סך הכל ק"ב שעות. נוריד ממפת"ח ק"ב ישאר תכ"ו כמנין תו"ך. רמז למה שכתוב "הנה אנכי יוצא בתו"ך מצרים"-אותיות מְצָרִים, כלומר שהקב"ה נמצא עמנו בימים אלו של בין המצרים, כמ"ש עמו אנכי בצרה. וראה זה פלא, כי י"ג ימים ראשונים של ימי בין המצרים, שהם משבעה עשר בתמוז עד ר"ח אב, באו לכפר על מה שפגמו בחטא העגל, וט' ימים דחודש אב, לכפר על מה שפגמו במרגלים, הנה עג"ל גי' ק"ג, ומרגלים גי' שכ"ג, ושניהם יחד עולים תכ"ו כמס' תו"ך, שבאלו

אחר חצי היום בכל אלה הימים, ולבכות בכיה ממש על חרבן הבית. [כמו זמן של חצי שעה ויותר^{מא}]. וטעם היות זה אחר חצות היום הוא, כי אז הוא התעוררות הדינין בסוד כי ינטו צללי ערב, אשר לסבה זו נשרף ההיכל אחר חצי היום, ודבר זה עושה תועלת גדולה בנפש האדם^{מב}. וענין חצות הלילה אין צורך להזכירו, כי אפי' בכל שאר הלילות צריך להתאבל על החרבן, ומכ"ש בלילות בין המצרים שצריך להוסיף בבכי, ועליו נאמר שמחו את ירושלים כו' כל המתאבלים עליה, ע"כ^{מג}.

ב. מנהג מרנן ורבנן בישיבת פורת יוסף, שהיו כולם יושבים יחד בחצות היום ואומרים המזמורים של תיקון רחל כמו שתיקן החיד"א, והקינה "על היכלי", וכן קינת "קול ברמה", ואח"כ שיר המעלות בשוב ה' וקדיש יהא שלמא^{מד}.

עיונים והארות

האדם שלם בנפש מן עשיה ורוח מן יצירה ונשמה מן בריאה ואם יתקן עצמו יותר אז יהיו לו שלשתן מן היצירה, ואם יתקן עצמו ביותר יהיה לו כל הג' מן הבריאה, ואם יתקן עצמו ביותר יהיו לו כל הג' מן האצילות עכ"ל זלה"ה.

מא. כ"ב בפע"ח עיין עליו.

מב. והוא מדה כנגד מדה, כי היות והצטער בצער השכינה שהיא במלכות בחי' נפש, ובכה על חרבן ביתה בית מקדשנו ותפארתינו לכן יזכה להארה גדולה בנפשו.

מג. כתוב בפסוק באיכה (ב, יט) "קומי רוני בלילה לראש אשמורות, שפכי כמים לבך נכח פני ה'". אחד מתקוני השכינה הגדולים הוא קימת חצות לילה, ואמירת תיקון חצות, ועסק התורה לאחריו עד עמוד השחר, ואח"כ להתפלל עם הנץ החמה, כמש"כ רבנו האר"י ז"ל בשעה"כ מעלתה. והטעם בזה הוא, כי אז השכינה בצער גדול, כי יורדת לבי"ע לברר בירורים להחיש הגאולה, ועוד כי אז זו שעת הרחמים הגדולים ביותר, והקב"ה משוטט בעולם לראות כיצד בנוי עוזרים לשכינה הקדושה.

מד. ובשעה"כ לא כתב איזה מזמורים לומר

וביתה נחרב ויושבת בגלות בחושך, כך נפש האדם בהיותה בלתי רוח שהיא בעלה אין לה לא אור ולא שכל להשכיל, ואם ישתדל עוד האדם הזה לעסוק גם בתורה ולומד והוגה ושונה בה תמיד בתורה שבע"פ ועוסק תמיד בה לשמה, אז יזכה גם אל הרוח שהוא מן היצירה, ואז ידמה לאשה שבא בעלה ודר עמה בביתה תמיד ומלבישה ומאכילה ומשקה וחוזרת למעלתה, כך האדם הזה כשיבא בו הרוח וישרה בתוך נפשו אז תתמלא נפשו ברוח חכמה ותתעלה נפשו מעשיה ליצירה. ואם ישתדל עוד האדם הזה יעסוק בחכמה הנעלמת ובסודות התורה אז יזכה גם אל הנשמה שהיא מן הבריאה ותאיר הנשמה ברוח שבו ויסיף מעלה על מעלתו וחכמה על חכמתו ואז נקרא אדם שלם אשר עליו נאמר ויבא אלהים את האדם בצלמו, וסוד הענין היא כי בהיות באדם נפש לבדה אין לו השפעה אלא משם אדנ"י בלבד, וכשיעסוק בתורה לשמה זוכה גם אל הרוח הבא משם הוי"ה. וכשיעסוק בסודות התורה יזכה גם לנשמה וימשך עליו כח והשפעה גם משם אהי"ה. ובהתחבר באדם שלשה שמות אלו יעלו בגי' יב"ק ואז יאמר עליו, ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו ר"ת יב"ק, ואז יהיה

- ג. כתב הרב חיים פלאג'י בספרו "רוח חיים" אחר תיקון חצות יתן צדקה למתק הדינים. ובכל פעם שיתן צדקה בימים אלו יכוין לעילוי שכינת עוזנו^{מ"ה}.
- ד. זמן תיקון חצות היום הוא עד זמן מנחה קטנה וי"א עד השקיעה וכן עיקר^{מ"ו}.
- ה. בערב שבת אין אומרים תיקון חצות של יום וכן בר"ח אין נוהגין בא"י לומר תיקון חצות ביום ולא שום קינה וכן בכל יום שאין אומרים תחנון^{מ"ז}. וכן ביום ט"ב אחר חצות היום אין אומרים תיקון חצות^{מ"ח}.
- ו. המנהג לומר תיקון חצות גם בערב תשעה באב, אמנם מנהג חכמי ורבני ישיבת "פורת יוסף" שאין אומרים תיקון חצות בערב תשעה באב, וכל אחד יעשה כמנהגו^{מ"ט}.
- ז. אף שאין אומרים תיקון רחל בכל לילה בשנת השמיטה בארץ ישראל אלא תיקון לאה בלבד^נ, יש לומר תיקון רחל בימי בין המצרים אחר חצות היום^{נא}.

עיונים והארות

מט. בערב ט"ב אחר חצות היום, כתב הפמ"ג דאין עושין תיקון חצות אחר חצות היום (הביאו ביאור הלכה סי' תקנא בסופו בד"ה בחפיפת הראש), ובספר יוסף אומץ להחיד"א כתב לאומרו אף בערב ט"ב אחר חצות, וכן הוא המנהג לומר כמו שאר הימים של בין המצרים (כה"ח סי' תרנא ס"ק רכג), אמנם מנהג ישיבת פורת יוסף שלא לומר תיקון חצות בערב ט"ב אחר חצות היום, וכ"כ מו"ר באור לציון (ח"ג פכ"ה אות ו) שכבר נתפשט המנהג שלא לאומרו בערב תשעה באב. וכ"א יעשה כפי מנהגו.

נ. הנהגה נודעה מה שכתב רבנו ז"ל בענין תיקון רחל הנאמר בחצות הלילה בשעה"כ (דרושי הלילה דף נ"ד ע"ג) וז"ל: הנה ממש בחצות הלילה נגמר ענין התמעטותה של רחל עד שנשארת בסוד נקודה אחת, ורגלי לאה דחו אותה והוכרחה ליכנס ולירד למטה בעולם הבריאה, [כלומר אח' דמלכות דכתר דנוק' ירדה להיכל ק"ק דבריאה].

אלא לבכות, אמנם מרן הגאון חיד"א (בספרו יוסף אומץ סי' כא) תיקן לומר המזמורים של תיקון רחל כדי לעורר הלבבות ולבכות על הגלות. **מה.** כ"ב החיד"א במורה באצבע (סי' ה אות רלא).

מו. כ"ב הרב אליהו מני זצ"ל, בספרו מעיל אליהו (סי' שי"ח) שיתאבל על החורבן מזמן חצות היום עד זמן מנחה קטנה, וכן נראה מדברי הגאון החבי"ף במועד לכל חי (סי' ט' אות ז'). אמנם מו"ר מופת הדור פסק בתשובה (כת"י שנד"מ בקובץ בני תורה) שיכול לומר תיקון חצות ביום מחצות היום עד השקיעה יעו"ש, וכן ראינו לחכמים זצ"ל שהיו אומרים עד השקיעה וכן עיקר.

מז. אגרות הרמ"ז (סוף סי' י"ז).

מח. בא"ח (ש"א פר' דברים אות כה) כה"ח (סי' תקנ"א ס"ק רכג). אול"צ (ח"ג פכ"ה בביאורים לתשובה ו)

עיונים והארות

ואז תעשה שני דברים, האחד הוא ענין הבכיה בעת חצות ממש על חורבן הבית, לפי שאז היא עת ירידתה מן האצ"ל אל הבריאה, והקב"ה דבעלה ז"א צועק כארי מבפנים והיא מבחוץ. וישתף עצמו בצער השכינה שהיא הנקודה השורשית של רחל, ויבכה כמו חצי שעה או יותר על טירוף רחל וגירושה וגלותה ועל חורבן בית המקדש.

ואח"כ תקום ותעסוק בתורה עד אור הבוקר, וגם בזה יכוין לצורך רחל, וז"ס דוד המלך ע"ה שהיה עוסק בתורה בשירות ותשבחות כל חצות לילה לתת עזר וסיוע לשכינה שהיא רחל כז'.

ובן בדרך נ"ח ע"ב כתב רבנו ז"ל כנ"ל וכתב כל סדר תיקון רחל עם כל המזמורים והפסוקים כמסודר בסידורים וכידוע שסדר זה של התיקון הוא בדוקא.

אמנם בשנת השמיטה לא אומרים תיקון רחל בחצות הלילה היות ויש עילוי למלכות כמ"ש רבנו בשער המצוות פ' בהר.

ונקראת שבת הארץ שבת לה' ולכן אין לומר קינות דלמא ח"ו יהיה פגם כיון ששנה זו נקראת שבת לגבי המלכות.

ובן כתב באמת ליעקב (קונטרס שפת אמת אות ב' דף קא ע"ד), וז"ל: הוי יודע דבכל שנת השמיטה אין אנו אומרים תיקון רחל בחצות הלילה כיון שיש עילוי המלכות ונקרא שבת הארץ, ולכן אין לומר קינות דילמא ח"ו יהיה פגם. וכן כתב הרב כמוהר"א עזריאל ז"ל והביא ראיה לזה מדברי הזוה"ק (פרשת שלח דף קעא:): וז"ל: תא חזי, בכל שמיטה ושמיטה כרוזא קא נפיק איתכנישו גברים ונשים וכל אינון בני מהינותא וסליקו, כדין כולהון מתפשטין

בדכורין ונשים וסלקין וכו', וחדאן חדוא ועילויא דילהון דתמן חידו על חידו [שמחה על שמחה] כו', דלית חדוותא כהאי חדווה. ע"כ. ומבואר, שיש שמחה מיוחדת בשנת השמיטה, ומטעם זה אין לומר תיקון חצות בשנת השמיטה, משום השמחה יתירה שיש בשנה זו. וזהו דוקא לדידן בני ארץ ישראל, אבל לבני חוץ לארץ צריכים לאומרו כנ"ל. וכן כתב בפירושו הרב החסיד הראב"ד. עכ"ל. וכ"כ בדברי שלום מנהגי בית אל. ובשול"ת רב פעלים חלק א' (סוד ישירים סי' י'), ובכה"ח (סי' א ס"ק יב וסי' תקנב ס"ק רכד).

נא. בענין קינות שאומרים בחצות היום בימי בין המצרים נראה שצריך לומר גם בשנת השמיטה מפני שאינו משום תיקון כדי להעלות את המלכות וכו' כמו בחצות הלילה וכנ"ל, אלא רק מטעם צער וחרבן בית המקדש שנחרב אחר חצות כנודע.

ואפשר להוכיח זה ממה שכתב המהרר"ו ב"שער הכוונות" (דף פט ע"ג ד"ה "ענין בין המצרים"), בכ"א יום שבין י"ז בתמוז עד ט' באב, מנהג טוב וכשר הוא מאד לכל בעל נפש, לשבת באבלות אחר חצי היום בכל אלו הימים, ולבכות בכיה ממש על חורבן הבית, וכו'. ע"כ.

הנה מבואר בדברי רבנו האר"י ז"ל שצריך לבכות על חורבן בהמ"ק בצהרים ומ"מ לא כתוב לעשות בצהרים תיקון למלכות, וכן לא כתב כאן סדר תיקון רחל כסדר שכתב בדרושי הלילה המזמורים המיוחדים אשר הם תיקון למלכות, וכן לא כתב שאח"כ יעסוק בתורה לתקן המלכות וכו', אלא כתב לשבת באבלות לעשות בכיה ממש על החרבן ואינו אלא משום צער, ורק מרן החיד"א בספר "יוסף אומץ" (סי' כא) כתב, שנהגו לומר תיקון רחל, שפסוקים אלו מיוסדים על

עיונים והארות

בלילה, גם בחצות היום בימי בין המצרים אין לומר תיקון רחל, ואפי' שאפשר לחלק שב ואל תעשה עדיף, לבל יטעו לאומרו גם בחצות הלילה. ע"ש. וכ"כ הריא"ז מרגליות (בספרו קומי רוני סימן כ"א עמוד ל"ז) שהוא לעצמו אומר רק הקינות הנדפסים (בשערי ציון) ולא אומר המזמורים של תיקון רחל. וכן כתב הרב "אוזני יהושע" להרה"ג ר' יהושע משה זצ"ל בהלכות תיקון חצות, שאין לומר תיקון חצות בימי בין המצרים בצהריים. וכן אמר לי רבי שלום הדאיה בשם אביו רבנו עובדיה הדאיה.

ועיין בשו"ת "אור לציון" (חלק ג פרק כה אות 1), שיש שרצו לומר שבשנת השמיטה בארץ ישראל אין לומר תיקון רחל בחצות היום בימי בין המצרים, כיון שאין אומרים תיקון רחל בשנת השמיטה בארץ ישראל, וכמבואר בשו"ת רב פעלים (חלק א בקונטרס סוד ישירים סימן י'), ובכף החיים (סי' א ס"ק יב), וכיון שאין אומרים תיקון רחל בלילה, אף ביום אין לאמר. אולם אין נראה כך, שאינו דומה תיקון רחל הנאמר בכל לילה לתיקון רחל הנאמר בימי בין המצרים ביום, ומכיון שלא צריך לומר דוקא תיקון רחל בימי בין המצרים ביום, דבאמת יכול כל אדם לקונן על החורבן לפי צחות לשונו, אלא כיון שלא כל אדם בר הכי, נהגו לומר תיקון רחל, וכמבואר מדברי החיד"א בספר יוסף אומץ, שפסוקים אלו מיוסדים על החורבן, וכדי שיהיה מסודר דבר השווה לכל נפש, וכיון שכן, אינה דומה אמירת תיקון רחל בכל לילה שבאה בכוונה מיוחדת לתקן ענינים מיוחדים כמבואר ב"רב פעלים" שם, לתיקון רחל הנאמר בימי בין המצרים ביום, שבא בתורת קינות בעלמא. ועל כן אף שאין אומרים תיקון רחל בכל לילה בשנת השמיטה בארץ ישראל, יש לומר תיקון רחל בימי בין המצרים אחר חצות היום. ע"כ. וכן כתב מו"ר מופת הדור

בכיה והספד על חורבן הבית, וכדי שיהיה מסודר דבר השווה לכל נפש. וכן כתב בספרו "מורה באצבע" (אות רל), שנהגו לומר בארץ ישראל סדר תיקון רחל בכל יום חול מבין המצרים אחר חצות, והוא מנהג ותיקין. ואין זה מטעם שיש תיקון לרחל אלא שבפסוקים אלו מתעורר האדם בבכיה. ועוד אם נאמר שאין לומר קינות בחצות היום בימי בין המצרים מטעם שבשנת השמיטה יש עלויו למלכות וח"ו שלא יהיה פגם כיון ששנה זו נקראת שבת לגבי המלכות וכו', א"כ מדוע נוהגים דיני אבלות בשנת השמיטה בא"י כמו בשאר השנים כיון שיש שמחה למעלה, אלא בודאי צריך לחלק ולומר שאבלות זו עיקרא בשביל חרבן הבית. ולכן גם בשמיטה אפשר לומר את הפסוקים הללו של תיקון רחל ולהתעורר בבכיה, ואינו משום תיקון אלא קינות בעלמא כדי לבכות על החרבן בימים אלו והוא דבר גדול, וכמו שצמים ובוכים על החרבן ביום ט' באב בשנת השמיטה כן גם אומרים את הסדר הנז' בימי בין המצרים. וכן פסק כה"ח (סי' תקנא ס"ק רכד וכן בס' תקפא ס"ק עה) דאומרים תיקון חצות בחצי היום בימי בין המצרים, וכתב הגם דכתיב בזוהר שלח לך שיש עליו למלכות בימים אלו, אפשר דזהו דוקא בזמן הבית ולא בזמן הזה, דאי לאו הכי גם בחו"ל לא היה להם לומר תיקון רחל בשנת השמיטה כיון שיש עליו לשכינה ויש שמחה למעלה דמה הפרש בזה בין א"י לחו"ל, עיין שם.

ובן ראינו מנעורינו ועד עתה שכן עושים מעשה ואומרים פרקי תיקון רחל בשנת השמיטה בישיבת מדרש פורת יוסף תכב"ץ.

אולם הגאון מה"ר אליהו מני בשו"ת "מעשה אליהו" (סימן קצג) כתב, שבשנת השמיטה, כשם שאין אומרים תיקון חצות

ח. תקנו חז"ל מ"ז בתמוז ואילך מפטירין תלתא דפורענותא, שבעה דנחמתא, תרתי דתיובתא. וסימן של שלש דפורענותא דש"ח דברי, שמעו, חזון נב, ושבעה דנחמתא נו"ע ארק"ש נחמו ותאמרו ציון, עניה סוערה, אנכי, רוני עקרה, קומי אורי, שוש אשיש, דרשו ה'. שובה ישראל נב. ואין לדלג שום הפטרה דפורענותא או דנחמתא משום הפטרה אחרת. וכשחל ר"ח מנחם אב בשבת מפטירין שמעו כדרך, ומוסיפין פסוק ראשון ואחרון של ר"ח נב.

ט. צריך לזהר ולהמנע מלאכול בימים אלה שום פרי חדש, ושלא ללבוש שום לבוש חדש, כדי שלא יצטרך לברך עליו ברכת שהחינו, וכמו שנזכר ענין זה בספרי הפוסקים האחרונים. וענין זה נוהג אף בשבתות ובר"ח אב נב.

עיונים והארות

בימים אלו.
עוד כתב שם סיפר לי בנו של הרח"ו ז"ל, כי זוכר שפעם א' היו חכמי הדור אוכלין על שלחן אביו, והפצירו בו לאכול פרי חדש, ואכל אותן בלי לברך שהחינו וזה כל אותן הימים שבבין המצרים, ואחרי בין המצרים יאכל פרי אחר שצריך שהחינו ויכיון לפטור הפרי שאכל בלא שהחינו וכ"כ החיד"א ושאר האחרונים (כה"ח סי' תקנא ס"ק ריד).

בשו"ע (ס' תקנא סעי' יז) כ' אבל על פדיון הבן אומר שהחינו, ולא יחמיץ המצוה. ע"כ. וברמ"א שם: וכן בפרי שלא ימצא אחר ט' באב, מותר לברך ולאכלו בין המצרים. וע"ש במ"ב שאם א"א לשמרו עד אחר בין המצרים, ישמרנו עד לשבת, ויברך אז, ויסמוך על המתירין לברך בשבת, וכ"ה באול"צ (שם אות ג) וע"ש עוד דאם אפשר לשמור הפרי במקרה, לא יברך עד אחר בין המצרים.

וב"כ בספר נר ציון להגאון ר' נתן בן סניור שליט"א (עמוד שפג) שמברכין שהחינו על מצוה עוברת, כגון ברית מילה שמברך אבי הבן, או בפדיון הבן. וכן על פרי שלא יזמן

בספרו חזון עובדיה הלכות ארבע תעניות (עמוד קכט בהערה).

נב. ועיין מש"כ בענין זה רבנו צדוק הכהן מלובלין בספרו קונטרס דברי חלומות (אות כד) וז"ל: ליל ש"ק תזריע שנת והברכות. כי ג' דפורענותא שמפטירין דברי ושמעו וחזון הוא תוכחות הנביאים לתקן הפגמים שפגמו בדבור ושמיעה וראיה שע"ז היה החרבן. ונגד זה בפסח שהוא זמן גאולה אלו הג' נתקנו. וע"כ קורין בשבת חוה"מ ראה אתה אומר אלי ומפטירין העצמות היבשות שמעו, והוא תיקון הראיה והשמיעה, ובז' של פסח קוראים השירה ומפטירין וידבר דוד את דברי השירה הוא תיקון הדיבור.

נג. שו"ע (סי' תכח סעי' ח')

נד. ב"י (סי' תכה).

נה. ב"כ הרב בשעה"כ (דף פט ע"ג). ופע"ח (קכ"ז ע"ד-צמח), וחולה מותר לאכול פירות חדשים שצריך לברך עליהם שהחינו, אפילו בחול, מפני שהפירות פותחין תאותו לאכול דברים טובים, ובמקום חולי לא גזרו רבנן. ע"כ. וה"ה למעוברת שמותר לה לאכול פרי חדש

- י. בגד חדש שאינו חשוב, ואין מברכין עליו שהחיינו, אין איסור לקנותו וללובשו בימים אלה [עד ר"ח אב], לפי שאין המניעה אלא מצד ברכת שהחיינו.¹
- יא. אם חל שבעה עשר בתמוז בשבת ונדחה, לא יברך שהחיינו בשבת ההיא לפי דברי האר"י ז"ל.²

עיונים והארות

האחרונים שמותר לברך שהחיינו. וכ"כ מהר"ם זכות בתשובה כ"י וז"ל, הן בזאת צדקה אענך במה שאמרת לברך שהחיינו ביום י"ז בתמוז שחל ביום שבת קדש, כי אפילו בין המצרים הגמורים היתה הסברא רווחת שבכל השבתות שבינתיים ראוי לברכה, דקי"ל אפי' בט' באב שחל להיות בשבת שמעלה על שלחנו כסעודת שלמה, ואי לא דמרן האר"י זלה"ה כתבו, היינו מברכין והבו דלא להוסיף עליה, עכ"ל. אבל הרב כנה"ג (בתשובה א"ח ח"ב סי' ע) כתב דלנוהגין שלא לומר שהחיינו בשבת אסור גם ב"ז שחל להיות בשבת, ע"ש. ודעתי היא כהמתירים. ועי' בכה"ח (שם ס"ק רו) שהביא דברי המג"א וכתב וז"ל: אבל הרב כנסת הגדולה (בתשובה אורח חיים חלק ב' סימן ע') כתב דלנוהגין שלא לומר שהחיינו בשבת אסור גם ב"ז שחל להיות בשבת יעו"ש, והביא דבריו הברכי יוסף (אות י"א). וכן הסכים בספרו חיים שאל (שם), וכתב שכן הסכים הרב מור וקציעה היפך מגן אברהם. ומה שכתוב שם בברכי יוסף ודעתי הקצרה כהמתירין, כתב שם בחיים שאל שהוא טעות סופר וצ"ל ודעתי הקצרה כמותו, ור"ל כמו שכתב הרב כנסת הגדולה דאוסר יעו"ש. וכן כתב בספר בגדי ישע על מגן אברהם (ס"ק מ"ב) דלהאוסרים בשבת אין לחלק ואפילו י"ז שחל בשבת ונדחה אסור יעו"ש. עכ"ל. ומבואר דס"ל שאין לברך שהחיינו ב"ז בתמוז שחל בשבת.

ועי' למור"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכות ברכת שהחיינו בימי בין המצרים במקורות

אח"כ, וא"א לשמרו עד לאחר ימי בין המצרים, רש"אין לברך. ואם אפשר לשמרו עד השבת, ישמרוהו לשבת ויברכו בשבת.

ובשמברכין שהחיינו במילה או בפדיון הבן, רש"אין לפטור באותה ברכה גם בגד חדש שלובשים [עד ר"ח], או פרי חדש שלפניהם. מועד לכל חי (פ"ט אות כה) ואול"צ (ח"ג שם אות ג).

ובן חתן הנושא אשה בימי בין המצרים, רש"אין לברך שהחיינו על טלית גדול שמתעטף בו בחופה, אף בימים אלו. כן פסק באול"צ (שם אות א) וטעמו לפי שהיא מצוה עוברת, דדעת המור וקציעה לברך על הנישואין באשה ההגונה לו, הובא דבריו במחב"ר (ס' רכג סעי' ה') אף דיש חולקין, מ"מ נהגו להתעטף בבגד חדש ולברך עליו ולכוון גם על הנישואין, וכמ"ש ביפה ללב (ח"ד אבה"ע"ז סי' סב אות ל) ובכה"ח (ס' רכז ס"ק כה), ובנהר מצרים (הל' ציצית סי' א), ועל כן אף בימים אלו יברך.

נ. דעיקר הקפידה של רבנו האריז"ל הוא על ברכת שהחיינו. ועי' במשנ"ב (סי' תקנא ס"ק מה)

נז. עיין במג"א (ס' תקנא ס"ק מב) שכתב שבעה עשר בתמוז שחל בשבת מברכים שהחיינו גם להולכים לפי רבנו האר"י ז"ל. וכ"כ הרמ"ז, והחיד"א בברכ"י (שם ס"ק י"א), וז"ל: י"ז בתמוז שחל להיות בשבת ונדחה, כתבו

יב. מנהג טוב למי שהוא בריא, שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין מיום י"ז בתמוז עד מוצאי תשעה באב, שהוא רמז לביטול הקרבנות והנסכים^{יב}. ומעיקר הדין אין איסור לאכול בשר, רק מיום ב' אב עד י' באב^{יט}.

יג. בימים אלה מ"ז בתמוז עד ר"ח אב, מותר לישא אשה לדעת מרן השו"ע, וכן מנהג בני ספרד בארץ ישראל, וכן ראוי לנהוג. ומנהג בני אשכנז, להחמיר שלא לישא אשה מ"ז בתמוז עד ט' באב^ס.

עיונים והארות

אוכל בשר ולא היה שותה יין מיום י"ז בתמוז עד מוצאי ט"ב בכלל אם לא שהיה דחוי שאז היה אוכל במוצאי ט"ב, ודבר זה היה נוהג בחול אפילו ביום ר"ח אב, אבל לא בשבתות, גם לא היה מסתפר מיום י"ז בתמוז עד אחר ט"ב, ואני מיקל בסיפור להיות כי הוא חומרא בעלמא והאבילות היא ישנה, משא"כ בבשר ויין שהוא רמז לביטול הקרבנות והנסכים כמ"ש ז"ל עכ"ל.

וב"ב בסדר היום ראוי לכל ת"ח לנהוג כך מיום י"ז בתמוז אם בידו לעשות שאינו חלוש כ"כ כיון שהם ימי הרעה וכו' יעו"ש (כה"ח סי' תקנא ס"ק קל).

נט. כה"ח (שם ס"ק קכה קכו). וכ"כ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני אכילת בשר ושתיית יין הלכה א).

ס. בשו"ע (סי' תקנא סעי' ב) כתב דמ"ח ועד התענית ממעטין וכו' ואין נושאים נשים וכו' ור"ח מכלל האיסור, וברמ"א שם ונוהגין להחמיר שאין נושאים נשים מ"ז בתמוז ואילך עד אחר ט"ב.

ובאול"צ (שם אות א) כתב דכהיום שיש בזה חשש תקלה, שיכולים לצאת מכשולות גדולות בעיכוב הנישואין, יש לנהוג כמנהג א"י להתיר, וכמעט שהיה אפשר להורות

הלכה א ד"ה הנה מרן החיד"א) שהביא שבספר נתיבי עם (סי' תקנ) הביא מסקנת הברכי יוסף שדעתו כהמתירים, דלא כדעת הכנה"ג, כי די שנמנעים בשבתות שבינתים כי הדבר יצא מפי האר"י ז"ל, והבו דלא להוסיף עלה. ודלא כהכנה"ג. ע"כ. ואשתמטיתה מ"ש בחיים שאל ח"א (סי' כד) הנ"ל, שהוא ט"ס בברכי יוסף, וצ"ל ודעתי כמוהו, היינו כהכנה"ג שאוסר. ע"ש. והתימה על המהר"ש קמחי בספר יקהל שלמה (דף מז ע"א), שהביא דברי החיים שאל, שאין לומר שהחיינו אף בליל י"ז בתמוז, וכתב ע"ז, והחיד"א עצמו בברכי יוסף כתב שדעתו כהרמ"ז להתיר ב"ז בתמוז שחל בשבת, וחזר לכתוב בסוף דבריו, שיש ספק ספיקא להקל בליל י"ז בתמוז שחל בשבת, כיון שהחיד"א עצמו כתב על הברכים (פי' בברכ"י) כדעת המתירים. ע"כ. והוא תימה, איך לא ראה שם בחיים שאל שכתב שהוא ט"ס בברכי יוסף, ושצ"ל בברכ"י שדעתו כהכנה"ג שאוסר. ומכל מקום לענין הלכה נראה לפע"ד שיש להקל לברך שהחיינו אפילו בשבתות שבתוך ימי בין המצרים, וכל שכן בשבת שחל בו י"ז בתמוז, שעדיין לא התחילו בפועל ימי בין המצרים. והנהוגים כרבנו האר"י יותר טוב שלא יברכו שהחיינו בשבת זו.

נח. כתב מהרש"ו (שעה"כ דף פט ע"ג גוב"י א) וז"ל: א"ש גם ראיתי למורי ז"ל שלא היה

יד. אסור לעשות ריקודים ומחולות כל ימי בין המיצרים^{סא}, והיינו מליל י"ז בתמוז עד אחר עשירי באב. והוא הדין שלא לשמוע כלי זמר, או שירה מוקלטת עם כלי זמר. מלבד חולה עצבים שמותר, כיון שיכול להסתכן אם ימנע^{סב}.

טו. מעיקר הדין מותר להסתפר בימי בין המיצרים עד שבוע שחל בו תשעה באב, ויש נוהגים להחמיר בתספורת מי"ז בתמוז עד לאחר תשעה באב^{סג}.

טז. צריך לזהר מי"ז בתמוז עד ט"ב, שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות (משום שבהם שולט קטב מרירי), ולא יכו התלמידים בימים ההם^{סד}. וכתב במעיל צדקה יזהרו בימים

עיונים והארות

סג. כ"ב בהגהה בשער הכוונות (דף פ"ט ע"ג) וז"ל, גם לא היה מסתפר מיום י"ז בתמוז עד אחר תשעה באב. אולם בשו"ע (סי' תקנא סעי' ג וסעי' יב) מבואר דשבוע שחל בו אין מסתפרין, והרמ"א (סעי' ד) כתב דמנהג אשכנז להחמיר בתספורת מי"ז בתמוז, ומבואר דלדעת השו"ע מותר עד שבוע שחל בו. וכן הוא בכה"ח (ס"ק י). והגם שבבא"ח (פר' דברים אות יב) כתב, דיש נוהגין להחמיר מי"ז בתמוז, ובכה"ח (ס"ק פ) כתב בשם שעה"כ דכן מנהג האר"י ז"ל, אבל באול"צ (שם במקורות לתשובה א) כתב דאין בני ספרד צריכין להחמיר בזה, וכ"ה בכה"ח (שם) בשם מהר"ש ויטאל ז"ל בשעה"כ. ומו"ר מופת הדור בחזו"ע (הלכות תספורת בימי בין המצרים הלכה א) פסק כדעת מרן השו"ע שאין להסתפר בשבוע שחל בו תשעה באב בלבד, והמחמיר תע"ב.

סד. שו"ע (סי' תקנ"א סעי' ח"י). ומקורו טהור מדבריו בב"י בשם הגהות מיימוניות החדשות והוא מדברי מדרש איכה רבתי (פרשה א אות כט). ובמדרש תהילים (מזמור מא אות ו) איתא אמר ר' הונא בשם ר' יוסי קטב מרירי עשוי

לישא אף בתשעה באב אם יש חשש איסור, עי' בב"י סי' תקנא.

וב"פ מו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני נישואין ונגינה בימי בין המצרים הלכה א) וז"ל: יש נוהגים שלא לערוך נישואין כלל מיום י"ז בתמוז עד ט' באב, שהם ימי "בין המצרים". וכן המנהג במדינות אשכנז. ומנהג הספרדים בעה"ק ירושלים ת"ו להתיר הנישואין עד ראש חודש אב. ומראש חודש אב עד ט' באב אסור לערוך נישואין, וראש חודש עצמו מכלל האיסור. ומכל מקום אם הוא בחור שעדיין לא קיים פריה ורביה מותר מעיקר הדין לשאת אשה. אלא שהמנהג להמנע משום דלא מסמנא מילתא (שאין סימן טוב בדבר לערוך הנישואין בימי אביל עם ישראל על חורבן בית המקדש). אבל לעשות "אירוסין", מותר גם אחר ראש חודש אב, ואפילו בתשעה באב עצמו, בין ביום בין בלילה, שמא יקדמנו אחר (הרמב"ם פ"י מהל' אישות הל' יד).

סא. מ"ב (ס' תקנא ס"ק ט"ז). בא"ח (ש"א פ' דברים אות ה) כה"ח (שם ס"ק ל"ט).

סב. אול"צ (שם אות ב).

- אלה שלא לילך בין חמה לצל^ס, ומיהו כ"ז צריך לזהר בעיקר מחוץ לעיר^ס.
- יז. נכון לימנע מלילך לשוט בימים אלה על הימים ועל הנהרות, ואפילו במקום שיש בו רק ספק וחשש סכנה^ס.
- יח. ברכת הגומל יכול לברכה בימי בין המיצרים או בשאר תעניות מלבד תשעה באב^ס.
- יט. טוב שירבה צדקה בימים אלה, וכשיתן הצדקה יוסיף בכוונתו לעילוי שכנת עוזנו, כי בפשעינו שולחה אמנו זה רבות בשנים^ס.

עיונים והארות

וישלח דף קסט סע"ב), דבכל זימנא לא יהך בר נש יחידאי באורחא דמתא אלא באתר דבני נשא אזלין ותבין ומשתכחין תמן. ע"ש. והערוך השלחן (ס"ס תקנא) כתב, דמ"ש הפוסקים שבתמוז לא ילך יחידי, היינו בדרך שהוא מחוץ לעיר, אבל בעיר לית לן בה, וכדמוכח בשוחר טוב. וכ"כ באשל אברהם מבוטשאטש, דלא קפדינן אלא במקום שאין אנשים מצויים, וא"צ לומר ע"י בנינים שיש בהם מזוזה, כל שהוא בתוך העיר. ואולי גם עיבורה של עיר. והבא להוסיף לחוש בתוך העיר, עליו הראיה, ושומר פתאים ה'.

סז. ע"י במקור חיים לבעל החוות יאיר (סי' תקנא) שכתב שראה נוהגים לימנע מלרחוץ בנהרות מר"ח אב ואילך מפני הסכנה. וע"י בספר משא חיים למהרח"פ זיע"א שעשו הסכמה ותקנה בכח התוה"ק שמייום י"ז בתמוז עד אחר ט"ב לא ילך שום בר ישראל לטייל בגנות ופרדסים ועל שפת הים והנהר, והוא כדי שלא יסיחו דעתם מן האבילות. וע"י בספר אורחות רבנו שהגרי"י קניבסקי זצ"ל היה אוסר על בני ביתו ללכת לים בימי בין המצרים, ואמר דאף דמדינא אין איסור, מ"מ איתרע מזלא בימים אלו. ועל כן גם ההולכים עכ"פ ימנעו עצמם מכל מקום שיש בו אפילו ספק וחשש רחוק של סכנה.

סח. מו"ר האול"צ (שם תשובה ד).

סט. מרן החיד"א במורה באצבע (אות רלא).

קליפין קליפין שערות שערות, ועל עין אחד הוא רואה, ועינו תוך לבו, ואינו שולט לא בצל ולא בחמה, אלא בין צל לחמה, מתגלגל כדור, ושולט מארבע שעות ועד תשע שעות משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב, וכל מי שהוא רואה אותו נופל על פניו, חזקיהו ראה אותו ונפל על פניו. אמר ר' פנחס הכהן בר חמא מעשה בחד שראה אותו ונכפה על פניו. ר' שמואל בר רב יצחק הוה מפקד לספרייא דיהוון מפנין לטלייא בארבע שעות. ר' יוחנן הוה מפקד לספרייא דלא ליהוי מחיין לטלייא בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, הוי מקטב ישוד צהרים.

ובת"ב מו"ר מופת הדור (שם עמוד ככו) דמדברי הגמ' יש להזהר בזה יותר באחד בתמוז והלאה. ופשוט הדבר שצריך לזהר שלא יכה אף את בניו וכמו שכ' בלבוש ובקיצור שו"ע.

סה. בה"ח (שם ס"ק רכז)

סז. כ"ב מו"ר מופת הדור בחזו"ע (דיני ומנהגי בין המצרים במקורות להלכה ב ד"ה וכתב בשו"ת התעוררות תשובה) וז"ל: וכתב בשו"ת התעוררות תשובה הנד"מ (סי' שמח), דמ"ש הפוסקים שלא ילך יחידי בתמוז בשעות הנ"ל, היינו אפילו בעיר, ורק בשאר ימות השנה אין לחוש ללכת יחידי בעיר, דאמרינן בחולין (קה:), א"ל מר בר אשי להווא שידא, את בדוכתא דשכיחי רבים מאי בעית. וכן אמרו בזוהר (פר'

מאמרי הזוה"ק

זהר - בין המצרים

אומר הפסוק: נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, ומשמע, כי ח"ו אין תקומה לשכינה ובאו רבותינו ופירשו: נפלה, ולא תוסיף ליפול, אלא קום בתולת ישראל. ואחריהם בא רשב"י והסביר את הפסוק בדרך נפלאה. כי בכל הגלויות קבע הקב"ה את הזמן לגאולה, אם בגלות מצרים ברד"ו שנה, ואם גלות בבל לשבעים שנה. משא"כ בגלות זו האחרונה לא קבע הקב"ה זמן אימתי תהיה הגאולה, ולכן, השכינה ועם ישראל לא יקומו מעצמם לגאולה האחרונה אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו יבוא ויקים את השכינה מעפרא, וזה פירוש הפסוק: נפלה-לא תוסיף קום, כלומר מעצמה, אלא קום בתולת ישראל, כלומר, הקב"ה יקים אותה.

ויקרא דף ו' ע"א

רְבִי אַחָא הָוָה אָזִיל בְּאַרְתָּא, וְהָוָה עֲמִיה רְבִי יְהוּדָה רבי אחא היה הולך בדרך והיה הולך עמו רבי יהודה. **עַד דְּהוּוּ אָזִילִי** בזמן שהיו הולכים בדרכם, **אָמַר רְבִי יְהוּדָה, הָא דְתַנִּינָן בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל**, אר"י זה שלמדנו שבתולת ישראל שהיא השכינה הנקראת בתולה, **בְּתוּלָה דְאַתְפְּרָכָא מִן שֶׁבַע** (ס"א מיש"א) **דְּאַקְרִי בַת שֶׁבַע**, היא הבתולה שנתברכה משבע ספירות חג"ת נהי"ם דו"א, ולכן היא נקראת בת שבע, **וְאוּקְמוּהּ בְּכַמְה אֶתְר** ובארו והעמידו זה רבותינו בכמה מקומות. **וּבְתוּלָה לְתַתָּא, יְרְתָא ו' בְּרַכּוֹת פְּגִינָה**, הבתולה שלמטה דהיינו כלה בחופתה, יורשת שבע ברכות בזכות הכלה העליונה. **וְהָא פְּתִיב** וזה שכתוב

[א] ואתה בן אדם שא קינה על בתולת ישראל, ודאי עלה אתמר, על כנסת ישראל בודאי עליה זה נאמר, שהיא הכלה העליונה- כנסת ישראל, שהיא השכינה. ודא קשיא מבלא וזה קשה לי יותר מהכל בענין השכינה שנקראת בתולה, וכתוב (עמוס ה ב) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, וכי יעלה על הדעת שלא תהיה ח"ו תקומה לעם ישראל, והאי דקא אמרי בלהו חברייא במלה דא, שפיר הוא וזה שפירשו כל החברים בענין זה יפה הוא, שרבותינו הסבירו נפלה, ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל. אבל אי פרשתא אתמר בארץ נחמה אבל אם היתה פרשה זו נאמרת בדרך נחמה, הוינן אמרי הכי היינו אומרים ומפרשים כך. אבל פהאי, קינה אתמר אבל בזאת הפרשה, נאמרה קינה ולא נחמה כדי שנפרש כמו שפי' רבותינו, והא קרא אוכל הכי והרי הפסוק מוכיח כך שהוא קינה ולא נחמה.

אמר ליה ודאי הכי הוא אמר לו רבי אחא ודאי כן הוא, והא הוה קשיא לי תהוא מלה יתיר מבלא וזה היה קשה לי אותו דיבור יותר מהכל, כי זה מראה כאילו אין ח"ו תקומה. ואתינן לגבי דרבי שמעון, פחשוכן דאנפין ובאתי אצל רבי שמעון בחשכות פנים. אמר לי, מחיוזו דאנפך אשתמודע מה דבלבך אמר לי ר' שמעון ממראה פניך נכר מה שבלבך. אמינא ליה ודאי, דאנפי ולבי שוין אמרתי לו: ודאי שפני ולבי שויים. אמר לי: אימא לי מלך אמר לי אמור לי דברך. אמינא ליה אמרתי לו: בתיב כתוב

עיונים והארות

א. אמנם פסוק זה לא נמצא אצלנו בתנ"ך, אך נראה שבמתיבתא דרקיעא ישנו, כמ"ש בספר בני יששכר (מאמרי חדש סיון מאמר ה' אות ט') ועי' כעין זה בזוה"ק ח"ג דף כ"ג ע"ב.

נִפְלְאָה לֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל, וְקִשָּׁה לִי מֵאֵד עַל זֶה, מֵאֵן
 דְּאִית לִיָּה רּוּגְזָא בְּדְבִיתְהוּ מִי שִׁיש לֹר כַּעַס עַל אִשְׁתּוּ, וְנִפְקָא מִיָּה,
 לָא תְהַדְר לְעֵלְמִין וַיִּצְאָה מִמֶּנּוּ, לֹא תַחֲזוֹר אֵלָיו לְעוֹלָמִים, אִי הָכִי, וְוִי לְבָנִין
 דְּאִתְתַּרְכוּ עִמָּה אִם זֶה כָּר, אוֹי לְהֵם לְבָנִים שְׁנַתְּגַרְשׁוּ עִם הַשְּׂכִינָה, שֶׁאֵ"כ לְעוֹלָם לֹא
 יִגְאֻלוּ. אָמַר לִי: וְלֹא סִגִּי לָךְ מַה דְּאָמְרוּ בְּלָהוּ תְּכַרְיִיא אִמַר לִי וְלֹא
 מִסְפִּיק לָךְ מַה שֶּׁאִמְרוּ כֹל הַחֲבֵרִים, שְׁפִי לֹא תוֹסִיף לְנַפּוֹל עוֹד קוּם בְּתוֹלַת יִשְׂרָאֵל, אָמִינָא,
 הָא שְׁמַעְנָא מְלִיִּיהוּ דִּיהָוָה מְרַחֲמִי אִמַרְתִּי לוֹ: הֲרִי שְׁמַעְתִּי דְּבִרְיָהֶם שְׁהִיו
 אֲהוּבִים עֲלַי, וְלֹא מְתִישְׁבֵן בְּלִבָּאִי אֲבָל לֹא הִתִּישְׁבוּ הַדְּבָרִים בְּלִבִּי.

אָמַר, כָּל מַה דְּאָמְרוּ תְּכַרְיִיא, כְּלָא שְׁפִיר וַיָּאוּת אִמַר רַשְׁבִּי כֹל
 מַה שֶּׁאִמְרוּ הַחֲכָמִים הַכֹּל יָפֵה וְטוֹב, אָבָל וְוִי לְדָרָא כַּד רַעֲיִין לָא
 מְשַׁתְּכָחִין אֲבָל אוֹי לְדוֹר כַּאֲשֶׁר הָרוּעִים וְהַמְנַהֲיָגִים לֹא נִמְצְאִים בֵּין הָעַם, וְעֵנָא
 סְאֲטָן וְאִזְלִין וְהִצְאֵן טוּעִים וְהוֹלְכִים, וְלֹא יִדְעִין לָאֵן אֲתֵר אִזְלִי, לָא
 לִימִינָא וְלֹא לְשְׂמָאלָא וְאִינֵם יוֹדְעִים לֹאִיזָה מְקוּם הוֹלְכִים לֹא לִימִין וְלֹא לְשְׂמָאל,
 וְרוּמּוֹ בּוּזָה שְׁלֹא יוֹדְעִים לִישֵׁב הַפְּסוֹק בְּטוֹב טַעַם. וְדִאִי הָאִי קְרָא בְּעֵיא לְמִנְדַּע
 בּוּדָאִי זֶה הַפְּסוֹק צְרִיךְ לְדַעַת אוֹתוֹ וּלְפַרְשׁוֹ, וְכִלְהוּ גְלִיִּין לְאִנּוֹן דְּחֲמָאן
 בְּאַרְחָא דְּאוּרִייתָא, בְּאַרְחָ קְשׁוּמָ וְהַכֹּל גְּלוּי לְאוֹתָם הָרוּאִים בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה
 בְּדֶרֶךְ הָאִמְתָּ.

תָּא חוּי, כְּכִלְהוּ גְּלּוּוֹתָא דְּגִלּוּ יִשְׂרָאֵל, לְכִלְהוּ שְׁוִי זְמָנָא וְקִצָּא
 בָּא וְרָאָה בְּכֹל הַגְּלוּיּוֹת שְׁגִלוּ יִשְׂרָאֵל, לְכֹלָם שֶׁם הַקְּב"ה זְמַן וְקִצְבָּה, וְכִכְלְהוּ תּוּוּ
 יִשְׂרָאֵל תְּיִבִין לְקוּדְשָׁא בְּרִידָ הוּא וְכִכֵּל הַגְּלוּיּוֹת הִיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹזְרִים בְּתִשׁוּבָה
 לְקַב"ה, וְהַקְּב"ה קִבַּל אוֹתָם, וְכִתּוּלַת יִשְׂרָאֵל תְּוֹה תָּבַת לְאַתְרָהָא וְהַשְּׂכִינָה

שנקראת בתולת ישראל, היתה חוזרת למקומה מעצמה, בַּהֲהוּא זְמַנָּא דְּגִזְרַי עֲלָהּ באותו זמן שגזר עליה שתחזור, וְהִשְׁתָּא בְּגִלּוּתָא דָּא בְּתִרְאָה לָאו הָכִי ועבשיו בגלות זו האחרונה אינו כן, דְּהָא הִיא לָא תִּיתּוּב הָכִי בְּזְמַנִּין אַחֲרָנִין, שהרי היא לא תחזור כמו שהיה בזמנים אחרים, בגלויות הקודמות, וְהָאִי קָרָא אוֹכַח, דְּכִתִּיב וְזֶה הַפְּסוֹק מוֹכִיחַ שְׂכָתוֹב נִפְלָה לָא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל מעצמה, אלא אני בעצמי אקים אותה, שהרי נִפְלָה וְלֹא אוֹסִיף לְהַקְיָמָה לָא כְּתִיב לא אוסיף להקים אותה לא כתוב, אלא לא תוסיף קום מעצמה, אבל הקב"ה בעצמו ילך ויקים אותה, במהרה בימינו אמן.

מִתָּל לְמִלְכָּא דְּרָגוּ עַל מְטְרוֹנִיתָא משל למלך שבעס על המלכה, וְאִשְׁדִּי לָהּ מֵהִיכְלִיָּה לְזְמַנָּא יְדִיעָא וּזְרַק אוֹתָהּ מֵהִיכְלוֹ לְזִמְנָא יְדוּעָא. כִּד הָוָה מְטִי תְּהוּא זְמַנָּא כאשר היה מגיע אותו זמן ומועד שקבע לה, מִיַּד מְטְרוֹנִיתָא הָוָה עָאֵלַת וְתָבַת קַמִּי מִלְכָּא מִיַּד הַמַּלְכָּה הִיְתָה נִכְנַסְתָּ וְחוֹזֶרֶת לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, ומשמת לפניו כמקודם והמלך מכבדה כבתחילה. וְכֵן זְמַנָּא חַד וְתִרְיִין, וְתִלְתָּ וְזְמַנִּין כֵּן הִיָּה פַעַם אַחַת וּשְׁתַּיִם וּשְׁלֹשׁ פַּעַמִּים, שחטאה לפני המלך והוציאה לזמן מוגבל – שבוע, חודש, שנה. לְזְמַנָּא בְּתִרְיִיתָא, אֶתְרַחַקַת מֵהִיכְלָא דְּמִלְכָּא בַּפַּעַם האחרונה שחטאה לפני המלך נתרחקה המלכה מהיכל המלך, וְאִשְׁדִּי לָהּ מִלְכָּא מֵהִיכְלִיָּה לְזְמַנָּא רַחִיקָא וּזְרַק וְהַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ הַמֶּלֶךְ מֵהִיכְלוֹ לְזִמְנָא רַחוּק, וְלֹא קִבַּע זִמְנָא כַּפַּעַמִּים הַקּוּדְמוֹת. אֲבָל הַמֶּלֶךְ אֶהָב אוֹתָהּ וְחַפֵּץ בָּהּ מֵאֲדָם וּמִמַּתִּין מִתִּי תַחֲזוּר. אָמַר מִלְכָּא, הָאִי זְמַנָּא לָאו הוּא כְּשָׂאָר זְמַנִּין אִמַר הַמֶּלֶךְ זֶה הַפַּעַם אֵינִי כְּשָׂאָר הַפַּעַמִּים, דְּהִיא תִּיתִי קַמִּי הָכִי שהיא תבא לפני כן מעצמה, כי היא מפחדת על שלא קבעתי

לֹא מְתִי לְבוֹא, אֵלֶּיךָ אֲנִי אֵיזִיל עִם כָּל בְּנֵי הַיִּכְלִי וְאַתְּבַע עֲלֶיךָ אֵלֶּיךָ

בין שאני מאד חפץ בה לכן אלך עם כל בני היכלי ואבקש עליה היכן היא.

כִּד מִטָּא לְגַבְהָ כאשר הגיע אצלך, **חָמָא לָהּ דְהָוָה שְׂכִיבָתָה לְעַפְרָא**

ראה אותה שהיא שוכבת בעפר, בסוד גלות השכינה שיורדת לברר ברורים. **מָאן**

חָמָא יְקָרָא דְמִטְרוּנִיתָא בְּתַהֵיא (דף ו' ע"ב) **זְמָנָא** מי ראה את כבודה של

המלכה באותה שעה שעשה לה המלך, **וּבְעוֹתֵינָא דְמִלְכָּא לְקַבְלָהּ** ובקשות ופיוסין

של המלך כנגדה, **עַד דְאַחִיד לָהּ מִלְכָּא בִּידוּי** עד שאחז בה המלך בידי, **וְאוֹקִימָהּ לָהּ וְאַיִיתִי לָהּ לְהַיְכָלִיהּ** והעמיד אותה והביא אותה להיכל, **וְאוֹמִי לָהּ דְלֹא יִתְפָּרֵשׁ מִנָּה לְעֵלְמִין** ונשבע לה שלא יפרד ממנה לעולם, **וְלֹא יִתְרַחֵק מִנָּה** ולא יתרחק ממנה.

והנמשל

כִּד קְדָשָׁא בְּרִידָה הוּא, **כָּל זְמַנִּין דְכְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוּתָא** כך

הקב"ה, כל זמן שהשכינה בגלות, **כִּד תָּוָה מְטִי זְמָנָא** כאשר היה מגיע סוף

זמן הגלות שהקב"ה קצב לה כמו במצרים מאתים ועשר שנים ובבל שבעים שנה, **הָיָא**

אַתִּיאת וְהִדְרַת קַמִּי מִלְכָּא היתה השכינה באה וחוזרת לפני המלך מעצמה,

וחוזרים ובונים את בית המקדש כי הגיע הזמן. **וְהִשְׁתָּא בְּגִלּוּתָא דָּא לֹא הָכִי**

ואילו עבשיו בגלות הזאת לא כך הוא, שהרי הקב"ה לא אמר לנו עד מתי תהא הגלות שנחזור

לבד, **אֵלֶּיךָ קְדָשָׁא בְּרִידָה הוּא יוֹחִיד בְּיַדְהָא, וְיֹוֹקִים לָהּ** אלא הקב"ה

יאחז לה בידיה של השכינה ויקים אותה, **וְיִתְפָּיִים בְּתַדְהּ וּיְתַפְּיִים עִמָּה, וְיִתִּיב לָהּ**

לְהַיְכָלִיהּ וישיב אותה להיכל. **וְתָא תָּוִי דְהָכִי הוּא** ובא ראה ותדייק בפסוק

שכך הוא, **דְהָא בְּתִיב** שהרי כתוב **נִפְלְאָה לֹא תוֹסִיף קוּם** היא לא תוסיף,

כלומר מעצמה, אלא הקב"ה בעצמו יקים אותה. **וְעַל דָּא בְּתִיב** ועל זה כתוב (עמוס ט יא) **בַּיּוֹם הַהוּא אֶקְיָם אֶת סֵפֶת דְּדָוִד הַנְּפֹלֶת** כלומר, השכינה, היא לא תוסיף קום בְּזַמְנֵי אַחֲרֵינוּ, אֲבָל אַנָּא אֹקִים לָהּ שהיא לא תוסיף לקום מעצמה כזמנים אחרים של גלות מצרים ובבל, אלא אני בעצמי אקים אותה. **וְעַל דָּא בְּתִיב** ועל זה נאמר **בַּיּוֹם הַהוּא אֶקְיָם אֶת סֵפֶת דְּדָוִד הַנְּפֹלֶת**, שפי' **אֲנִי אֶקְיָם אֶת סֵפֶת דְּדָוִד. מָאן סֵפֶת דְּדָוִד** ושואל מי היא סוכת דוד. **דָּא בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל. הַנְּפֹלֶת, בְּמָה דְּבְתִיב נְפֹלָה**, ומשיב, זו היא השכינה הקדושה, ומש"כ הנופלת פי' כמו שכתוב נפלה ולא תקום מעצמה אלא עתה אני אקים אותה, **וְדָא הִיא יְקָרָא דְּבְתוּלַת יִשְׂרָאֵל, וְתוּשְׁבַחָתָא דִּילָהּ** וזה הוא הכבוד של בתולת ישראל שהיא השכינה והשבח שלה. **וְדָא אוֹלִיפְנָא בְּתִיבָא שְׁעָתָא** וזה למדתי באותה שעה מרשב"י.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְדָא מְלִילְתָא עַל לְבָא, וְאֵתִישְׁבָא אמר רבי יהודה לרבי אחא ודאי דברת על לבי ונתיישב לי הדבר, **וְדָא בְּרִירוּ דְּמַלְהָ** וזה ברורו של דבר. **וְאִזְלָא הָאִי, בְּמַלְהָ חֲדָא דִּשְׁמַעְנָא וְשַׁבְחָנָא** והולך דבר זה כדבר אחד ששמעתי ושכחתי, **וְהִשְׁתָּא רְוּוּחָנָא לָהּ** ועכשו הרווחתי אותו. **דְּתַנִּינֵן, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, זְמִין קְדָשָׁא בְּרִידָה הוּא לְאַכְרֵוּא עַל בְּנֵסֶת יִשְׂרָאֵל, וַיִּמָּא** שלמדנו, אמר רבי יוסי עתיד הקב"ה להכריז על השכינה ויאמר לה (ישעיה נב ב): **הַתְּנַעֲרִי מֵעַפָּר קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַיִם, בְּמָאן דְּאֶחִיד בִּידָא דְּחִבְרִיָה וַיִּמָּא** כמו מי שאוחז ביד חברו ואומר לו: **הַתְּנַעֲרִי קוּם** התנער מהעפר וקום. **בְּךָ קְדָשָׁא בְּרִידָה הוּא יוֹחִיד בְּהָ וַיִּמָּא הַתְּנַעֲרִי קוּמִי** כך הקב"ה יאחז ביד השכינה ויאמר, התנערי קומי מעפרך.

מאמרי הפרשה

"פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הִשִּׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאַתִּי בְּתוֹכָם וְלֹא כָלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאַתִּי" (כה, יא)

פרשת 'פינחס' ברוב השנים תחול בתחילת ימי בין המצרים וכוללת בתוכה כל מועדי וחגי ישראל

ברוב השנים מתחילה פרשת 'פינחס' את ימי 'בין המצרים' - ימים שבהם ציוו אותנו חז"ל להתאבל על חרבן בית המקדש וגלות השכינה, ולהתפלל על בנין בית המקדש השלישי, וקיבוץ נדחי ישראל על ידי משיח בן דוד, יותר מכל ימות השנה.

ונמצא בספרים הקדושים שלעתיד בבא הגאולה, אז שבעה עשר בתמוז יהיה יום ראשון של החג, ות"ב יהיה יום אחרון של החג, וכל הימים בינתיים יהיו חול המועד.

והנה אמרו חז"ל, שבכוונה סבב הקב"ה שפרשת 'פינחס' תחול ברוב השנים בתחילת ימי בין המצרים, כדי לחזק אותנו דוקא בימים אלה, שהנה עוד מעט נזכה להתגלות הגדולה של פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שזכה להיות אליהו הנביא זכור לטוב, ועתיד לבשר לנו על הגאולה העתידה, כפי שכתוב: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא" ודבר בעתו מה טוב להרחיב את הדיבור על פינחס.

פרשתנו נקראת גם בשם 'פרשת המועדים', משום שהיא כוללת בתוכה את כל מועדי וחגי ישראל. ולרוב היא נקראת בימי בין המצרים כאשר מפטירים בתלתא דפורענותא. וטעם הדבר, אומר רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע לפי שבימים אלה ישראל מתאבלים על חרבן ביהמ"ק ויתר צרות וגזרות שאירעו בהם, עלולים הם חלילה ליפול לזרועות העצבות והיאוש, ולפיכך תיקנו לקרא פרשה זו שהיא פרשת החגים והמועדים להפיג את צערם ולחזק את תקוות הגאולה.

רבי פינחס הלוי הורביץ הידוע בשם בעל ההפלא"ה שימש בתחילת דרכו רב באחת מהעיירות הקטנות בפולין וחי חיי דוחק ועוני. אח"כ לכשנבחר לרבה של העיר הגדולה פרנקפורט

בגרמניה, התחיל לחיות חיי שפע ורווחה. פעם נפגש עם ידיד, והלה הזכיר לו את אותם ימים ששרר בביתו מחסור ועוני, ואשר כעת יש לו חיי רווחה. אמר לו בעל ההפלא"ה, והלא כך הוא מנהגה של פרשת 'פינחס', במקומה היא חלה תמיד בין המצרים, ואילו כשהיא מעתיקה את מקומה היא נקראת בימי החגים והמועדים שהם ימי שמחה ושפע.

ויקה רמ"ח בידו שסיכן רמ"ח אבריו, ועי"ז שיכך כעסו של הקב"ה

ראה פינחס אותו מעשה ונזכר בהלכה, אמר לו פינחס למושה: מקובלני ממך - הבועל ארמית קנאין פוגעין בו, וכן לימדתנו כשירדת מסיני. אמר לו משה: קורא האגרת הוא יעשה השליח.

ויש לשאול מדוע כאשר הזכיר פינחס למושה שהבועל ארמית קנאין פוגעין בו לא ציוה משה להרגו מיד.

אלא, אמנם הדין הוא שצריך להרגו אבל אין זו מיתה המסורה לב"ד אלא לשמים, שמלמעלה יסבכו לו מיתה. ואם שואלים את ב"ד הם רק עונים קנאין פוגעין בו, ר"ל שאם קנאים מתקנאים קנאת ה' צבאות ורוצים לעשות קידוש ה' יכולים להרגו. וא"א להרגו אלא בשעת מעשה ממש, והיא שעה קצרה מאוד ואם הלכו ומצאו שפרש, א"א ואין רשות להרגו, ואם הרגו אותו, ההורגים חייבים מיתה ומביאים אותם לב"ד והורגים אותם. ואם הבועל קדם והרג את הקנאי שבקש להרגו - פטור, מפני שטוען הבא להרגך השכם להרגו. ולכן אין ב"ד אומרים לשום אדם להרוג את הבועל כדי לא להכניסו בסכנה. אלא אומרים לו, קנאים פוגעין בו, ומי שיש לו רצון גדול ואהבה להי"ת לקנאות קנאת ה' ולהכניס עצמו לסכנה, הורגו. ולכן אמר משה לפינחס, כיון שנוכרת בדין זה ויש לך רצון לקנא קנאת ה', עשה זאת, אבל אני איני גוזר עליך.

ובשכר זה שסיכן את עצמו שלא חס על גופו ועשה מעשה הקנאות בגלל רצונו הגדול לאהבת הי"ת כמ"ש ויקח רמ"ח בידו שסיכן רמ"ח אבריו, ועי"ז שיכך כעסו של הקב"ה, כמ"ש משל למלך שהלך בדרך ופגע בסיעה אחת, ואחד מבני הסיעה זלזל במלך ורצה המלך להרוג את כולם, וכשראה זאת אחד מבני החבורה עמד והרג את המזלזל, וכשראה המלך כן, שיכך כעסו. וכן ראה פינחס שהקב"ה כועס על כל ישראל עמד ומסר עצמו לעשות רצון ה' והרג את זמרי.

"לכן הנני נותן לו את בריתי שלום" כלומר היות והוא זכה להשכין שלום ביני ובין ישראל בעוה"ז, הוא עתיד להיות אליהו הנביא ולהשכין שלום ביני ובין ישראל, והוא יהיה השליח

לביאת המשיח כמ"ש "הנני שולח לכם את אליה הנביא והשיב לב אבות על בנים" וכו' וכל זה זכה בעבור הרצון הגדול ומסירות הנפש לעבודת ה'". וזכה למה שלא זכה אפי' משה רבנו ע"ה שזכה פינחס להיות מלאך להראות לנו שאדם אם יש לו רצון יכול גם להיות מלאך ולעלות ממדרגה למדרגה.

זמרי בן סלוא בנו של שמעון חי יותר ממאתים וחמשים שנה וחשב שכזבי ראויה לו כי ממואב תבא מלכות בית דוד

ודע כי נשיא שמעון זמרי בן סלוא, הוא שאול בן הכנענית, הוא שלומיאל בן צורישידי, והוא בנו של שמעון שנולד מדינה בת יעקב. (כי בזמן שעשה שמעון מלחמה עם אנשי שכם הבטיח לדנה שהוא יקח אותה לאשה) והוא נמנה על שבעים הנפש שירדו למצרים, וחי יותר ממאתים וחמשים שנה ובסוף ימיו פרש מנשיאות שבטו והיה רק נשיא בית אב לשמעוני.

והדבר פלא איך אפשר שבנו של "שמעון" הקנאי הגדול, שנלחם על כבוד אחותו והרג את כל אנשי שכם, ילך ויעשה מעשה כזה עם בתו של בלק מלך מואב. אלא דע לך כשהזדמנה לו כזבי בת צור, הרגיש בנפשו תאוה גדולה מאוד מאוד, ואמר לעצמו כנראה היא ראויה לי משורש נשמתו ואמנם היה בזה מן האמת, כי ממואב תבוא מלכות בית דוד, ובכזבי בת צור שהיתה בתו של בלק, בה היתה טמונה נשמת המשיח, והעבירו את נשמת המשיח לעגלון, ועגלון העביר לרות המואביה וממנה בא המשיח ע"י בועז.

וידוע מה שאמרו חז"ל, כי בשעה שראה בלעם שאין הקב"ה זועם ואינו רוצה לקלל אותם, אמר לבלק - "לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך" וגו' אמר לו אלהיהם של ישראל שונא זמה הוא, ולכן שלח את בנות מואב כ"ד קישוטין, ויתנו יד לגדול שלהם דהיינו משה ויראו אחרים וילמדו ממעשיו ויעשו מעשה זנות וכך תמשול בהם. הלך בלק ושלח את בנותיו וקשטן כ"ד קישוטין דסט"א, והניח צלם של ע"ז בחיקן כדי שישאל ישתחוו לע"ז ויעשו מעשה זנות.

נתלבשה בפנחס נשמת יצחק שהרי פינחס גי' ר"ח גי' יצחק ועשו נתגלגל בזמרי

הקדים שלומיאל בן צורישידי לכזבי וחשק בה ונתן ידו על צוארה והוליכה לפני משה ואמר, משה, זאת אסורה או מותרת? אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך? והוליכה לאהלו. ונתעלמה הלכה ממש לומר - בת יתרו קודם מתן תורה היתה גיירתי אותה, ועכשיו ניתנה תורה והיא אסורה. והיה זמן ק"ש והיו קוראים ק"ש כמ"ש בתרגום יונתן. וכשגמרו ק"ש, אמר פינחס, אדוני משה, למדתי ממך כי הבעל ארמית קנאין פוגעין בו. אמר משה, קריינא

דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא (קורא האגרת הוא יהיה השליח), כי במקום שיש חילול ה' אין חולקין כבוד לרב. מיד נתלבש פינחס במידת הגבורה ונכנסה בו נשמת יצחק שהרי פינחס גי' ר"ח גי' יצחק ועשו נתגלגל בזמרי. מיד ויקח רומח בידו, ולמה נאמר רמ"ח ולא חרב? אמר כי הוא נסמך בזכות אברהם - גימט' רמ"ח, ובזכות רמ"ח תיבות של ק"ש, ונאמר ברגז רח"ם תזכור, ראה אות מ' פתוחה מסמא"ל מלאה דם, והיא עיקר הרע של הס"מ שהייתה טסה ברקיע וזה סימן למלאך המות וז"ש בקנאו את קנאתי בתוכם בתוך-מ' ואז חטף את אות מ' זו וחיבר אותה לשמו שהוא גי' ר"ח ונעשה רמ"ח כי אות מ' זו היא סימן לאדם הראשון שנגזר עליו מיתה שנאמר ותקח מפריו ותאכל מ' - פריו שהוא מ' מס"מ והיה ממתין לאותיות ו"ת בזמן שכתוב ות-קח ות-כל ות-תן ות-פקחנה ואז נבנה המות בעולם. וכך היה גם כאן, שראה פינחס כי אותיות מ'ות מרחפות ומשוטטות על ישראל, וחטף אות מ' ממות וחיבר אותה לשמו, כי פינחס גי' ר"ח - גי' יצחק, ונעשה רמ"ח. ואח"כ לקח גם את האות ו' ממו"ת ונעשה רומ"ח גי' רנ"ד, ולבסוף חטף גם אות ת' ממו"ת תרנ"ד שש מאות וחמשים וארבע גי' מרכב"ה שלמ"ה גי' "אברהם, יצחק, יעקב, דוד", שהם המרכבה. ואז הלך לפתח אהלו של שלומיאל, מיד עמדו בני שבטו ולא הניחוהו להכנס. אמרו, מה אתה רוצה? אמר להם לעשות כמותו, והרי גדול אני מכם, וכך הניחו לו להכנס ונעץ בהם הרומח והרג אותם.

והנה זמרי בן סלוא חטא עם כזבי בת צור ראש אמות בית אב במדין, ועי"ז נפגמה ונסתלקה אות א' משם אדנ"י, ובמקומה באה אות מ' וזהו מדי"ן, היינו המ' שהוא מלכות, נעשית כולה די"ן בלתי ממותקות, כי אות א' משם אנד"י הוא בחינת שם א'היה הממתיק דיניה, כמבואר ממרן האריז"ל בשער הכוונות (דרושי העמידה ד"ה) וז"ל: דהנה יש ש"ך ניצוצין של דינים הירודים מז"א אל נוקבא הנקרא אדנ"י, ולכך ש"ך הם בגי' ה"פ די"ן, שהם בחמשה שמות של אדנ"י. ואופן תיקונה הוא, שנמתיק אלו הה"פ די"ן אשר בה, ע"י שרשה שהיא הבינה, כי אין הדין נמתק אלא בשרשו כנודע, וזה ע"י שנמשיך ה' אלפי"ן מן ה' שמות אהי"ה שבבינה, ונמשכים אל ה"פ די"ן שבנוקבא דז"א, ויעשו ה"פ אדנ"י ממותקים, ועי"ז תהיה ראויה לזווג עי"ש.

ומבואר במדרש: הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא. אמרו לו, הן דנין דיני נפשות ואתה יושב ושותק? מה עשה? עמד וקביץ כ"ד אלף מישראל והלך אצל כזבי. אמר לה השמעני לי. אמרה לו, בת מלך אני, וכן צוה לי אבי, לא תשמעי אלא לגדול שבהם. אמר לה אף הוא נשיא שבט ולא עוד אלא שאני גדול ממנו שאני שני לבטן שמעון, והוא לוי שלישי לבטן. תפסה בבלוריתה והביאה אצל משה. אמר לו: בן עמרם, זו אסורה או מותרת? ואם

תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך? נתעלמה ממנו הלכה. געו כלם בבכיה, והיינו דכתיב "והמה בוכים פתח אהל מועד", וכתיב "וירא פינחס בן אלעזר". מה ראה? אמר רב, ראה מעשה ונוכר הלכה. אמר לו אחי אבי אבא, לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני הבעל ארמית קנאין פוגעין בו? אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא. ושמואל אמר, ראה "שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה'" (משלי כא' ל'), כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. רבי יצחק אמר, ראה שבא מלאך והשחית בעם. "ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו", מכאן שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש. שלף הברזל שבראש העץ של הרומח, והניח במלבוש שלו. והיה נשען והולך על מקלו וכיון שהגיע אצל שבטו של שמעון אמר, היכן מצינו ששבטו של לוי גדול משל שמעון? אמרו, הניחו לו אף הוא לעשות צרכיו נכנס. התירו פרושין את הדבר. אמר רבי יוחנן, ששה נסים נעשו לו, בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו, רבונו של עולם על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל? "ויעמוד פינחס ויפלל" שעשה פלילות עם קונו. בקשו מלאכי השרת לדחפו. אמר להן, הניחו לו, קנאי בן קנאי הוא. משיב חימה בן משיב חימה הוא. התחילו שבטים מבזין אותו. בא הכתוב ויחסו, - "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן". אמר לו הקב"ה למשה, הקדם לו שלום שנאמר "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום", וראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם.

והטעם שנכנס פינחס והרג לזמרי ולא משה, לפי שפינחס אמר לעשות צרכיו נכנס, אבל משה היו הורגים אותו כי אינו יכול לומר כמו פינחס דהא פירש מן האשה, מן המותר לו אסר עצמו כל שכן זו.

כשהרג פינחס לזמרי, לא שאל בחכמים ולא נמלך במשה, מדעת עצמו בלבד עשה. והיה המעשה הזה של פינחס קשה על כל העם כלו. הנצמדים לבעל פעור אמרו: כך עלה בגורלו של זמרי הנכבד בכל העם, מה יהיה גורלנו? והיו מתיראים מפני עצמם. כל איש בעם מכל השבטים היו מבזים את פינחס על מעשהו. אמרו: ראיתם בן פוטי זה שהרג נשיא מישראל? זקן הנשיאים? אף מקורביו של משה תמהו: מורה הלכה בפני רבו.

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן הוא, ואינו כהן, כשנמשחו אהרן ובניו לכהונה, הוא לא נמשח בן הכהנים ואינו כהן. עשה פינחס מעשה זה על דעת עצמו ועורר חימה וזעם מכל העם.. אמרו הכל, בדין הוא שפינחס לא נתכהן, שאין בו מדת החסד של אהרן הכהן אבי אביו, ולא ממידתו של אלעזר אביו, מדה זרה נטועה בו, איש ריב ומדנים הוא, מזרע מדין שעל שם המדנים הוא נקרא, הרי יתרו כהן מדין אבי אמו, אין קנאתו טהורה לשמים, מהול בה כעס וריב, בדין הוא שלא נתכהן פינחס.

אימתי הוכו כלם בתדהמה גדולה? בשעה שאמר הקב"ה למשה, "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם, ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום".

הקב"ה אומר אני בוחן כליות ולב ולפני נגלו כל תעלומות. אני קורא לו פינחס ונותן לו אות משמי. פינחס בן אלעזר אף הוא אינו אלא בן אהרן הכהן וראוי לכהונה מצד אבותיו, וזכה פינחס יותר והוא כאהרן הכהן עצמו, מה אהרן משיב חימה ומכפר על בני ישראל, אף פינחס השיב את חמתי מעל בני ישראל. בקנאו את קנאתי - שלי, ואין בו שמץ של רצון וכעס שלו אלא קנאתי בלבד הוא קינא. לכן אמור, צא ופרסם בכל העם הנני נותן לו את בריתי שלום אין לך בכל הכריתות גדולה ככרית השלום שעליה כל העולם עומד, והיתה ברית שלומי לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, כאהרן הכהן ממש שזכה לכהונה מצד עצמו וזכה לזרעו אחריו. תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל, שהציל חמשה עשר רבוא מכם מדין קשה של הרגו איש לאנשיו הנצמדים לבעל פעור.

הנסים שנעשו לפינחס

שנים עשר נסים נעשו לו לפינחס באותו יום.

- א. שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פרש, כי נעשו ככלב וכלבתא הקשורים זה עם זה.
- ב. שהיה לו לזמרי לצעוק ולקרוא לבני שבטו שיסייעוהו, אך הוא שתק.
- ג. שכיון בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה (שהיו הכל יודעין למה הרגם).
- ד. שלא נשמטו מן הרומח.
- ה. שבא המלאך והגביה את המשקוף (כדי שיוכל להוציאם ושלא ישתחוה לע"ז שיש בחיקה).
- ו. בא המלאך והשחית בעם (בשבטו של שמעון כדי שיהיו טרודים במגפה).
- ז. שהתארך הנצב של הרומח עד שנכנס בשניהם ויצא למעלה.
- ח. שנתחזקה זרועו של פינחס (כדי לסכול שניהם שהיו בעלי בשר וכבדים).
- ט. שלא נשבר הרומח.
- י. שלא ירד מדמם על פינחס כדי שלא יטמא (ונעשה כמו צנור וירד דמם מן הרומח).

י"א. שלא מתו כל עוד היו בידו כדי שלא יטמא (פינחס).

י"ב. שדרך העליון להיות תחתון על הרומח ונעשה נס ונהפך זמרי על כזבי כבשעת מעשה וראום כל ישראל וחייבום מיתה.

והולִיך אותם בכל מחנה ישראל כדי שיראו וישמעו ולא יזידון עוד. בא וחבטם לפני המקום ואמר לפניו: רבש"ע, על אלה הכלבים יפלו כ"ד אלף מישראל! והיינו דכתיב ויעמוד פינחס ויפלל, מיד כעס הקב"ה על פינחס ופרחה נשמתו (עי' כל זה בגמרא סנהדרין דף פ"ב ובספרי במדבר פס' קל"א). עמדו מלאכי השרת ואמרו: רבש"ע, מי שהוא קנאי בן קנאי ועשית כמה נסים על ידו לישראל, ימות בפתע פתאום? זו מצוה וזה שכרה?!

הוא נהרג על שבא על המדינית, והיא נהרגה בעבור שהסיתה אותו לעבודה זרה

כתב הגאון "החתם סופר" זצ"ל, שכל אחד מהם נהרג על דבר אחר, הוא נהרג על שבא על המדינית אף על פי שהיתה בתולה, אבל לא על עון עבודה זרה מפני שהוא היה אנוס, ולא היתה כוונתו על עבודה זרה לגמרי, אבל היא נהרגה על עון עבודה זרה ולא על עון זנות, מפני שהיתה בתולה והגויים לא נצטוו אלא על אשת איש, ולכן היא נהרגה בעבור שהסיתה אותו לעבודה זרה, אבל ישראל לא כן, כמו שכתוב בפרשת נח ששטף המבול את כל העולם עבור גילוי עריות ואין הבדל בין בתולה או נשואה. אמרו חז"ל, בעון זה בא לעולם אש, גורות, מלחמות, רעב, יוקר, שנאת חנם בין אדם לחברו, וגם אנדרלמוסיא רח"ל, והכתוב אומר אין בן דוד בא עד שתתהפך המלכות למינות, מינות ר"ת: מזמר, נדה, תשמיש, אבל ישראל קדושים נזהרים ומתרחקים מכל דנודד עבירה ובעבור זה בחר בהם הקב"ה כמו שמצינו.

נתגלגלו ניצוצין מאליהו ז"ל ומנדב ואביהוא בפינחס ועשה מה שעשה

צריך לידע כי בודאי יש במעשה זה של פינחס סודות נסתרים. וזה ראה הקב"ה, שסטרא אחרא לעולם רודף אחר סטרא דטהרה כקוף בתר בני אדם. והס"מ פיתה לאלעזר הכהן שיקח לאשה בת פוטיאל, ומבת פוטיאל יצא פינחס. וכשראה סמא"ל שבת פוטיאל ילדה זכר, שמח סמא"ל שמחה גדולה ואמר בלבו, כשימות אהרן, הרי שיש לי חלק בקדושה. מה עשה הקב"ה, ידע כוונתו של סמא"ל, גזר שהכהנים מבני אהרן שנוולדו קודם שנמשח אהרן שלא ישמשו לכהונה. אז חרה לס"מ, איך שלא נמצא פינחס לכהונה שהיה מבת פוטיאל ונתבטלה עצתו. מה עשה סמא"ל, בחרון אפו הלך ופיתה לנדב ואביהוא שיתגאו ושלא יקחו נשים מבנות ישראל

באמרו אליהם כי מי ומי מישראל היה ראוי להתחתן עמהם שלא היה כמותם בישראל, ובעטיו של נחש נתפתו ועשו מה שעשו ומתו בעטיו של נחש. והקב"ה רצה לנקום מסמא"ל ע"י פינחס שהיה בן בתו של פוטיאל, והוא הס"מ היה מליץ בעדו והיה מבקש דין מביה"ד העליון למה לא נמשח פינחס לכהונה, וכל כך עמד לפני הבית דין עד שהשיבו לו שיעשו רצונו ושיתנו לו לפינחס ברית כהונת עולם, ואז שמח סטרא אחרא שמחה גדולה והלך ונתן עצה לבלק שילך לבלעם ושיפיקרו בנותיהן לישראל כי כבר נגזר שבנות בת אל נכר מותרות, וראייה שפינחס שהיה בן פוטיאל נגזר עליו להיות כהן. מה עשה הקב"ה, גזר שפינחס ינקום נקמתו - נקמת אלהים שהיא השכינה, לכן פינחס היה ראוי לכך ולא אחר, ונתגלגלו ניצוצין מאליהו ז"ל ומנדב ואביהוא בפינחס ועשה מה שעשה. אותיות פינחס במילואו תשי"ג, רוצה לומר "שהשיג" עם רמ"ח ונעשה תתק"ס לוגין שיש במקוה דטהרה, לעומת תתק"ס דסטרא מסאבא. ישמעא"ל סמא"ל עש"ו בגי' תתק"ס, וישראל מנצחים אותם עם שמע ישראל בגי' תתק"ס, עם האותיות והתיבות.

ובתרגום, כד אעיל פינחס בשבטא דשמעון, פרח נשמתיה ואתדביק ביה נשמתין דנדב ואביהוא, והאי נשמה דהוי בפינחס אתדביק ביהושע.

ועוד נאמר ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים. והלא פינחס היה! אלא מלמד כשהיתה רוח הקדש שורה עליו היו פניו בוערות כלפידים.

נתחבר אדנ"י עם אלהי"ם ויצא מן שני השמות הללו קנ"א, וי לאותו הדור שהקנאה יוצאת משניהם, וזהו בקנאו את קנאתי ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי.

כל אדם שמקנא לקב"ה, לא יוכל מלאך המות לשלוט בו כשאר בני אדם ויתקיים בו שלום. **וכשקם** פינחס וקנא, אין לומר שעשה מצוה אחת גדולה בלבד אלא החיה את כל ישראל המחוייבים כליה ח"ו, וזה אמרו "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי". אם כך המחיה נפש אחת, כמה שכר יש לו למי שהחיה את כל ישראל כולם ראוי הוא שלא ישלוט מלאך המות בו. אם כן - "לכן אמור לו הנני נתן לו את בריתי שלום".

אמר הקב"ה למשה, הא פינחס ועבדית עמיה טיבו הנני נתן לו, הא יעביד טיבו עמך תסתלק בפרשה דיליה, שנאמר עלה אל הר העברים.

משה בגי' א"ל שד"י שהוא משלים ליסוד אמת והוא חביב עלינו יותר מלוחות הברית המכוונות כנגד כ"ה. תדע כי הוא האומר לפינחס במצות המקום "הנני נותן לו את בריתי", אלמא ברית שלום מעיקרא של משה הוי בסוד "צדיק מושל ביראת אלהים" (שמואל ב' כג' ג').

פינחס היה בעולם ונשמתו בו - בקיומה היתה, וא"כ איך שייך שיתגלגלו בו נדב ואביהוא כתוב בזהר הקדוש: רבי שמעון היה יושב ולומד בפרשה זו. בא לפניו רבי אלעזר בנו. אמר לו, נדב ואביהוא מה ענינם שהתגלגלו בפינחס? אם לא היה פינחס בעולם בזמן שמתו, ואחר כך השלים מקומן היה מובן, אבל פינחס היה בעולם ונשמתו בו בקיומה היתה, וא"כ איך שייך שיתגלגלו בו נדב ואביהוא? אמר לו, בני, סוד עליון היה כך, בשעה שהסתלקו מן העולם לא היו נשמרים תחת כנפי הסלע הקדוש. מה הטעם? בגלל שבנים לא היו להם, שהקטינו את דיוקן המלך. וא"כ הרי הם לא היו ראויים לשמש בכהונה גדולה! בשעה שקנא פינחס על ברית הקודש ונכנס בתוך קהל רב, וסלק את הנואפים על הרב לעיני כל ישראל, וכאשר ראה את שבט שמעון - בכמה ציבור גדול באו אליו, פרחו נשמתו ממנו ושתי נשמות שהיו ערומות בלא מקום התקרבו ונכללו כאחת, וחזרה נשמתו כלולה רוח שכלולה בשני רוחין והתחזקו בו וכך נתאפשר להם להיות כהנים גדולים.

"הברית" הייתה של משה ואמר לו הקב"ה תגיד בפיה שאתה מוסר לו ברצון ובלב שלם וממשיך הזוה"ק: אמר רבי יוסי, נזכרתי שבמקום הזה ראיתי את רבי פינחס בן יאיר, יום אחד היה עומד במקום הזה והיה אומר כך, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן באות י' זעירא, בגלל ששני אלפא ביתא רשומים, אלפא ביתא של אותיות גדולות ואלפא ביתא של אותיות קטנות. אותיות גדולות הן בעולם הבא, ואותיות קטנות בעולם התחתון. י' זעירא סוד של ברית קימת קדושה, כיון שקנא פינחס על ברית זו, ניתוסף לו י' קטנה סוד הברית זו. באותה שעה אמר הקב"ה, מה אעשה עם משה, ברית זו ממשה היתה, וכולה שלו היתה, גנאי לתת אותה לאחר בלא ידיעתו ורצונו של משה, לא יאות דבר זה. התחיל הקב"ה ואמר למשה, משה, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. אמר לו משה, רבונו של עולם, מהו? אמר לו אתה הוא שמסרת עצמך על ישראל שלא יאבדו מן העולם כמה פעמים, והוא השיב את חמתי מעל בני ישראל. אמר משה, מה אתה רוצה ממני, הלא הכל שלך. אמר לו הרי הכלה שלך היא, תגיד לו שתשרי בתוכו. אמר משה, הא בלב שלם תהיה לגביו. אמר ליה תגיד אתה בפיה ותרים קולך, שאתה מוסר לו ברצון ובלב שלם. זה שכתוב הנני נותן לו את בריתי שלום, משה היה אומר הנני נותן לו, ואילו הקב"ה היה לו למימר לכן אמור, אתה תגיד ברצון - הנני נותן לו את בריתי שלום.

"תחת אשר קנא לאלהי"ו" אותיות לאליה"ו"

ומהיכן רמוז כי נשמת אליהו המלאך באה בגופו של פינחס שקנא לאלהיו? זהו שכתוב "תחת אשר קנא לאלהי"ו" אותיות לאליה"ו. ויכפר על בני ישראל ולא אמר לכפר על בני, כי בכל הדורות עד זמן ביאת המשיח הוא מכפר על בני ישראל. (בעל הטורים) וכשקנא אח"כ פעם נוספת, בזמן אחאב ואמר - עברו בריתך בני ישראל, נגזר עליו, שיבוא וימצא בכל מקום שישראל עושים ברית מילה. ובזכותו ימחה זכרו של עמלק כמ"ש "מחה אמחה את זכר עמלק", אמח"ה נוט' השיב את חמתי מעל, בזכות ששומרים ברית המעור וברית הלשון והעיניים, כמ"ש ומעלה בו מע"ל, נוט' מעור עיניים לשון, וז"ש מע"ל בני ישראל דייקא.

"השיב את חמתי" - הכניס את כל אלה שהיו תחת החמה לתוך הענן שלא ימותו

השיב את חמתי מעל בני ישראל מבואר ע"פ הפסוק (לעיל כ"ה ד') "קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש" - את אלו שעבדו לבעל פעור. ואמרו חז"ל (במדבר רבה פרשה כ' כ"ג) איך יודעים מי חטא ומי לא חטא? - מהענן, שכולם היו בתוך הענן ואם הענן פלט אותם, זה סימן שחטאו, ומי שלא פלט אותם, סימן שלא חטא. לכן אמר "והוקע אותם נגד השמש" - ומהיכן תדע? אלא אם הענן פלט אותם והשמש היה עליהם סימן שחטאו, וכאן פינחס כיפר על העוון והתפלל על ישראל שלא ימותו במגיפה, וז"א "השיב את חמתי" - הכניס את כל אלה שהיו תחת החמה לתוך הענן שלא ימותו. (דרש יהודה)

נשמות נדב ואביהוא המתים השיב לתוך גופו החי ותיבת "חמתי" הוא מת בתוך חי

יש לרמז, דאיתא בזוהר (כאן דף י"ז ע"א) כי פינחס נעשה אז בן אהרון, כי מרוב פחדו פרח נשמתו ונכנסו בתוכו נשמות נדב ואביהוא אשר היו משוטטות בעולם. ואם כן בקנאו את קנאת ה' השיב את נשמות נדב ואביהוא לתוך גופו. והנה לא אמר הכתוב הסיר את חמתי אלא "השיב" את "חמתי", האותיות האמצעיות של "חמתי" שהמה "מת" השיב בקנאתו לתוך "חי" שהמה אותיות הקצוות, נשמות נדב ואביהוא המתים השיב לתוך גופו החי ותיבת "חמתי" הוא מת בתוך חי.

פינחס כיפר על בני ישראל ונעשו בבחינת צדיקים

"השיב את חמתי", צריך להבין להיכן השיב? ושמעתי בשם הגאון החסיד מהר"א מוילנא, שאמר על דרך שאמרו חז"ל - צדיקים במותם קרויים חיים, ורשעים אף בחייהם קרויים מתים,

שכוונתם שצדיקים במיתתם, אמנם הגוף שבחוץ הוא מת, אבל הנשמה שהיא בפנים היא חיה, והרשעים קרוים מתים גופם מת, אבל גם נשמתם שבפנים היא מתה.

וזה נרמז בתיבת "חמתי", שאותיות חי הן בחוץ ואותיות מת הן בפנים, פינחס כיפר על בני ישראל ונעשו בבחינת צדיקים, ובוזה השיב את תיבת חמתי שהשיב את תיבת חמתי לתיבת מחית, ש-חי בתוכו אף כשמת בחוץ, גם לשון מחית הוא לשון חי.

"מחצית" - בתחילתה אות מ' ובסופה אות ת' - אותיות "מת". וסמוך לאות צ' האותיות "חי", אות צ' זו הצדקה כי כשאדם נותן צדקה הוא מרחיק את המוות ומקרב את החיים

הפירוש - השיב את חמתי - הנה אותיות חמתי אותיות מ"ת קרובות זו לזו, ואותיות ח"י רחוקות, וע"י קנאת פנחס שעשה צדקה, השיב את חמתי, כי הכניס אותיות ח"י בתוך המת והרחיק את המות מעל ישראל כמו נתינת הצדקה שישראל נותנים מחצית השקל. **"מחצית" - בתחילתה אות מ' ובסופה אות ת' - אותיות "מת".** וסמוך לאות צ' האותיות "חי", אות צ' זו הצדקה כי כשאדם נותן צדקה הוא מרחיק את המוות ומקרב את החיים. וז"ש "השיב את חמתי מעל בני ישראל" שהאות מ' ות' היו זו ליד זו כי בתיבת חמתי באמצע יש אותיות מ' ות', ובתחלה ובסוף - האותיות ח' וי', החי רחוק והמת קרוב, והוא השיב את "חמתי" הרחיק את המית וקירב את החיות.

פינחס נתחבא כמה שנים במדברות ורק אח"כ נתגלה כאלהו הנביא

על הפסוק **"לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום"**, אומר רבי יונתן בן עוזיאל [בלשון הקודש] **"ואעשה אותו מלאך קיים שיחיה לעולם לבשר על הגאולה באחרית הימים"**. מבואר מדברי התרגום, שפינחס הוא אליהו, שזכה לעלות חי בסערה השמימה ולהפוך למלאך - והוא אשר עתיד לבשר לנו על הגאולה העתידה - וכל זאת בזכות שקינא קנאת ה', והרג את זמרי בן סלוא. וכתב רבנו יוסף חיים זצוק"ל שלכן ו' של שלום היא קטועה כי פינחס נתחבא כמה שנים במדברות ורק אח"כ נתגלה כאלהו הנביא.

וכן כתוב במדרש: "אמר רבי שמעון בן לקיש, פינחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה לפינחס: אתה נתת שלום בין ישראל ובני בעולם הזה - אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג') "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

פינחס דור שביעי ליעקב אבינו, כשם שהיה הנוך שביעי לאדם הראשון כנגד יום השביעי שהוא שבת

פינחס - הוא אליהו - דור שביעי ליעקב אבינו, יעקב - לוי - קהת - עמרם - אהרן - אלעזר - פינחס, כשם שהיה הנוך שביעי לאדם הראשון, אדם - שת - אנוש - קינן - מהללאל - ירד - חנוך, והם כנגד יום השביעי שהוא שבת מעין העולם הבא, וזכו להיות בני העולם הבא כבר בחייהם.

מסירות הנפש של פינחס זיככה את כל גופו, ויקח רמ"ח איבריו בידו, וזכה לאור הנשמה ולשלימותו

רבנו האלשיך הקדוש זצ"ל הביא את דברי חז"ל, ששכרו של פינחס היה - חיים נצחיים, ככתוב: "בריתי היתה אתו, החיים והשלום". והסביר, שאין הכוונה דווקא לחיים נצחיים. אלא שבכל רגע ורגע של חיים יהיו אלו חיים של שלום. והכוונה, לדברי רבותינו על הפסוק "כל הנשמה תהלל יה", שבכל רגע נפשו של האדם מבקשת לצאת מגופו, וכיון שהיא רואה את הקדוש ברוך הוא שמלוא כל הארץ כבודו היא חוזרת לאחוריה. וביארו, כי הנשמה שבאדם רוחנית, חלק אלוה ממעל, ואלו הגוף הוא גשמי, והנשמה חשה בו כבמאסר, ומבקשת לשוב לעולמה הרוחני. אלא שרואה שאפי' השכינה הקדושה שורה בארץ הגשמית, ומבינה שזה תפקידה, להאיר מחשכי הגוף, ומכל מקום, סבלה רב.

אבל כשהאדם מזוכך גופו, והופך עצמו באמת משכן לשכינה, אין הנשמה רוצה לעזבו (וכמו שאמרו במדרש שהנשמה מיאנה לעזוב את גופו של משה רבנו) וזה יהיה מצב זיכוכנו לעתיד לבוא, שעליו נאמר: "ולא תגעל נפשי אתכם". זהו מצב של שלום בין הגוף לנשמה, אלו החיים, בהם מאירה הנשמה את הגוף ומוצאת בו משכנה. ואמנם כל מצוה מקדשת את האדם בקדושה פרטית, כפי שאנו מברכים אשר קדשנו במצוותיו, אך מסירות הנפש של פינחס זיככה את כל גופו, ו"יקח רמ"ח (איבריו) בידו", וזכה לאור הנשמה ולשלימותו.

אם יהיה אדם זך ונקי כאדם הראשון קודם שחטא, יתייחס לחיים של שלום

כתב עוד בספר "ליקוטים מפרדס" (דף קנ"ד), נמצא אפילו יחיה האדם אלפי שנים אינם חיים של שלום, כי בכל נשימה רוצה לצאת רוחו, אבל אם יהיה אדם זך ונקי כאדם הראשון קודם שחטא, יתייחס לחיים של שלום, וזה אמרו "הנני נתן לו את בריתי שלום", שלום של חיים וחיים של שלום, וזה שאמר ותקח האיש ותצפנו, לשון הפסוק ביהושע (ב' ד') "ותקח

האשה את שני האנשים ותצפנו", וכתב רש"י שם ומדרש אגדת תנחומא שפינחס וכלב היו, ופינחס עמד לפניהם ולא ראו אותו לפי שהיה כמלאך שהוא רוחני ונתכסה מעיניהם, ולולי שהיה זך ונקי לא היה יכול להתכסות, וכשעלה לשמים נזדכך יותר, וזה שכתוב "הנני נותן לו (לכדו) את בריתי שלום", וברית כהונת עולם לו ולזרעו, כנגד שמסר נפשו נתתי לו חיים לכדו, וכנגד מה שכיפר על בני ישראל - ברית כהונת עולם לו ולזרעו.

"הנני נותן לו את בריתי שלום" - שכן המילה "את" היא ראשי תיבות אליהו תשבי, ו"בריתי" היא התורה הקדושה הכוונה היא שאליהו הנביא יעשה שלום בין תלמידי חכמים, המרבים שלום בעולם

עוד ביאור, מדוע זכה פינחס לשכר שכזה "הנני נותן לו את בריתי שלום" וגם להיות אליהו הנביא, שיבשר על הגאולה העתידה באחרית הימים,

ונקדים להביא את דברי חז"ל בגמרא, המכנים כל בעיה שלא נפתרה כ"תיקו". וכוונת חז"ל ש"תיקו" היא ראשי תיבות של "תשבי יתרץ קושיות ובעיות" [תשבי הוא אליהו הנביא, כפי שכתוב (מלכים א', ז') "ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד"].

ביאור נפלא על כך אנו למדים מדברי המקובל האלהי רבי נתן שפירא זצ"ל כפי שכתב בפירושו על 'ספר הגלגולים' וזה לשונו: "נראה לי שאליהו התשבי הוא שיפרש לעתיד לבוא את הקושיות והבעיות שבתורה, ועל ידי כך יגשר בין כל שיטות התלמידי חכמים ויתן שלום ביניהם וזהו שנאמר: "הנני נותן לו את בריתי שלום" - שכן המילה "את" היא ראשי תיבות אליהו תשבי, ו"בריתי" היא התורה הקדושה שנאמר (ירמיה לג'): "כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי", ו"שלום" -הכוונה היא שאליהו הנביא יעשה שלום בין תלמידי חכמים, המרבים שלום בעולם.

ולכל זה זכה פינחס - אליהו בשביל שאמר למשה רבנו: "לא לימדתנו רבנו, שהבועל ארמית - קנאים פוגעים בו", ומאחר והזכיר הלכה זו למשה רבו, לכן יזכה לעתיד לבוא, שהוא יהיה לפה למשה רבנו, ויפרש ויתרץ את כל הקושיות והאיבעיות שבתורה. ומוסיף אחיו של המהר"ל מפראג: הנה, כתוב בתורה "בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר" - "הואיל" הם אותיות "אליהו", וכוונת משה רבנו היא, שמי שיש בשמו את האותיות "הואיל", דהיינו אליהו, הוא יבאר לכם את כל הספקות והאיבעיות שבתורה.

גם הרמ"ע מפאנו בספרו "עשרה מאמרות", אומר: הנה, הפסוק בספר מלאכי (ג', כ"ב): "זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חוקים ומשפטים", נסמך לפסוק

"הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא" - וזאת, כדי להורות לנו, שכאשר יבוא אליהו הנביא בגאולה הקרובה במהרה בימינו, הוא יפרש ויתרץ את כל הספיקות בתורת משה רבנו.

אליהו אותיות לי הוא

אומר המקובל האלהי הגאון בעל "מגלה עמוקות": הנה, כאשר התגלה הקב"ה למשה בסנה ואמר לו "והיה הוא יהיה לך לפה", רמז לו כאן הקדוש ברוך הוא על אליהו הנביא, אשר לעתיד לבוא הוא יהיה לו למשה רבנו, לפה - לתרץ את כל הספקות שבתורה. וכיצד רמז לו את זה?

ויש לומר, שהנה כתוב בסוף פרשת "בשלח": "ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור", ופרש רש"י: שנשבע הקדוש ברוך הוא, שכל זמן שעמלק קיים - אין השם שלם. שכן היה צריך להיות כתוב כי יד על כסא הוי"ה, אלא שבגלל שעמלק קיים, אין השם שלם, וחסרות האותיות "וה" משמו של ה' יתברך, ולכן כתוב "יה".

ובנוסף, גם הכסא אינו שלם, כי חסרה בו האות "א", ולכן כתוב "ויאמר כי יד על כס" ללא האות א', ונמצא שחסרות האותיות "הוא". אולם לעתיד לבוא, בגאולה הקרובה, כאשר ימחה שמו של עמלק, אזי תחזורנה האותיות החסרות - ו"ה וכן האות א' - למקומן, ואז השם "יה" יתמלא ל-הוי"ה, וכן גם כס יתמלא ויהיה ל-כסא, לכן נקרא המבשר על הגאולה העתידה "אליהו" - שכן אליהו הוא אותיות "לי הוא". כלומר, הוא יבשר לנו שכבר יש לנו את האותיות ה"ו ו-א', החסרות משם הוי"ה ומהכסא.

וזהו שרמזו הקדוש ברוך הוא למשה רבנו: והיה "הוא" יהיה לך לפה - כלומר, זה שיבשר על האותיות "הוא" שחזרו למקומן, דהיינו אליהו - שהוא אותיות לי הוא, הנה, הוא יהיה לך לפה - לעתיד לבוא, לפרש את כל הספקות והקושיות של התורה.

יסביר שורש נשמת פנחס שהוא אליהו הנביא ושזכה לנשמות נדב ואביהוא וכן לנשמת יוסף הצדיק וכן לנשמת יתרו

להבנת הענין נעתיק בקיצור מש"כ האריז"ל (בשער הגלגולים הקדמה ל"ב), וזהו: כי פינחס בלידתו נתגלגלו בו שתי נשמות, א' משורש נשמת יוסף הצדיק, ב' משורש נשמת יתרו, ושתייהן נעשו נשמה אחת בפנחס, אח"כ כשהרג פינחס את זמרי, זכה שנתעברו בו הנפשות של "נדב ואביהוא", אשר לשניהם יחד היתה נפש אחת, כי הם היו תרי פלגי גופא, וכדי לקשר את הנפש

של נדב ואביהוא עם הנפש של פינחס, הוצרכה להתעבר בו נפש חדשה הנקראת "אליהו התשבי" והיא היתה משורש גד, וכדי לקשר את נפש זו של אליהו התשבי החדשה עם נפשות הישנות שהיו בפניחס, הוצרכה עוד להתעבר בו נפש אחת הנקראת גם כן "אליהו", והיא היתה משורש בנימין (הנז' בדברי הימים א, ה, נח, יחוס שבט בנימין), נמצא שפינחס היה כלול מארבע נפשות, א' נפש עצמו כשנולד משורש יוסף ומשורש יתרו, ב' הנפש של נדב ואביהוא, ג' הנפש של אליהו התשבי משורש גד, ד' הנפש של אליהו משורש בנימין.

ואחר זמן רב (בערך אחר שלש מאות שנה) כשהיה המעשה של בת יפתח הגלעדי, שלא רצה פינחס לילך אצלו להתיר נדרו, ועל ידי זה מתה בת יפתח (כמבואר במ"ר סוף פ' בחקותי), בשביל זה נענש פינחס שנסתלקה ממנו הנפש של נדב ואביהוא (ונתגלגלה בשמואל הנביא), וגם הנפש משורש יתרו שנכנסה בו בלידתו גם כן נסתלקה ממנו, (ונתגלגלה בחיאל בית האלי אשר בנה את יריחו), וגם הנפש של אליהו דשורש בנימין נסתלקה ממנו, (ונתגלגלה באותו אליהו של שבט בנימין הנזכר בדברי הימים הנ"ל), והעיקר שנשאר בפניחס היא הנפש של אליהו התשבי משבט גד, לכן אז נשתנה שמו מפניחס לאליהו, וגם מטעם אחר, לפי שכשמת שמואל הנביא חזרה הנפש של נדב ואביהוא להתעבר באליהו, ותיקנם על ידי המעשה של קידוש השם שעשה בהר הכרמל, שנפלו כל העם על פניהם ואמרו "ה' הוא האלהים", כי על ידי זה נמחל לנדב ואביהוא העון שפגמו בשכינה בהקריבם אש זרה, ומאחר שנתקנו, נסתלקו ועלו לצרור בצרור החיים, ונשאר בו רק הנפש של אליהו התשבי משבט גד, וגם מטעם זה נשתנה שמו מפניחס לאליהו, כי אז עיקר נפשו של פינחס היתה הנפש של אליהו התשבי משורש גד, לכן נקרא מאז אליהו הנביא, עד שעלה בסערה השמים (בשנת מ"ז לאלף השלישי, בסוף ימיו של יהושפט מלך יהודה, סדר הדורות), ובחינת נפש זו נשארה צרורה בצרור החיים ולא ירדה עוד לעולם, אלא הנפש של אליהו של שורש בנימין שנתגלגלה באליהו הנזכר בדברי הימים כנ"ל, כשנפטר אותו אליהו עלתה נפשו ונתחברה עם נפש של אליהו התשבי, ונפש זו של אליהו דשורש בנימין, היא העולה ויורדת תמיד, ומתגלה לצדיקים לדבר עמהם, ולגלות להם סודות התורה, ועושה להם נסים, וזו הנפש של שבט בנימין תשאר לאליהו התשבי גם לעתיד לבוא. (ע"כ קיצור שה"ג הנ"ל).

"אליהו הנביא זכור לטוב" עולים בגימטריא - ת' שכן אליהו הנביא הוא המכניע והמושל ב-ארבע מאות איש של עשו

וכידוע מנהג ישראל להזכיר במוצש"ק את אליהו הנביא בצרור המילים "זכור לטוב" 130 פעמים. מקור לדבר שצריך לומר זכור לטוב מצינו בגמרא (ברכות ג'): "בא אליהו זכור

לטוב ושמר לי על הפתח". וכן אנו אומרים בברית מילה "זה הכסא של אליהו הנביא זכור לטוב".

וצריך להבין, שהרי כשאנו מזכירים את שמותיהם של כל הצדיקים, אנו מוסיפים "זכרונם לברכה", או "זכר צדיק לברכה", או "עליהם השלום" וכדומה, ובמה נשתנה אליהו הנביא, שמוסיפים לשמו דוקא את המילים "זכור לטוב". הטעם הפשטי שהרי אליהו הנביא הוא מלאך ולא שולט בו המוות ולא אומרים עליו השלום או ז"ל אלא זכור לטוב ולברכה.

ועוד אומרים על כך מרן החיד"א וה"מגלה עמוקות" שארבעת המילים "אליהו הנביא זכור לטוב" עולים בגימטריא - ת' [400] שכן אליהו הנביא הוא המכניע והמושל ב-ארבע מאות איש של עשו, שהם ארבע מאות כוחות טומאה של קליפת עשו הרשע, על פי סוד הכתוב "באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו".

ועל פי דבריהם הקדושים של מרן החיד"א והמגלה עמוקות, מבואר לנו גם הטעם, מדוע דוקא אליהו הנביא יבשר לנו את בשורת הגאולה העתידה לבוא - מכיון שגלות זו, שבה אנו נמצאים היא גלות אדום, קליפת עשו הרשע, הנקרא "אדום", ואליהו הנביא זכור לטוב, בגודל קדושתו, יכניע וישבור את כוחו של עשו וארבע מאות איש אשר עמו - כוחות הטומאה של קליפת עשו, והוא יבשר על הגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו אמן, "כי עת לחננה כי בא מועד".

בדין הוא שיטול שכרו, דהיינו שהוא יכול כבר עכשיו בעוה"ז

"**לכן** אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" "בדין הוא שיטול שכרו" מדרש פליאה, ופירושו הוא שאמרו חז"ל "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא" - אין שכר מצוות בעולם הזה, כי כמה שישלמו לאדם ואפי' כל ימי חייו, לא יגיע לשכר מצוה אחת, ששכרה אין סוף ושייך רק בעולם שכולו ארוך.

וידוע כי בשעה שפינחס דקר את זמרי באו שבט שמעון להרגו ובאותו רגע פרחו נשמתו, ואומר רבנו האר"י שבאו לו נשמות נדב ואביהוא, ואז אמר לו הקב"ה אתה מקבל את בריתי שלום ותהפוך להיות אליהו ולא תמות לעולם, אלא תחיה חיי נצח, לכן בדין הוא שיטול שכרו, דהיינו שהוא יכול כבר עכשיו בעוה"ז לקחת שכרו, כי שכרו הוא חיי נצח.

והנה רואים שבמילת שלום חסרה האות ו' וכתוב שלים, בגי' 380, שזכה פינחס להעמיד 380 כהנים גדולים, 80 בבית ראשון, ו-300 בבית שני, לכן אמר שלם חסר ו'.

מעשה נורא בבחור שזכה להקבר ע"י המגלה עמוקות

ומכיון שהזכרנו לעיל כמה פעמים איזה פירושים משם הגאון רבי נתן שפירא זצ"ל בעל מגלה עמוקות אביא לפניכם מעשה שהיה עמו. כאשר נפטר החליטו גבאי חברה קדישא שיקברו אותו בבית העלמין של העיר ומפני קדושתו לא יקברו אף אחד על ידו אלא אם כן יסכימו כל גבאי החברה קדישא.

זיהי היום הגיע בחור צעיר מעירו של בעל מגלה עמוקות והתאווה להקבר על ידו, ניגש לגבאי חברה קדישא וכמובן שהם סרבו בתוקף באמרו הקבר הנ"ל שמור רק לאדם גדול וקדוש הראוי להקבר על ידו, אך הצעיר לא ויתר ובלילה בא אל הזקן שבגבאי החברה קדישא ואלף רובל בידו ואמר לו, הנני מוכן לשלם סכום זה רק תן לי המקום הנ"ל, הגבאי הזקן הרהר בלבו ואמר ממילא אני היום למעלה מגיל שמונים שנה ועד שימות צעיר זה כבר לא אהיה בין החיים ובינתיים ארויח סכום גדול ואכלכל את שיבתי ובין כה איש לא ידע מזה. אמר לצעיר אני מוכן, נתן הצעיר את הכסף וכתב לו הזקן שטר מכירה מטעם החברה קדישא כי הוא מקנה לו את הקבר ליד בעל המגלה עמוקות, והנה למחרת באופן פתאומי נפטר הצעיר, אך הואיל ואיש לא ידע את העסקה שעשה עם הזקן, והזקן לא חפץ לגלות לאיש מה עשה, קברוהו בקבר אחר בבית העלמין ולא ליד בעל המגלה עמוקות, כלילה בא הצעיר בחלום לזקן ואמר לו אני דורש ממך בתוקף שתעביר אותי לקבר שקניתי ליד בעל המגלה עמוקות, אך הזקן אמר חלומות שוא ידברו ולא עשה דבר, למחרת נגלה אליו שוב הצעיר בחלום ואיים עליו שאם לא יעביר אותו רעה תהיה אחריתו, הזקן נבהל מאד ובצר לו פנה לרב העיר, הרב הזדעזע מאד על המעשה החמור ונזף בו קשות, וכשנודע לו שגנב הזקן את הכסף בשבילו הכריחו להחזיר את הכסף לקופת החברה קדישא ואמר לו אם יבוא אליך עוד הפעם בחלום תאמר לו שיבוא יחד אתך לדין תורה אצלי.

בלילה כשבא אליו הצעיר עוד הפעם בחלום, אמר לו הזקן שהרב מזמין את שנינו לדין תורה אצלו, למחרת הכינו בבית הרב פרגוד מיוחד ששם ירד המת והגיע הגבאי הזקן כולו רועד מפחד, כאשר הרגיש הרב שהפרגוד זו הבין שהנפטר הגיע לדין תורה ומיד פתח ואמר לנפטר בבקשה תשמיע את טענותיך, הצעיר גולל באורך את כל הסיפור ודרש בתוקף שיעבירו אותו ליד קברו של בעל המגלה עמוקות, הרב שאל את הזקן מה יש לך לענות, והזקן השיב בבכיה אני יודע שחטאתי עויתי ופשעתי ותאות הממון העבירה אותי על דעתי אבל עשיתי תשובה ואת הכסף החזרתי לקופת החברה קדישא, ולעצם טענתו להקבר ליד בעל המגלה

עמוקות זה לא שייך בכלל, משום שאף אחד אינו מכיר אותך ורק אדם קדוש יוכל להקבר שם, אך הצעיר בשלו אינו מוכן לוותר אני שלמתי אלף רובל קיבלתי שטר קנין מחברה קדישא ואני דורש להקבר שם.

מששמע הרב את שני הצדדים פסק כי הצעיר צודק אך הואיל ואין אנו מסוגלים לקבור על יד הקדוש בעל המגלה עמוקות בחור צעיר שאיננו מוכר לכן אם הוא חושב שהוא ראוי להקבר על ידו ילך ויגלגל עצמו לבדו מקברו בו קבור היום לקבר שקנה על יד בעל מגלה עמוקות, וכך נסתיים הדין תורה. למחרת בבוקר הלכו הרב וגבאי החברה קדישא ומצאו שהקבר שהיה קבור בו הצעיר ריק ואילו הקבר שליד בעל מגלה עמוקות מלא, אז הבינו שכנראה היה ראוי הנפטר הזה להקבר על יד הרב הקדוש, הקימו החברה קדישא מצבה על קברו אך לא ידעו מה לכתוב עליה שכן הצעיר היה אלמוני, אז הוחלט לכתוב על מצבתו רק שלש מילים והן: "יגיד עליו רעו", ובפנקס הקהילה כתוב את כל המעשה הנ"ל.

כמו שהוא בן אלעזר בן אהרן, כי הוא כלול מנשמת נדב ואביהוא, שהם בני אהרן כתב בספר "שני לוחות הברית" את ב' ועל זה בא הרמז ענין פינחס, ודרשו רז"ל פינחס הוא אליהו כי הש"י ישלח לנו את אליהו הנביא לפני בא יום ה', ויונתן תרגם בפסוק (שמות ד' יג') שלח נא ביד תשלח, על ידי פינחס כי הוא מוכן לשליחות של עתיד, כי פינחס הוא אליהו, ויש להתבונן מאין הוציא יונתן בן עוזיאל דבר זה מהפסוק.

ונראה לומר כי מצא רמז בתיבת נא שהיא מיותרת, אלא רומז למה שכתב הזוהר בפרשה זו על פסוק, "וכר נא מי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו" (איוב ד' ז') וזה לשונו: רבי שמעון הוה יתיב ולעי בפרשתא דא וכו'.

היוצא מדברי הזוה"ק הרי פינחס הוא נקי ולא נאבד, והוא נתעבר מן נשמות נדב ואביהוא, וכן נ"א ראשי תיבות נדב אביהו, ובזה נתקנו אלו שני הישרים ולא נכחדו, על כן כתיב תמיד פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ותמיד תמצא כשמייחסו אחר אלעזר מייחסו עד אהרן הכהן, כי כמו שהוא בן אלעזר בן אהרן, כי הוא כלול מנשמת נדב ואביהוא, שהם בני אהרן, לכך תמיד כשמייחסם ומזכיר בני אהרן, מזכיר כן נדב ואביהוא, ולפום ריהטא קשה, הלא מה שעבר עבר, וכבר מתו ולמה מזכירים, אלא משום הנ"ל שנתעברו בפינחס, וזהו הענין שפינחס זכה לכהונה בעצם, ולא כמו שסוברים שהכהונה נתנה לו בשכר במעשה שעשה, אלא הענין הוא בעצם שנתכהן מכח מעשה זה, כי מאחר שנתעבר נדב ואביהוא שהם כהנים משוחים, נמצא הוא בעצם כהן, וזהו שאמר (במדבר כה' יג') "והיתה לו", וקשה ותהיה לו היה

לו לומר, אלא והיתה כבר, דהיינו נדב ואביהוא, וזהו סוד היחס שיחסו הכתוב אחר אהרן. ודעת רבותינו ז"ל כי פינחס הוא אליהו למדנו ממה שאמרו במציעא (קיד' א') אשכחיה רבה בר אבוב לאליהו דהוי קאי בבית הקברות של עכו"ם, אמר ליה לאו כהנא את, כלומר היה תמה עליו על שלא נזהר בטומאת אהל, ואמר לו אין העכו"ם מטמאים באהל אלא ישראל, לכך מצינו (מלכים א' יז') שנשתטח על בן הצרפתית המת לפי שהיה גוי.

ואמנם התוס' (מציעא קיד' ב' ד"ה אמר) כתבו, שהיה ברור לו שיחיהו ולכך היה מותר משום פקוח נפש, ע"כ.

פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן כיון שרואין זה את זה בכהונתן תהיה לו כהונת עולם בספר תורת החיד"א למרן החיד"א, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, על דרך כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם, שוב אין התורה פוסקת מזרעו, וכן כאן, כיון שרואין זה את זה בכהונתן תהיה לו כהונת עולם. (רבי וידאל הצרפתי).

"הֲנִי נֹתֵן לְךָ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" (כה, יב)

המילה שלום היא נוטריקון שלא למות

על דרך הפשט הבטיחו בברית שלום שלא יפחד מאחי זמרי שלא ינקום נקמתו, ומה יהיה שכרו, והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, שתהיה לו כהונה נצחית.

ועל דרך המדרש הנני נותן לו את בריתי שלום, וא"ו דשלום קטיעא, ללמדך שאין הברית לכהן אלא כשהוא שלם בלי מום, אבל אם חסר פסול, כן דרשו בקידושין (סו' ב') וכן מצאו במסורת וא"ו דשלום זעירי.

ושמעתי שהמלה שלום היא נוטריקון שלא למות, וזה מחזק קבלת רבותינו ז"ל כי פינחס הוא אליהו, וכן מצינו בעצמו שאמר (מלכים א' יז') "קח את נפשי ממני כי לא טוב אנכי מאבותי", כלומר מאבותי שמתו, ומפני שמאס חיי העולם הזה נתן לו חיי העולם הבא ועלה בסערה השמימה, ויתכן לומר כי על שם סופו שנסתלק וחזר אלהי נקרא אליהו, שהוא כולל שני שמות דין ורחמים, אל הוא הדין והוא הברית, יו"ד ה"א וא"ו, הוא הרחמים והוא השלום, והנה הוא כלול מכח הדין והרחמים, וזהו בריתי שלום, ולכך העניש לשר החמשים וחמישינו מכח הדין, והחיה המת מכח הרחמים, ועוד רמז בחשבון שמו פי שנים בשם המיוחד.

אליהו בגימטריא נ"ב ושם הוי"ה ב"ה ב' פעמים גימטריא נ"ב וכתב מהר"א ורומז שבעבורו נתיחדו שתי המידות. ובפינחס יש ארבע פעמים אליהו.

ו' קטיעא הם אותיות י' ו' שאלו הב' אותיות יהיו חסרים מעשו שונא שלום שהיה ראוי להקרא עשוי ולקח יעקב מתחילה האות י' ולעתיד לבא יקח הו' במהרה בימינו, אמן

כתב ה"מגלה עמוקות" האות ו' של שלום קטועה, דיעקב לקח מעשיו את האות י' דעשו נקרא עשו משום שהיה נגמר בשערות. וא"כ היה צריך לקרותו עשוי.

ויעקב נקרא על שם שנאחז בעקב עשו וא"כ היה צריך לקרותו עקב.

זמה פשר השינוי?

אלא, יעקב לקח מעשיו את האות י' וזהו "וידו אוחזת בעקב עשו" עקב זה סוף וידו של יעקב אחזה באות י' של עשוי ולכן נקרא יעקב והוא עשו.

ולמה לקח את האות י' אלא משום שיעקב קיבל את החודשים ניסן, אייר, סיוון. ועשו - תמוז, אב, אלול. ואלול נרמז באות י' (עיין שם איך נרמז) והיות ואלול זה חודש של תשובה לכן יעקב לקח לו את האות י' ונשאר לעשו אחיזה בתמוז ואב ולכן מלכות אדום שבאו מעשו החריבו את בתי המקדש וכו' בחודשים אלו.

וכתב ה"אגרא דכלה" דלעתיד לבוא יעקב יקח לעשו גם את האות ו' וישאר עש. שנאמר "ובני עשו עש יאכלם" (ישעיה נט).

והנה אמרו חז"ל, דיעקב חמש פעמים נקרא יעקוב מלא (עם אות ו) כמו הפס' "וזכרתי את ברית יעקוב". ואלהיו נכתב חמש פעמים חסר ו' אליה.

והטעם שיעקב נטל אות משמו הוא משום - ערבון שיבא ויבשר גאולת בניו. (רש"י ויקרא כו).

ולמה יעקב לקח מאליהו דווקא את האות ו' כיון שלעתיד לבוא כך יהיה שיעקב יקח מעשו גם את האות ו' משום דעשו גימ' 376 ושלום גימ' 376 ועשו שונא את השלום. דהרי עשו שונא ליעקב ואין אף פעם ביניהם שלום.

והנה פנחס שהוא אליהו בקנאותו קנאת הברית נותן לו השלום והאות ו' קטועה לרמז שיקח ממנו יעקב את האות ו' למשכון.

והנה ו' קטיעא הם אותיות י' ו' שאלו הב' אותיות יהיו חסרים מעשו שונא שלום שהיה ראוי להקרא עשוי ולקח יעקב מתחילה האות י' ולעתיד לבא יקח הו' במהרה בימינו, אמן.

הוא"ו קטיע לרמוז על הקטיע שנעשה באמצע הימים בזמן שנעלם

פירש הרי"ח הטוב נראה בס"ד טעם לוא"ו דשלום קטיעא, מצאתי כתוב במפרשים ז"ל דפינחס קודם זמן דוד הע"ה נתעלם מן העין והלך ושכן לבדו מתבודד במדברות ובמעורות במקום שאין בני אדם מצויים, ועוסק בתורה לבדו, ואחר כך בסוף ימיו של אחיה השילוני ע"ה נתגלה ובא אצל ישראל וקרא עצמו בשם אליהו ולא קרא עצמו בשם פינחס, והעולם לא היו מכירים אותו שהוא פינחס, כי לא היו בזמן הקודם. אך בודאי אחיה השילוני היה מכיר אותו, וגם בודאי דהנביאים וגדולי החכמים הכירו אותו שהוא פינחס ולא גילו דבר, והיו כל העולם מכירים אותו בשם אליהו התשבי מתושבי גלעד, כי בשם זה נגלה לעולם, ואחר כך עשה כמה שנים בעולם הזה ועלה השמים ככתוב במלכים, כך מצאתי בכתובת הרב המקובל מהר"ר ששון מרדכי שכתב זה בשם המפרשים ולא זכר מקום הדברים האלה.

ולפי הדברים האלה מובן הטעם מ"ש השלום בוא"ו קטיעא, דארז"ל השלום הזה שכתוב כאן הוא החיים הנצחיים שניתנו לו, דכתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום, ואלו החיים שמכנה אותם כאן בשם שלום היו מקוטעים, כי באמת נתעלם מן בני אדם במה שחשבו שנפקד, ואחר כך בא בדמות אדם חדש וקרא עצמו אליהו, ומזה עלה לשמים, לכן נכתב הוא"ו קטיע לרמוז על הקטיע שנעשה באמצע הימים בזמן שנעלם.

כח ברכתו של המהרש"א

בקהילת אוסטראה העניה, רכש אחד העשירים את הזכות להנחת אבן הפנה לבית מדרש המקומי וכיבד בה את המהרש"א, בתום מעמד הנחת אבן הפנה ניגש המהרש"א לעשיר ואמר לו כל מה שתדרוש ממני אתן לך כתמורה על הכיבוד שהענקת לי. אמר לו העשיר רצוני בכך שיהיה גדול בתורה כמו רבנו. אמר לו המהרש"א ביכולתי למלא את בקשתך, אך דע לך כי אם יולד לך בן כזה, תפטרו אתה ואשתך מן העולם מיד לאחר לידתו. לאחר התייעצות קצרה הסכימו העשיר ואשתו לתנאי הרב, בן יפה עינים נולד לעשיר ואשתו, אשר השיבו נשמתם תקופה קצרה לאחר מכן, המהרש"א הכניס את הילד תחת חסותו גידלו באהבה עד גיל הנשואין, טרם פטירתו כינס המהרש"א את פרנסי העיר ואמר להם לאחר פטירתי תמנו את האברך הזה כרבה של אוסטראה.

חודשים חלפו אך בני העיר עדיין השתוממו על צואת רבם שלא ראו בו גדלות מיוחדת, עד ליום בו נפטר אחד מעשירי הקהילה בני העיר השתתפו בהמוניהם בהלוויה, אך הרב בושש לבא, לאחר לחץ גדול הופיע הרב ללוויה, כשהגיע סמוך למיטה, רכן הרב לעבר המת,

ומול עיני מאות המלואים הרים את הטלית מעל הנפטר והנה אין שום גופה רק גזרי עצים מונחים על המיטה, במקום גופתו של המת, הרב הרעים בקולו ראו נא כיצד אתם נראים המזיקים חוטפים את כל מתיכם, ושמים במקומם גזרי עצים, לאיזה דרגה הגעתם, לאחר מכן הניף את ידו וגופת המת חזרה לפתע למיטה, עתה אפשר להמשיך את הלוייה, אמר הרב, בעוד הנוכחים מסומרים למקומם מעוצם גדולתו של הרב החדש, שירד לעולם בכח ברכתו של המהרש"א ושאל את כוחו ממנו.

"הֲנֵנִי נִתָּן לֹא אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם, וְהִיְתָה לִּי וְלִזְרַעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית פְּהֵנָת עֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כה, יב-יג)
"וּשְׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמְכָה אֶת הַכֹּהֵן אֶת הַמְדִינִית" (כה, יד)

לא די היה לזמרי שנהרג ע"י פינחס, אלא שכל בני ישראל ראוהו בבושתו

מדוע כפלה התורה את דבריה "המכה" - אשר הכה". די היה להכתב "ושם איש ישראל אשר הכה"?

ומתריץ ה"בן איש חי" בספרו "עוד יוסף חי" על פי משל, לגנב שחדר לבית פרטי, צדו עיניו בכתונת יקרה ומיוחדת. נמלך בדעתו, כיצד יוציא את הכתונת לרשות הרבים מבלי שיבחינו בו העוברים ושבים. מיד הבזיק בראשו רעיון, יפשוט את בגדיו, וילבש את הכתונת ומעליה ילבש בחזרה את בגדיו וכך יצא לרשות הרבים, מבלי שאיש יבחין בה. וממחשבה למעשה פשט את בגדיו, אלא שרבות מחשבות בלב איש, טרם הספיק הגנב לעטות על גופו את הכתונת היקרה, ובעל הבית נכנס לביתו ומצא את הגנב, ומיד הזמין שוטרים. השוטרים, תפסו את הגנב כפי שהוא, והובילוהו כשהוא אינו לבוש ברחובות העיר לבית המשפט.

נמצא שעונשו של הגנב כפול, לא די שלא הצליח בגניבתו ואף ייענש על כך. אלא בנוסף לכך, הוא ספג ביזיונות מהולכי הדרכים כשראוהו ללא בגדים ברחובות העיר. אף בענין זמרי, ידוע שעשה הקב"ה עשרה נסים לפינחס, ואחד מהם שהחיה את זמרי במשך כל אותו זמן שסובב עימו במחנה, כדי שלא יטמא פינחס בטומאת המת.

נמצא שלא די היה לזמרי שנהרג ע"י פינחס, אלא שכל בני ישראל ומתוכם אף תלמידיו בני שבטו ראוהו בבושתו, ואותה בושה שהייתה לו לזמרי קשה היא אף מהמוות. על פי זה יובן דקדוק לשון הפסוק "ושם איש ישראל המכה; אשר הכה", בכפליים לקה זמרי, גם נאבד מן העולם וגם התבזה לעיני בני ישראל.

שתי מתנות קיבל פנחס אחת שיבשר הגאולה לעתיד ועוד שבאותה שעה שהכהנים מברכים הוא עת רצון בכל העולמות ומתברכים עליונים ותחתונים

קודם אמר "הנני נותן לו את בריתי שלום", ואח"כ אמר "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" - לא רק לו אלא גם לזרעו, ולמה קיבל את שתי הברכות האלה. אלא אומרים רבותינו כי פינחס הוא אליהו והוא עתיד לבשרנו בסוף הימים על הגאולה ויהיה שלום בעולם (יונתן בן עוזיאל שמות ר י"ח), וכאן התורה נותנת לו שני מיני שכר, שכר אחד "תחת אשר קנא לאלהיו" - שהראה שאכפת לו מהכבוד של ה', קיבל ע"ז שכר של "לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" - שהוא יביא שלום בעולם לסוף הימים כשיבשר על הגאולה ויתקיים הפסוק (זכריה י"ד ט') "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" [ואמרו במדרש (ויקרא רבה פרשה ט' ט') גדול שלום כשמלך המשיח בא אינו פותח אלא בשלום שנאמר (ישעיה נ"ב ז') "מה נאוו על ההרים רגלי מבושר משמיע שלום"], וכמו שהוא פרסם כבוד שמים "הנני נותן לו" - מיוחד לו שיתפרסם על ידו כבוד שמים.

וקיבל שכר שני, על שכיפר על בני ישראל וכמ"ש "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי", וע"ז נאמר "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" - שגם הכהן מברך את ישראל ומכפר עליהם בכל פעם שמברך וזה ניתן לו ולזרעו [ע"י זוהר (במדבר רף קמ"ז). שבאותה שעה שהכהנים מברכים הוא עת רצון בכל העולמות ומתברכים עליונים ותחתונים ואין דין בכלום], וזה מתן שכר כפול שהקב"ה נתן לו על שני הדברים שעשה - "תחת אשר קנא לאלהיו" ו"יכפר על בני ישראל".

"וְיְהִי אַחֲרַי הַמַּגֵּפָה, וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר" (כה, יט - כו, א)

ומה בהמה שאין בה דעת הואיל ובאה תקלה על ידה תיהרג, אלו המדינים שהכשילו את בני על אחת כמה וכמה

מפני מה פסוק זה מופרד, להודיעך כי פרשת צרור את המדינים לא היתה אלא לאחר זמן שנאמר בפרשת מטות נקום את נקמת בני ישראל מאת המדינים, ולמה נאמרה פרשה זו בכאן לפי שהיתה מגפה ונפלו כ"ד אלף מישראל, אמר הקב"ה בני יפלו מן המחטיאים והם לא יפלו וכתוב (ויקרא כ' טו) "ואת הבהמה תהרוגו" ומה בהמה שאין בה דעת הואיל ובאה תקלה על ידה תיהרג, אלו המדינים שהכשילו את בני על אחת כמה וכמה, לכך נאמר צרור את המדינים.

”הַנּוֹךְ מְשַׁפַּחַת הַחֲנֻכִּי” (כו, ה)

הטיל אות ה' מצד זה ואות י' מצד השני לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וקדושים הם

כתב רש"י: "הקב"ה הטיל אות ה' מצד זה ואות י' מצד השני לומר "מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וקדושים הם" והקשה בס' "מעיינה של תורה" בשם "הכלי יקר", הרי שמו של הקב"ה בעצמו הוא אות י' קודם אות ה'. ומדוע כשהטיל את האותיות י'-ה' במשפחות הטיל להיפך, קודם את האות ה' ואח"כ אות י'. אלא ידוע שאיש ואשה שכינה שרויה בניהם, כי באיש יש אות י' ובאשה אות ה' ואם זכו וחיים בקדושה ובטהרה הרי שכינה שרויה בניהם. והנה הנשים היו צנועות יותר מן האנשים, כמו שאמרו על שלומית בת דברי - "אחת הייתה ופרסמה הכתוב" שמע מינה, שכל הנשים היו קדושות. ואילו אצל האנשים נאמר "בוכים למשפחותיהם", שהיו בוכים על שנאסרו עליהם העריות. לכן הקב"ה נתן את אות ה' של האשה בתחילה, ואות י' של האיש בסוף - לומר שהנשים היו צנועות יותר מן האנשים.

כאן קבור יהודי בחור, צדיק יותר מיוסף הצדיק

פעם אחת היתה מלחמה בין רוסיה להונגריא ובאותם הזמנים היו לוקחים גם את היהודים לצבא, ויהודי הונגריא הנלחמים כנגד רוסיה באו ביום השלישי למדבר גדול וראו מצבה גבוהה כתובה למעלה בכתב אשורי: כאן קבור אחד יהודי בחור, צדיק יותר מיוסף הצדיק, והתפלאו שראו את זה, סביב המצבה היה חקוק באותיות אשוריות כל אותו מעשה וזה תארו: זה הבחור היה משרת לפני עשיר גדול נוצרי בביתו והיה נאמן לאדונו בכל דבריו, לאדונו היתה בת יחידה יפת תאר בגיל עשרים ושנים שנה, וגם הבחור היה בגיל זה והבחורה היתה אוהבת את הבחור והיתה מפתה אותו בכל יום בדיבורים רעים שאם יבוא אליה תעשיר אותו ויהיה אחד מהמכובדים, והיתה מלבה את יצרו בדבריה, והבחור הזה לא היה מטה אוזן, הבחורה הרשעה איימה עליו באמרה אם לא יעשה רצונה הוא יהיה בסכנה, אך הוא לא ענה לה מאומה, ולא ידע הבחור איך לברוח מאותו הגהינם, כי היה לו חוזה עם אדונו לכמה שנים שיעבוד והוא עני ואיפה ילך באופן שהיה סובל, והנה יום אחד אבי הבחורה היה בתוך הפרדס, והיא חשבה שאביה נסע, תפסה את הבחור בתוך חדרה ואמרה לו הגיעה העת, הבחור רצה לברוח אך היא תפסה אותו בערפו ונשכה אותו בכל כחה ומרב כעסה מצצה את דמו ונפלה ומתה, לא הספיק הבחור לברוח והנה אדונו בא ומצא את בתו היחידה מתה ובפיה מלא דם והוא גם כן פצוע שאל ממנו מה היה כאן, והבחור היה מוכרח לדבר את האמת וכששמע אדונו את זה, אמר לו

לבחור כי הגיע העת והקץ שלו, ולכן אם יש לך מה לצוות ומה לעשות תגיד לי ואני אעשה אחר מותך, הבחור בקש ממנו זמן כמה רגעים כדי לכתוב את המעשה, וכשיבואו החברה קדישא לקבור אותו ימסור להם המכתב, וכן היה שלאחר שכתב את המעשה, לקח אותו אדונו בתור נקמה וחתך אותו לחתיכות דקות וכל זה היה סביב המצבה.

"וּבְנֵי פְלֹאא אֱלִיאָב" (כו, ח)

אדם שהולך עם אבינו שבשמים אין לו מה לפחד

מובא בספרים הקדושים "ובני פלוא" מלשון מכוסה ומופלא מלשון 'במופלא ממך', שאף כשאינם רואים תיכף את חסדי וניסי השי"ת, ו'החושך יכסה ארצם' - ואינם רואים איזו טובה יש בהנהגת הקב"ה עמם, מ"מ הם מאמינים, שהכל מ"אלי-אב", כלומר מאלוקינו - אבינו שבשמים.

אחד מגדולי וחשובי חסידי ליובאוויטש סיפר מעשה שראה בעיניו בשעותו ב'סיביר', וכך הווה מעשה, אחד מגויי המקום טיפס על הר גבוה מאד ותקע יתד של ברזל בראש ההר, לאחר מכן קשר בו חבל גדול וארוך מאד, משם פנה ועלה על הר שני הסמוך גם שם תקע בפסגת ההר יתד ברזל, וקשר בו את קצהו השני של החבל, והנה, בין ההרים הייתה בקעה עמוקה מאד. שאל הגוי את הקהל, האם ברצונכם לראות כשאני עובר ומהלך על החבל מהר אחד לשני, ויענו כל העם יחדיו, אין רצוננו להתעסק היום ב'מצוות ליקוט עצמות', כי בוודאי תיפול תיכף ומיד אל התהום הפעורה תחתך, אך למרבה הפלא עבר האיש בין ההרים כשהוא נשאר חי וקיים, ויהי ממחרת הודיע הגוי שכמעשהו אתמול יעשה גם היום לעבור מהר להר על ידי החבל, אך האנשים הפצירו בו שלא יסכן את חייו שוב, דלאו בכל יומא מתרחש ניסא, אולם ההוא גברא אטם אזנו משמוע, וטיפס שוב לראש ההר ועבר על החבל בהצלחה מהר להר, בגמרו שאל את הקהל האם מאמינים אתם שאוכל לעבור על החבל בשלישית, ויענו כל הקהל לא 'מאמינים' אנו, אלא 'להדיא' ראינו שבידך עשות כן. הוסיף הגוי לשאול, האם מאמינים אתם שביכולתי לעבור על החבל הדק ו'עגלה' בידי, ויענו כל הקהל פה אחד, אם יכולת עבור עד עתה ודאי שלא תפריע לך העגלה, הוסיף הגוי לשאול האם יש מי מביניכם שיסכים לשבת בתוך העגלה כאשר אגרור אותה על החבל, אך בזה כבר לא היה מי שהסכים לסכן חייו.

אחר כמה רגעים ראו את האיש מהלך על החבל עם עגלה ובתוכה יושב לו ילד בניחותא בלא שום פחד, וכך עבר מהר אחד למשנהו, והיו אנשים תמהים 'מי הוא זה ואיזה הוא' הילד שהסכים להסתכן כך, משירד הקיפו הקהל את הילד ו'חקרוהו' כיצד לא אחזו חיל ורעדה לשבת

באותה עגלה התלויה בין שמים לארץ, הסביר הילד, הרי האיש שעבר עמי על החבל הוא אבי בכבודו ובעצמו... כאומר, אין לך שלוות הנפש גדולה יותר משיבת הבן בתוככי עגלתו של אביו, ואם אבי ציוה עלי לשבת בעגלה הייתי סמוך ובטוח שאינו מסכן אותי כלל.

סיים החסיד ואמר, מסיפור זה למדתי, כי כך צריכה להיות אמונתו ובטחונו של היהודי, כהוא ינוקא שסמך על אביו בידעו ש'אב' אינו מזיק לבנו, ותמיד רחמי האב על הבן להיטיב לו כל הימים, והזוכר זאת - אשריו וטוב לו הן ביושבו בביתו בהרחבה, והן בגלותו בסיביר, כי מדגיש תמיד בעצמו כ'יושב בעגלתו של אביו', והמנהיג הוא הבורא בכבודו ובעצמו.

דרוש לימי בין המצרים

רמז לחרבן הבית אצל אדה"ר

מזבא במדרש (ב"ר י"ט ט'), כי כבר בימי אדה"ר, נגזר שיחרב ביהמ"ק. "ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה", והרי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו ומה שואל היכן אתה? אלא פירושו איך הוית, איך נהיית ונשתנית לרעה, אתמול היית "לְדַעְתִּי", פירוש היית הולך בדרכי ונמשך אחרי, ועתה לאחר שחטאת אתה נמשך לדעתו של נחש. אתמול-מסוף העולם ועד סופו היתה קומתך, ועתה אתה מתחבא בתוך עץ הגן כיון שנגדעה קומתך, ע"כ.

לעבדה ולשמרה

ובזוה"ק מפרש שאמר לו הקב"ה איכה, איה-כ"ה, היכן היא כה שהיא השכינה שהיא היתה עטרה לראשך ואתה היית מרכבה אליה, היכן היא, הרי שמתי אותך בג"ע לעבדה ולשמרה, לעבוד את ה' שהיא השכינה ברמ"ח מ"ע, ולשמור את ה' בשם"ה מצוות לא תעשה, וא"כ היכן היא ה', שהיא השכינה הקדושה, להיכן סילקת אותה ופשעת בה, הורדת את השכינה הקדושה לתוך הקליפות!

שילוח בניי כשילוח אדה"ר מג"ע

עוד שם במדרש, אמר ר' אבהו בשם ר' חנינא, כתיב והמה כאדם עברו ברית, שם בגדו בי. המה-עם ישראל, כמו אדה"ר, בגדו בי. אמר הקב"ה, מה אדה"ר הכנסתיו לג"ע וציויתיו ועבר על ציווי, ודנתי אותו בשילוחין, ששלחתי אותו אל מקום גלותו כדי לכפר על חטאו, כמש"כ וישלחתי ה' אלהים וכו', וכן דנתי אותו בגרושין, שגרשתי אותו מג"ע, כמש"כ, ויגרש את האדם, כי לאחר החטא אין הוא ראוי להיות שם, וקוננתי עליו איכה, כלומר, איך נהפכת משוב לרע.

אף בני ישראל כך, הכנסתים לא"י וציויתים על מצוות התורה, ועברו על הציווי, כמש"כ, "וכל ישראל עברו תורתך", ודנתי אותם בשילוחין לגלות בארצות אחרות, פרס בבל מצרים וכו', וכן דנתי אותם בגרושין וגרשתי אותם מא"י, וקוננתי עליהם איכה ישבה בדד.

הראת לדעת, כי ה-"איכה" ישבה בדד, נמשך מן האַיִכָה של אדה"ר.

סוד איסור אכילת גיד הנשה

וכן נרמזת כל הגלות והחרבן ביעקב אבינו ע"ה שהוא שורש כל בני ישראל, והוא גלגול אדה"ר כמו שכותב הזוה"ק (ח"א דף ק"ע) על הפסוק: "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה", וזת"ד: וגיד הנשה, אסור אפי' בהנאה, ואפילו לתת אותו לכלב אסור. ומדוע נקרא שמו גיד הנשה, גיד דאיהו מנשה לבני נשא מפולחנא דמאריהון, פי' שהוא משכח מבני אדם את עבודת הי"ת, כי מי שאוכל גיד הנשה, מטביע בלבו לסור מאחרי ה', "ותמן הוא יצר הרע רביע", ושם יצה"ר רובץ, ולכן הוא מטמטם ומשכח.

קיום המצוות חיזוק לאיברים וגידיים של אדם

וכיון שהמלאך נאבק עם יעקב, לא מצא מקום בגופו שיוכל להתגבר עליו, כיון שיעקב אבינו קידש את כל אבריו, שכולם עבדו את השי"ת, ולא עבר עבירה אפי' באחד מהם ח"ו, וכל אברי גופו היו עוזרים לו כי כולם היו חזקים, כי כל איבר וגיד באדם הוא נגד אחד מתרי"ג מצוות שבתורה, וע"י קיום המצוות השייכים לכל אבר ואבר כנודע, נותנים כח וחוזק לאותו אבר שכנגדו ואין אחד מהם נחלש, וכן לכל אבר ואבר ולכל גיד וגיד יש מלאך הממונה עליו, ולכן לא מצא המלאך ס"מ שום מקום לאחוז ביעקב אבינו וכו"ל. מה עשה המלאך, "ויגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה", ומפרש הזוה"ק, דהיינו, ב"זיניה"-ביצה"ר דאיהו זיניה ואתריה" בזיניה-במינו, ביצה"ר שהוא מינו, ושם מקומו, בגיד הנשה כי הוא מלאך הממונה על גיד הנשה. ואומר רשב"י, "ומתמן אתי יצה"ר על בני נשא", משם מגיד הנשה בא ומתפשט יצה"ר על כל העולם, ולכן אמרה התורה "לא יאכלו בני

ישראל את גיד הנשה", וכמו שאמרו החברים, שכל אבריו של האדם רמוזים למעלה, אם אבריו טובים שקיים בהם מצוות בטוב טעם ודעת, הם טובים, כלומר ממשיך עליהם האדם "טוב", ואם ח"ו רע, ממשיך עליהם רע.

כנגד רמ"ח איברים יש רמ"ח מלאכים

וכמו כן, כל אבר ואבר מבעלי החיים שאוכל האדם הרי הוא, מחזק את האבר שכנגדו באדם האוכלו, וכן כל אבר שמקיים בו מצוות, מחזק אבר שכנגדו בעולם העליון להמשיך לו כח וחיות. וכן ח"ו להיפך, מחזק אבר של הקלי' ח"ו. וזהו שאומר הזוה"ק: ודאי גיד הנשה מחזק את יצה"ר, "דהוא זיניה". ובני ישראל לא יאכלו אותו, שהם אינם ממינו, אבל שאר אומות העולם יאכלו אותו, כי הוא ממין המלאך שלהם שהוא סמא"ל כדי שיתחזקו בו. (וממשיך הזוה"ק): לפי שיש באדם רמ"ח אברים כנגד רמ"ח מ"ע, שהם ניתנו לנו לעשות אותם ולקיימם. וכנגד רמ"ח מלאכים שהשכינה מתלבשת בהם, ושמים של המלאכים כשם רבונם.

גיד הנשה כנגד מלאך ס"מ ויומו יום ת"ב

ויש באדם שס"ה גידים - וכנגדם שס"ה מצוות ל"ת, ועל כל גיד יש מלאך ממונה, ועל גיד הנשה ממונה סמא"ל, ולכן בגיד הנשה יכול לשלוט, וכן מכוונות השס"ה מצוות לא תעשה כנגד שס"ה ימי השנה. ותשעה באב הוא כנגד הס"מ, שגם הוא שולט על אחד משס"ה ימים, ולפיכך אמרה התורה "לא יאכלו בני" את גיד הנשה" "א"ת" לרבות תשעה באב, כי "את"-אותיות א'ב ת'שעה, שלא אוכלים בו ולא שותים בו, לפי שהוא כנגד גיד הנשה וכנגד הס"מ, וא"כ לא רק שאסור לאכול את גיד הנשה אלא ג"כ אסור לאכול ולשתות ביום שכנגדו, וזה בא לרבות א"ת.

רמז להנ"ל אצל יעקב אבינו

ומשום זה, ראה הקב"ה לרמוז ולהודיע ליעקב אבינו על העתיד להיות, וז"ש ויאבק איש עמו, בכל יומי שתא ובכל שייפין דיעקב, ולא מצא מקום אחיזה רק בגיד הנשה, ובוה מיד נחלש כחו של יעקב, וביומי השנה מצא את יום תשעה באב שבו יש לו אחיזה ח"ו, שבו נתחזק הס"מ, ולכן ביום הזה נגזר עלינו במדבר שלא נכנס לארץ ישראל, ונחרב בית המקדש, וכל מאן דאכיל בתשעה באב כאילו אכיל גיד הנשה.

רמז התעניות בגיד הנשה

וכידוע שכאן רמוזים כל הצומות שיש בשנה. כי הנשה בהיפוך האותיות הוא השנ"ה, כלומר במשך השנה לא יאכלו בני" א"ת ג"ד ג'-ג' בתשרי, י'-י' בטבת, ג"ד-ג' י"ז, והוא שבעה עשר

בתמוז, א"ת א'ב ת'שעה שזה תשעה באב, וכן ר"ת תענית אסתר.

עם ישראל לעולם עומדים איתן

"כל רודפיה השיגוה בין המצרים", בדרך כלל כאשר האדם יושב במנוחה ובלא דאגות, ויש לו שפע בכל מה שהוא צריך, לא קשה לו להיות ישר והגון. אמנם כשהוא מלא דאגות וסובל צרות, ונרדף מכל הצדדים ואין לו שקט נפשי, אז הוא נסיון קשה להשאיר ישר והגון. וזהו שנאמר על ישראל כל רודפיה "השיגוה" בין המצרים, כלומר, רוחו גדולתו ועצמתו של עם ישראל יכולים רודפיהם להשיג ולדעת דוקא כשישראל נמצאים בין המצרים, בצרות, בראותם שגם אז נשארים דבוקים בה' ואדרבה מתקרבים יותר להי"ת.

ימים אלו ימי תשובה וחיזוק לשכינה

ימי בין המצרים הם קדושים מאד, והם כ"א יום כמנין שם אהי"ה שהוא בכינה שהיא עולם התשובה. והתשובה בימים האלו מסוגלת, כי המלך נמצא עמנו, כמו שכתוב עמו אנכי בצרה. וזה פירוש הגמרא (קידושין כו ע"א) קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה. ומאימתי הויה חזקה? מכי דיש אמצרי. רומז לימי בין המצרים שהם מסוגלים לקנות ולהשיג את השכינה, שהיא רומזת לקרקע ונקראת ארץ קדושה, נקנית בכסף - בכסופין, בשטר - זו התורה, ובחזקה - מכי דיי"ש אמצרי, דיי"ש ע"י שם שד"י, אמצרי, רומז לימי בין המצרים.

השעות של ימים אלו

ימי בין המצרים יש בהם 528 שעות. כי כ"ב יום כפול כ"ד שעות = 528, כמנין מפת"ח, והם כמנין הפרקים של המשניות. כי משנה אותיות נשמה, שע"י המשנה זוכים לנשמה, וע"י לימוד המשנה מתקבצים כל הגלויות, ואז זוכים לצאת מן השאול של הגלות והצרות, ורמז לזה כי משנה ר"ת העלית מן שאול נפשי. נוציא מהם ג' שבתות ור"ח ס"ה 96 שעות. ועוד שש שעות של תשעה באב אחר חצות, סך הכל 102 שעות. נוריד ממפת"ח 102 ישאר 426 כמנין תו"ך. רמז למה שכתוב "הנה אנכי יוצא בתו"ך מצרים" -אותיות מְצָרִים, כלומר שהקב"ה נמצא עמנו בימים אלו של בין המצרים, כמ"ש עמו אנכי בצרה. וראה זה פלא, כי י"ג ימים ראשונים של ימי בין המצרים, שהם משבעה עשר בתמוז עד ר"ח אב, באו לכפר על מה שפגמו בחטא העגל, וט' ימים דחודש אב, לכפר על מה שפגמו במרגלים, הנה עג"ל גי' 103, ומרגלים גי' 323, ושניהם יחד עולים 426 כמס' תו"ך, שבאלו הימים בוכים על חרבן הבית. וז"ש הנה אנכי יוצא בתו"ך מצרים, רמז לימי בין המצרים אותיות מצרים. וז"ש יחזקאל הנביא ואני בתו"ך הגולה, ו' ו'אני רומז להקב"ה ו'אני" היא השכינה "בתוך" שעות של ימי בין המצרים.

פתחו לי פתח

ואם ניקח אות "א" דאחי"ה ונשים אותו בתוך גולה תהיה גאולה, וצריך עתה לדעת קול דודי דופק פתחי לי אחותי רעיתי וכו', פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח וכו', כי הפתח צריך להיות יציב שלא יסגר, וכמו שעושים בניגור פלדה שלא יסגר מעולם, כי חיי האדם תלויים בשער הזה, משל לאדם שהיה רעב מאד, עוד מעט ואיננו, לפתע ראה אולם גדול רחב ידים, אשר מחלונותיו רואים שפע עצום של מאכלים-מינים ממינים שונים, חפש פתח להכנס, אבל הדלת נעולה, רץ והביא צרור גדול של מפתחות ונסה אחד ועוד אחד עד תומם ולא הצליח, חשב ליקח פצירה ולסדר מפתח להתאימו למנעול, אבל אין לו פצירה, וכך נשאר מחוץ לפתח. וז"ש הקב"ה פתחו לי פתח, תתעוררו, אבל עונה כנסת ישראל, אני ישנה, אין בכחי לפתוח את הדלת לבקוע את הלב.

התיקון בימים אלו: פה אזנים עינים

בג' שבתות אלו תקנו חז"ל לקרוא ג' הפטרות: א. דברי ירמיהו בן חלקיהו - מטות. ב. שמעו דבר ה' בית יעקב - מסעי. ג. חזון ישעיה בן אמוץ - דברים.

ורמזו לנו חכמים בזה להתחזק בג' דברים הקשורים לעבודת ה"ת והם: א. דברי ירמיהו - שמירת הפה, כפי שאמר ירמיה-לא ידעתי דבר, וכמש"כ ל"פום" צערא אגרא, כלומר על דבורי פיו של האדם תלוי צערו, אם מדבר לשון הרע ורכילות, צערא. ואם ד"ת, אגרא, השכר הגדול. וכן מה שאמרו רבותינו - כל עמל אדם ל"פיהו". וכן ראינו שעל ידי המעשה של דבורו של בר קמצא נחרב ביהמ"ק.

ב. שמעו דבר ה' - האזנים, לא לשמוע בזיון ת"ח, לשון הרע, שירי חולין וכו', אלא רק דברי תורה.
ג. חזון ישעיה - עיניים - להזהר מאד מראות אסורות, כמו המעשה באותו סומא שקרא לבניו קודם מיתתו, ואמר להם, אני רואה את כולכם, אלא שכל ימי אע"פ הייתי פיקח עשיתי עצמי סומא, כדי לא לפגום בעיניים, וזו הצוואה שלי אליכם.

פנחס הוא אליהו מבשר הגאולה

על פי רוב חלה פרשת פנחס בימי בין המצרים, ובפרשה זו מופיע כל עניני החגים, נמצא בספרים הקדושים שלעתיד בבא הגאולה, אז שבעה עשר בתמוז יהיה יום ראשון של החג, ות"ב יהיה יום אחרון של החג, וכל הימים בינתיים יהיו חול המועד.

ועוד שבמיוחד בימים אלו יש ציווי מחז"ל להתאבל על חורבן בית המקדש וגלות השכינה, ולהתפלל על בנין בית המקדש השלישי, וקיבוץ נדחי ישראל על ידי משיח בן דוד.

ונפלא הדבר מה שאמרו חז"ל, שבכוונה סבב הקב"ה שפרשת 'פינחס' תחול תמיד בתחילת ימי בין המצרים, כדי לחזק אותנו דוקא בימים אלה, שהנה עוד מעט נזכה להתגלות הגדולה של פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שזכה להיות אליהו הנביא זכור לטוב, ועתיד לבשר לנו על הגאולה העתידה, כפי שכתוב: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא..." ודבר בעתו מה טוב להרחיב הדיבור על פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שזכה להיות אליהו הנביא.

על הכתוב "לכן אמור הנני נתן לו את בריתי שלום", אומר רבי יונתן בן עוזיאל [בלשון הקודש] "ואעשה אותו מלאך קיים שיחיה לעולם לבשר על הגאולה באחרית הימים". מבואר מדברי התרגום, שפינחס הוא אליהו, שזכה לעלות חי בסערה השמימה ולהפוך למלאך - והוא אשר עתיד לבשר לנו על הגאולה העתידה - וכל זאת בזכות שקינא קנאת ה', והרג זמרי בן סלוא, שחטא עם כזבי בת צור המדינית.

וכך גם כתוב במדרש: "אמר רבי שמעון בן לקיש, פינחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה לפינחס: אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה - אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג') "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

ימי דין וצריך לעשות תשובה

וכן מביא הוזה"ק (ח"ב דף י"ב): ותצפנהו ג' ירחים - אלו הם שלשה חדשים שדין קשה שורה בעולם, ומה הם - תמוז אב טבת - שכידוע בחודש טבת הגלה נבוכדנצר את יכניה מלך יהודה, ואתו "החרש והמסגר", שהם רוב גדולי העיר וחכמיה.

תשובה / כל דור שלא נבנה כאילו נחרב בימיו

הנה, מהמאמרים הנ"ל אנחנו רואים כי הזמנים הללו הם ימים קשים מאז ומתמיד, שיש בהם דין על ישראל ח"ו. וגם עתה בזמן הגלות והחרבן, חייב האדם להתענות ולצום מתוך הכנה גדולה, והעיקר הוא החזרה בתשובה, להבין ולזכור כי זה עיקר הצום, לעורר הלבבות, ולפתוח דרכי התשובה, כי ע"י מעשינו הרעים גרמנו את כל אותן הצרות, ובזכרון דברים אלו נשוב בתשובה להטיב את מעשינו (לשון הרמב"ם הלכות תענית). כי כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החריבו, כי יש לנו כח לחזור בתשובה, ולתקן עוונותינו, ולבקש על הגאולה ועל השכינה,

ומיד נזכה לגאולה. וכיון שאיננו עושים כן, הרי אנחנו משהים את הקץ, ונחשב כאילו אנחנו גרמנו את החרבן.

פי' חרבן וגלות ע"פ הסוד

ועתה שים לבך למה שאומר לך בשם רבותינו המקובלים, כי חרבן פירושו הריסת קומת הקדושה, כביכול, חור - ב"ן, חור בשם ב"ן, שהיא השכינה הקדושה. וגלות, פירושו יציאת הקדושה לתוך הקליפות.

שורש הגלות והחרבן

וכל החרבן והגלות - כבר נרמזו באדה"ר כמו שאמרנו, והחרבן של אדה"ר, היה במיעוט קומתו, כמו שאומרת הגמרא (חגיגה י"ב), אמר רב יהודה אמר רב: אדה"ר מסוף העולם ועד סופו היה, שנאמר, "למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים". כיון שסרח, הניח הקב"ה ידיו עליו ומיעטו, שנאמר, "ותשת עלי כפך", וכידוע שגם כל העולמות כולם נתמעטו כתוצאה מחטא אדה"ר.

בשילוח אדה"ר מג"ע נשתלחה גם השכינה

וגירוש אדה"ר מגן עדן הוא שורש הגלות, כי יחד עם אדה"ר נתגרשה השכינה הקדושה, כמש"כ הזוה"ק ח"א נג: וז"ל: "ויגרש את האדם". אמר ר"א לא ידענא מאן עביד תרוכין למאן. אי הקב"ה עבד תרוכין לאדם, אי לא. פי' אם הקב"ה גירש את האדה"ר או לא, כי מפשט הכתוב משמע, שהקב"ה גירשו כמש"כ וישלחהו ה' אלהים מג"ע, הרי גירושי האדם אמורים. א"כ למה כתב עוד פעם ויגרש את האדם, [מתרץ הזוה"ק], אבל מלה את הפוך [פי' שהיה צריך לכתוב "ויגרש האדם את" אבל מלת א"ת נתהפכה, כדי להעלים את הסוד] "ויגרש את, פי' את דייקא" שהיא השכינה הכלולה מא' - ת', כ"ב אתוון. [שגירש ח"ו את הא"ת שהיא השכינה, ומסר אותה לחיצונים, ואת מקומה לקחה הס"א]. "ומאן גירש את, שהיא השכינה, האדם, האדם ודאי גירש את" [אדה"ר בעוונותיו הוא זה שגרם לגרש ולהפריד את השכינה מדודה-מהקב"ה], ובגין דא כתיב, וישלחהו ה' אלהים מג"ע, ומפרש - אמאי וישלחהו [מדוע נשתלח מג"ע] בגין דגירש אדם, את, כדקאמרן.

"איכה" איך ה' ישבה בדד מאותיות יה"ו דהויה

"איכה ישבה בדד" ירמיה הנביא מקונן על חרבן ביהמ"ק שבחטאינו נפרדה אות ה' משם הוי"ה ב"ה, "איכה" איך ה' ישבה בדד מאותיות יה"ו דהויה, כלומר שהשכינה שהיא אות ה'

בגלות ואינה ביחוד עם ז"א והרי כל העולמות לא נבראו אלא בשבילה שהיא השכינה, והיא המשפיעה לעם ישראל.

איכה, איך קלקלת ופגמת באות ה' שהיא השכינה הקדושה

ועוד פירוש איכה כלומר איך ה' נדה והלכה מאותיות י"ה, והרי שמתי אותך בגן עדן לעבדה ולשמרה לעבוד את ה' שהיא השכינה, ולשמור את ה', וזה נעשה ע"י קיום התרי"ג מצוות, דהיינו לעבוד אותו ברמ"ח מצוות עשה ולשמור עצמו משס"ה לא תעשה, ולכן אחר שחטא צעק אליו הקב"ה - איכה, איך קלקלת ופגמת באות ה' שהיא השכינה הקדושה, והורדת את העולם הגשמי לשפל המדרגה, כי האדם צריך לעבוד את ה' גם בעניני העולם הזה אפי' באכילה ושתיה שתהיה אכילתו לשם שמים כדי שיוכל להתפלל ללמוד וכו', וזה הוא שכתוב ה' בדד ינחנו בד"ד - ר"ת בכל דרכיך דעהו. וכיון שעם ישראל לא שמרו המצוות כדבעי יפגמו באות ה' שהיא השכינה כלומר הפרידו אות ה' דהוי"ה ב"ה מאות ו' ולכן לכפר על אות ה' שהיא השכינה, ה' דברים ארעו לאבותינו ב"ז בתמוז וה' בתשעה באב.

קימה בחצות

ולכן צריך להתעורר בתשובה ולקום כל יום בחצות או בשעות שקודם עלות השחר, ולומר בחשק גדול ברכות השחר, ואח"כ לעשות וידוי על כל עוונותיו, ואח"כ ישב על הקרקע ויאמר תיקון חצות בבכי ובתחנונים ויבקש על צער השכינה וצער הצדיקים ועל בנין ביהמ"ק.

זכות הלימוד מחצות לילה מתקיים העולם

וראה לשון הזוה"ק (פ' אחרי דף ס"ח ע"א): דבעי בר-נש מרחימותא דקב"ה למיקם בכל לילה לאשתדלא בפולחניה עד דיתער צפרא ויתמשך עליה חוטא דחסד, דתניא זכאה חולקיה דההוא בר נש דרחימותא דא רחים ליה לקב"ה, והני זכאי קשוט דמרחמין ליה לקב"ה הכי, עלמא מתקיימא בגינהון, ושלטין על כל גזרין קשין דלעילא ותתא, בגין דיתקיים עלמא בגינהון.

הגאולה הראשונה היתה בחצות לילה. והגאולה העתידה תהיה ע"י הזכות הגדולה של קימת

חצות

ונודע כי הגאולה הראשונה היתה בחצות לילה כמ"ש כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים. והגאולה העתידה תהיה ע"י הזכות הגדולה של קימת חצות, ואז תהיה בחי' "אני", שהיא השכינה, יוצאת בתוך מצרים, בתוך ימי בין המצרים, שהם הימים של הגלות הקשה, שאומות העולם צרים

לנו ומענים אותנו, וכן יש צרות של מחלות קשות ותאונות דרכים וכו', והגאולה מכל זה הוא ע"י קימת הצות ולימוד הזוה"ק כי בזה נותנים כח ועזר לשכינה.

זכות הלומד לשמה בלילה

וזמובא בספר עץ החיים ח"ב לר' חיים מוולוז'ין, שאמר הגאון מוילנא, כי מי שיזכה ללמוד שעתיים שלש בלילה לשמה "מוחלין לו כל עוונותיו", וסיפר כי רוחו של מלמד אחד נכנסה בתוך בחור אחד בוילנא, וצווח הבחור שיבואו אצלו מגדולי וילנא ולא ימות, ובקש הרוח מהנער שיחלק עבורו ח"י זהובים כי מפני זה אינו יכול לבא לג"ע, והנער היה מכיר את המלמד בחייו, וישאלהו הנער אודות המעשה המגונה בגלוי עריות הידוע לו, מה נעשה בכך בדינו בשמים, והשיב מה שלמדתי ב' ג' שעות בלילה לשמה מחלו לי על זה, זולת עבירות שבין אדם לחברו. הראת לדעת כמה היא מעלת הלימוד בחצות הלילה לשמה שהוא בעיקר לימוד הזוה"ק וסודות התורה.

ובתחנונים אובילים

ולכן צריכים אנחנו לחזור בתשובה שלימה, ולבכות ולבקש על השכינה, ועל ביהמ"ק, ועל צערם של הצדיקים, ועל צערו של משיח, ולכן תקנו לומר בכל לילה תיקון הצות כמו שכתוב בזוה"ק (פ' בשלח דף נה): כל בר נש דבכי וארים קליה על חרבן ביתיה דקב"ה, זכי למה דכתיב לבתר "יחדיו ירננו", וזכי למחמי ליה בחדוותא בשוב ה' ציון.

ובפרשת שמות (זוה"ק דף י"ב), א"ר יצחק; פורקנא לא תליא אלא בבכי וכו' כיון דיכלון אינון דמעין דבכיה דישראל, יפקון מגלותיה, הה"ד בבכי יבואו ובתחנונים אובילים. וכשם שלא התגלה יוסף לאחיו אלא בבכיה כמש"כ ויתן את קולו בבכי, כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה, שנאמר, בבכי יבואו ובתחנונים אובילים.

ועיין בסידור הרש"ש זיע"א (היר"א ח"א 121) וז"ל: אח"כ לפי שכבר נגמרו המוחין וכו', להשכינה הקדושה רחל ירדה לבריאה, וליכנס בין הקלי' ללקוט ולהוציא משם אותם הנשמות והניצוצות שנפלו בעוונותינו הרבים בקלי', והיא בוכה וצועקת בקול מר על גירושה וגלותה, ועל חרבן בית מקדשה ועל נפילתה ופרידתה מדודה ז"א מעולם האצילות, והיא צועקת ובוכה מבחוץ אל דודה לאמר, אל דמי לו, אל יחרש ואל ישקוט. לקול דעתה יעלנה מבור שאון, אל מקומה באצילות, היא מבחוץ וז"א מבפנים צועק ושואג על בת זוגו שנטרדה ונפלה לבריאה. עוונותינו ועוונות אבותינו גרמו לכל זה, כביכול ניתן לקלי' רשות לינק. כמש"כ בע"ח, כי בלילה קול כרוזא נפיק בקול רם ליתן להם רשות לדינים לינק, ובאים ומתגברים, ונפקין תרין ציפראן שהם מוחין דנוק' דאצילות דקליפה. ועולים ויונקים מב' דדי בהמה דנוק' קדישא דז"א באצילות. ואחר שיונקים כל צרכם,

מתגבר כחם ורוצים עוד לעלות ולינק מכל אורך זו"ן דאצילות. ואז ברחמיו משתמטי רגלייהו בנוקבא דתהומא רבא ונלכדים באותו מקום ואינם עולים עוד. הנה מלשון זה תחזה גודל צער השכינה, ועד כמה חייבים אנחנו להשתתף בצערה.

ולפיכך:

- א. צריך האדם להצטער ולבכות ולהשתתף בצער דקוב"ה ושכינתיה.
 - ב. ללמוד ואפי' רק לגרוס בזהר הקדוש כל יום לפחות כמו חצי שעה, כמ"ש "בדא יפקון מגלותא ברחמי".
 - ג. לקיים מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך, לדאוג לחבריו להתפלל עליהם ולעזור להם ככל שאפשר.
 - ד. להחזיר בתשובה את הסובבים אותו, להוציא יקר מזולל, ולפרסם שמו של מלך מלכי המלכים בכל העולם.
 - ה. לקרוא בכל יום סדר פטום הקטורת וסדר הקרבנות. שע"ז מברר הניצוצות ומקרב הגאולה.
 - ו. לשמור שבת כהלכתה (ולזה מוכרח שילמד היטב כל ההלכות), כמ"ש שאם משמרין שתי שבתות מיד נגאלין.
 - ז. להתפלל להקב"ה על הגאולה.
- ובא לציון גואל בב"א**

יומא דהילולא הגר"צ אבא שאול

יום שני י"ט תמוז יומא דהילולא
של מרנא ורבנא ראש ישיבת "פורת יוסף"
הרב **בן ציון אבא שאול** זי"ע
בעל מח"ס "אור לציון"

מתוך שחסידיהם הם תורתם משתמרת ומלאכתם מתברכת

היה בוחר מוריננו ורבנו להביא דמות מוסרית כמו של מרן ה"כף החיים" לפני תלמידיו שילמדו ממעשיו כיצד אפשר לנצל כל רגע במשך היום, ולהספיק הכל בלימוד התורה, בחיבור ספרים, בקבלת קהל ותפילה בכוונות

הגאון רבנו בן ציון אבא שאול זצוק"ל, דרכו היה לספר לתלמידיו בשיחות המוסר על הגאון המקובל רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בעל כף החיים, שהנהגותיו היו פלא פלאים, בימי הקיץ היה מתפלל ערבית בערך בשעה שבע עם כל הכוונות, ואינו הולך לישון אלא כעבור שלוש שעות מהתפילה, לפני השינה עושה יחוד בכדי לקום לפני חצות וקורא ק"ש עם כל הכוונות, נמצא שנותרה לו רק כחצי שעה לישון, וכבר קם, עושה תיקון חצות, בוכה על החורבן, וחוזר שוב לישון, משכים לפני עמוד השחר, ללמוד ולהתפלל בנץ ואח"כ חוזר לביתו, ואוכל משהו מהר כדי שלא יאחר לישיבה, מגיע לישיבה, לומד וכותב, באופן שכל זמנו קודש קודשים.

אחר כך היה אוכל בערך כשעה וחצי, לא מפני שאכל הרבה, אלא מפני שיחד יחודים, לפני האוכל אמר לשם יחוד, נטל ידיים בכוונות, וכן ברכת על נטילת ידיים והמוציא בכוונות, וגם בשעת הלעיסה היה מכוון, עד כדי כך שלא היתה מחשבתו על האוכל אלא שקוע בכוונות, אח"ז למד בכל יום ח"י פרקי משנה, ששה בבוקר, ששה בצהרים, ששה בערב, אמר פטום הקטורת, איזה מקומן, מים אחרונים, ברכת המזון עם כל הכוונות, כך נהג לעשות יום יום.

ומחמת שהיה שקוע בכוונות לא היה מקבל אף אדם בשעת אכילתו, אפילו באו לתת כסף לישיבה, רק כשגמר ובירך ברכת המזון היה מקבלם בסבר פנים יפות. בצאתו מביה"כ נהג לברך אשר יצר מהסידור עם הכוונות, וגם בימים שאין כוונות בירך ברכת אשר יצר מתוך הסידור, היה מענג את השבת בכל מיני פירות וכדו' כפי יכולתו, וטעם חתיכה מכל דבר כדי לענג את השבת.

עוד היו לו טרדות מבית ומחוץ, והפלא הגדול, איך הספיק ללמוד ולכתוב חיבורים כה גדולים, שהרי אין זה חיבור של העתקה וליקוט מספרים אלא חיבור המחייב טירחה ועיון רב. ואף שהיה נזהר מאוד מלדבר דברים בטלים, וקיבל עליו עול תורה, ואמר רבי נחוניא בן הקנה (אבות פ"ג מ"ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכו', אעפ"כ צריך לזה זמן רב, ואיך הספיק? אלא כבר אמרו חז"ל (ברכות לב): חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת, וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפילה, תורתן היאך משתמרת, ומלאכתן היאך נעשית, אלא מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת, עכ"ל. ונמצא שמקבלין את התורה והפרנסה במתנה.

בודאי להגיע לדרגות והנהגות כאלה אין זה דבר הנקנה בזמן מועט, זה דורש עבודה עקבית ומתמדת, בוריוות ובלי מתח.

תמורת מיליון דולר...

באחד מן השנים ניגשו תלמידיו והציעו לו לשבות באתרא קדישא מירון בשבת קודש בצוותא, כך יזכו להתעלות בתורה ויראת שמים ביחד עם רבם. ענה להם רבנו: מצטער מאוד, איני יכול מאחר ואני מוסר שיעור קבוע בשבת לציבור גדול בבית הכנסת "אוהל רחל" וזה יגרום לביטול תורה דרבים, מששמעו כך התלמידים אמרו לרבם: מה הבעיה? יש פתרון שלא יגרם ביטול תורה, כבודו ימנה ממלא מקום במקומו וממילא יוכל הרב לבוא עימנו למירון.

מיד ענה להם חכם בן ציון זצ"ל: אמשול לכם משל, למה הדבר דומה? לאדם שהרויח מליון דולר וצריך לקבלו, והוא אומר אני מוותר ושולח אדם אחר במקומי שיזכה בסכום הגדול. כך גם אתם, אני מרגיש בנתינת השיעור כמרויח מיליון דולר, ואתם מציעים לי למוכרו לאדם אחר, רק שוטה יעשה דבר כזה...

לאחר דברים אלו הבינו התלמידים היטב עד כמה חשוב אצל רבנו מעלת זיכוי הרבים, ובמיוחד ביום שבת קודש, יותר מזוכיה במיליון דולר, כמו שנאמר: "כל הפציד לא ישוו בהו". אבל בהזדמנות אחרת כשסיימו מסכת בשיעור שלמדו בישיבה עם רבנו, יצאו באמצע השבוע

למירון, כדי לערוך שם סעודת מצוה בסיום המסכת, והנה כאשר הגיעו לציון של התנא רבי שמעון בר יוחאי חשבו לחלק לכולם ספרי תהילים סליחות ושופרות, והתכוננו לעשות סליחות ותחנונים.

אבל רבנו הורה שיקראו שני פרקי תהילים בלבד, ויעברו מיד להכנת סעודת המצוה, וכעת הזמן לרקוד ולשמח, כי השמחה מוסיפה בריאות וצלילות הדעת ללימוד התורה, וכן היה, שרבנו רקד ושמח איתם שעה שלימה. (עקבתא דמשיחא)

ענה גדולה מכולם

מו"ר היה אוהב מאד את בבא מאיר זצוק"ל ומידי פעם היה נוסע אליו, ובאחד מן הפעמים שנסע לאשדוד (בשנת תשל"ג) לבקר את האדמו"ר הגאון המקובל הצדיק רבי מאיר אבוחצירא זצ"ל, כשננס שאל אותו האדמו"ר, מה שם כבודו, ענה לו: "בן ציון", מה כבודו עושה? ענה: אברך אני בישיבת פורת יוסף, ומה אתם לומדים, בכתובות דף יח: העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה וכו', אמר האדמו"ר הלומד לשמה במסכת כתובות נאמר עליו "בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני", נוטריקון "כתבות", והתחילו לפלפל בסוגיא הנ"ל, ובסוף הפלפול אמר מה שחידש הגאון ראש הישיבה רבי עזרא עטייה זצ"ל, והאדמו"ר נהנה מאד מפלפולו ומהחידוש של רבי עזרא עטייה, ונפרדו לשלום. לימים נכנסו כמה אברכים מישיבת פורת יוסף לבקר את האדמו"ר, וכשננסו אליו, שאל אותם מיהו האברך הרב בן ציון, וענו ואמרו הוא אינו אברך אלא אחד המיוחד מראשי הישיבה, והוסיף האדמו"ר להתפעל גם ממדת הענוה שלו. וכבר אמרו חז"ל (ע"ז כ:): ענה גדולה מכולם.

ומו"ר מופת הדור הן של כל ישראל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל באחד הפעמים שמענו מפיו כך המנוח רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל היה איש האשכולות, איש שהכל בו, כל המדות הטובות, וענוה גדולה מכולם. בוא וראה גודל ענוותו, הנה היינו שכנים באותו בנין, שאבדל לחיים, ברחוב אלקנה מס' 8, הילדים שלי היו משחקים עם ילדי השכונה, היה זה יום ששי אחה"צ, והנה ילד אחד זרק אבן חדה על אברהם בני, ונחתנו לו השפתיים, והיה צריך לעשות לו תפרים, ואני לא ידעתי כלל מן הענין, רבי בן ציון ע"ה, ירד וראה שזורם ממנו דם, תפס אותו, לקח אותו על כתפו, ותיכף נסע לבית החולים "ביקור חולים", שם טיפלו בו, ועשו לו מה שהיה צריך לעשות, ואני לא יודע מכלום, והרי זה בן שלי ואני חייב בו, היה צריך לבוא ולומר לי, כך אירע לבנך, אבל הוא לא אמר לי כלום, לקח אותו בעצמו וטיפל בו עד כניסת השבת, כאילו היה בנו, והוצרך לבוא אח"כ רגלי, ואני לא ידעתי. רק לבסוף כשהוא בא יחד

עם הילד, וב"ה הוא כבר מרגיש טוב, הוא בישר לי שהוא כבר מרגיש טוב, איפה יש ענוה כזאת, הוא ידע שאני יושב ולומד, ולא רצה להפריע לי בלימוד שלי.

כבוד התורה עדיף מחומרא

ידוע עד כמה נהג מו"ר בחסידות נפלאה בקיום המצוות בהידור, אך עם זאת היה שקול אצלו הכל בשקל הקודש... ידע אימתי להחמיר ואימתי לחדול מחומרא.

חכם בן ציון היה מהדר שלא לאכול חלקי בשר הצריכים ניקור, והנה הגיעה תקופה שהיה קשה להשיג בשר.

חמיו הגאון רבי יוסף שראבני זצ"ל, היה קונה מאדם ירא שמים בשר מנוקר, וחכם בן ציון שהיה מתארח אצל חמיו מספר ימים בשבוע, לא העיר דבר כאשר חמותו הגישה לפניו בשר זה. הוא אכל כרגיל כמו כולם, כי ידע שכבוד התורה עדיף מחומרא, הוא חשש שמא אם ימנע מלאכול יחשב הדבר כפגיעה בכבוד התורה ואפילו במשהו, על כן ויתר על ההידור.

הצדיק שהסתתר מהקהל

הצדיק והחסיד כמוהו"ר חכם ששון לוי זצוק"ל שהיה מגיע בקביעות לשיעורו של חכם בן ציון אבא שאול זצוק"ל בבית הכנסת "אוהל רחל" לעדת הפרסים, בשבת קודש.

מאות היו צובאים ועומדים על החלונות לשמוע את שיעורו של רבנו, וגם חכם ששון לוי זצ"ל היה מסתתר ועומד בצד ברוב ענותנותו, כדי שלא ירגישו בו הציבור, ושלא ינהגו בו מנהגי כבוד, או יעמדו בפניו.

והנה, באחת השבתות הרגיש חכם בן ציון וראה את חכם ששון נחבא אל הכלים, מיד קרא לו וציוה עליו להכנס פנימה ולשבת לידו. בלית ברירה חכם ששון נכנס בענוה וישב ליד חכם בן ציון זצ"ל, באותו זמן, הרבנית, אשתו של חכם בן ציון היתה חולה מאוד, והפציר רבנו בחכם ששון שיעשה לה "מי שבירך" בגדר "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" וכן היה, חכם ששון עשה לה מי שבירך וכל הקהל ענו אמן, ולא עברו ימים רבים והרבנית התרפאה.

וכן מרן הרה"ג רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל ציוה את בנו רבי יעקב זצ"ל כאשר חכם ששון לוי זצ"ל ישתתף בשיעורך, וכדרכו בקודש מידי פעם מעלה באמצע השיעור רעיון וחידושי תורה או פסקי הלכה למרות שזה יקח כמה זמן ויגזול מזמן השיעור לא תעיז לרמוז לו וכ"ש שלא השתיקו, אלא תשמע אותו ותתן לו כבוד גדול כיון שחכם ששון אחד מ"ל"ו צדיקים נסתרים ומצדיקי הדור.

ברית מילה עפ"י השולחן ערוך

ידוע שמו"ר היה מוהל מומחה, והנה באחת הבריתות ראה שיש לתינוק קצת חולי בעין, ופסק שאין למול תינוק זה כנפסק בשו"ע (יו"ד סי' רס"ב ס"ב) שמי שכאבו לו עינו כאב מועט וכיוצא בו ממתנין לו עד שיבריא וכו'.

באותו המעמד, נכח רופא עיניים שקבע שאפשר למול ואין זה מזיק לתינוק כלל. אמנם רבנו נשאר בדעתו שאסור למול מפני הסכנה. והנה לאחר זמן התגלה שכל דמו של התינוק היה מזהם ורק לאחר ג' חודשים היה אפשר למולו, כששמע רבנו על כך שמח שבזכות שפסק השו"ע זכה לסיעתא דשמיא וע"י זה ניצול התינוק מן הסכנה (אור לציון).

שבע עשרה פעמים סיום מסכת ברכות

באחת הפעמים פגש מו"ר את תלמידו הצעיר לימים, ושאלו כמה פעמים כבר סיים את מסכת ברכות? ענה אותו תלמיד: 2-3 פעמים, ענה לו רבנו: אני בגיל שלך גמרתי מסכת ברכות 17 פעמים לפחות...

ונתאר לעצמינו מה זה נקרא אצל הגאון חכם בן ציון אבא שאול זצ"ל לסיים מסכת, פירוש, לצלול ולהעמיק לתוך הסוגיא עמוק עמוק, וללבן את כל מהלך הגמרא לפי רש"י ותוס' וליישב את כל הקושיות שתוס' הקשה על רש"י.

וכדרכו בקודש בשיעוריו בישיבה שהיה מוסר, היה מדייק במילה אחת של רש"י לתרץ מאות פילפולים וקושיות, והעיקר בסוף להוציא מה נפקא מינא להלכה, לפי שיטתו של רש"י ולפי התוס', ואיך הרמב"ם פסק כמו איזה מהלך בסוגיא.

וזה"ר שנזכה ללמוד בדרך שיטתו של רבנו, ואפילו במקצת, אמן.

חכם בן ציון ומצוות שילוח הקן

כל ימיו היה מחכה ומשתוקק לקיים מצוות שילוח הקן עד כדי כך שאמר לתלמידיו, כי הוא מוכן אף לטוס למרחקים כדי לקיים מצוות שילוח הקן כהלכתה.

והנה לימים, הזדמן בחצרו של אחד מתלמידיו קן עם שתי ביצים, אותו תלמיד שמח שמחה גדולה על הזכות שנפלה בחלקו לכבד את רבו במצוות שילוח הקן כהלכתה, לה ציפה כל ימיו. ומיד התנה את התנאי שרבנו לימדו שאין הוא מעונין שחצרו תקנה את הביצים והאפרוחים כדי שהם יחשבו מההפקר, ואז בכך מצוות שילוח הקן נחשבת כהלכתה בהידור רב.

הוא הלך בשמחה להזמין את רבנו. וכששמע זאת חכם בן ציון זצ"ל, שמח כמוצא שלל רב, והודיע כי יבוא בערב לקיים את המצוה, כי כידוע שהאם דוגרת על הביצים בדרך כלל בלילה, וצריך לפי ההלכה לשלח את האם, שנאמר "שלח תשלח את האם ואת הבנים תיקח לך. בערב הגיע חכם בן ציון עם כל משפחתו וקיים בשמחה רבה את המצוה, תפס את היונה בידו לפי שיטתו, ובירך על מצוות שילוח הקן ושהחיינו כל שם מלכות ורק הרהר בלב.

לאחר שגמר לקיים המצוה, שמח שמחה גדולה, והתיישב ליד השולחן למעלה משעה, ושר שירות ותשבחות להקב"ה על שזיכהו במצוה יקרה כזאת, ואותה שמחה ליוותה אותו

עוד מספר ימים. (האיר המזרח)

יומא דהילולא רבינו משה קורדיברו

יום ששי כ"ג תמוז יומא דהילולא

של מרנא ורבנא הרמ"ק הקדוש רבנו **משה קורדובירו** זי"ע

בעל פרדס רימונים, והפירוש הענקי על הזוהר "אור יקר", תומר דבורה ושאר ספרים

מי שהיה תלמידו של מרן הבית יוסף בנגלה וראש המקובלים בדור ההוא, לא רבים יודעים שרבנו האריז"ל כותב על הרמ"ק הקדוש "מורינו ורבנו" וביקש להיקבר על ידו, מה שמגלה טפח מגדולתו העצומה, במאמר שלפניכם ניתן סקירה על תולדותיו בפרטים וגילויים שיהוו חידוש לרוב הקוראים, מתוך הספר תומר דבורה החדש עם פרוש גביע הזהב.

קווים לדמותו של האשל הגדול מחבר תומר דבורה הגאון המוסמך המקובל האלהי, דינא דנחית לעומקא דדינא החכם השלם, ראש הישיבה, ומורה ההוראה עמוד התורה ליסוד הקבלה עיר וקדיש, מלאך ה' צבאות כמוהר"ר משה בן רבי יעקב קורדיברו זיע"א

הרמ"ק בעל הפרדס הפציע בשמי האומה כאור יקר ובהיר בעיר הקדש צפת ת"ו, מתוך חשכת הגלות הנוראה, אחרי החורבן השלישי בגרוש ספרד, בשנת ה' אלפים רפ"ב, נולד לרבי

יעקב קורדיברו זצ"ל, בן יקר ונעים, כבר במעלליו נתנכר נער בשבתו בבית מדרשו של מרן הבית יוסף זלה"ה, בשקידה רבה בלמוד התורה, יורד ועולה במלחמתה של תורה, לן בעמקה של הלכה, מתמר ועולה בכרם בית ה' גפן אדרת, לכבוד ולתפארת.

נסמך להוראה בגיל שמונה עשר

עם התחדשות הסמיכה המפורסמת בשנת חצ"ר ע"י הגאון מהר"י בירב ז"ל, בפרק הזמן שבו סמך את גדולי בית דינו בצפת ה"ה, מרן הבית יוסף - רבנו יוסף קארו, רבנו משה די טראני (המבי"ט), ואת רבי יוסף סאגיס (רבו של רבי אלעזר אזכרי בעל ספר חרדים) סמך הגאון גם את מורנו הרמ"ק זיע"א על אף היותו צעיר מכבן עשרים שנה.

אז בשבתו בבית הדין של מהר"י בירב העיד עליו בגדלו מרן הבית יוסף (בשו"ת "אבקת רוכל" סימן צ"א): "לית דין צריך בשש, והאי דינא נחית לעמקא דדינא, לכל כי האי מילי מעלייתא לימרו משמיה, ויקוים בו מקרא שכתוב: "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני".

כניסתו לעולם הקבלה

אכן בהגיעו אל גיל עשרים בלבד! נכנס לחבורתו הקדושה של המקובל המשורר האלהי רבי שלמה הלוי אלקבץ זיע"א, שקרבו אל חכמת הקבלה, עד שנהיה כמו בן לחכמה זו, כמו שהעיד על עצמו בהקדמתו לספרו פרדס רמונים, וז"ל: "בראותי ימי הילדות חלפו עברו למו ברדפי כל תאוה, ויכלו באפס תקוה, ויהי בהגיעני קוני אל שנת העשרים, ושער זהוב צמח, ויעירני קוני כאיש אשר יעור משנתו, ואומרה אל נפשי: "עד מתי תתחמקין, הבת השובבה, עד מתי תשתכרין, הסירי את יינך מעליך, עד מתי ילין בקרבך מחשבות אונך, ותשכח ה' עושך ויוצרך מבטן, ועתה קומי קראי אל אלקיך, ותשקד דלתותיו יום יום, ורפא את מזבח ה' ההרוס. ויהי כשמעה את קול הקריאה הומה, ותאמר: אקומה נא ואסובבה בעיר, בשווקים וברחובות לבקש לי מנוח אשר ייטב לי, ואשמע קול מדבר, עיר וקדיש מן שמיא נחית, מורי ורבי המקובל האלקי החכם ה"ר שלמה אלקבץ הלוי נר"ו, ויביאני אל היכלי טירותיו, ויורני ויאמר לי, בני יתמוך דבריי לבך, הט אונך ושמע דברי חכמים, ויציבני אל דלתי החכמה והתבונה, מתוך הדבש ונפת צופים המהגים והמצפצפים בעמקי סודות התורה, ויהי בפי כדבש למתוק, ואשקד על דלתי מדרשו, ואשמע נאומו, ויעירני ללמוד דרכי הזה, ומפתחות לפתוח שערי, ויתחזק בי, ואהי עוסק ימים ואשתומם ואמר: מה טוב ומה נעים להיות עסק זה, כמה ימים אהיה לכן החכמה הזאת, באהבתה אשגה תמיד, דדיה ירווני בכל עת ובכל רגע עד אשר לא תשכח מפיי". עכלה"ק.

בקשרי שידוכין

רבינו נשא לאשה את אחותו הצדקנית של רבו ללמוד הקבלה החכם הרב שלמה אלקבץ ז"ל, ועלה ונתעלה כמעיון המתגבר, עד שנעשה כתלמיד המחכים את רבותיו, לרבו מרן הבית יוסף זלה"ה למד תורת הקבלה מפיו! כי הלך האיש לגדול מאוד לאור עצום בחכמת הקבלה, עד שהחשיב עצמו כאחד מתלמידי התנא האלהי רשב"י זיע"א! [ועיין בספר תורת נתן(בהקדמה) שהראה לדעת קשר הרמ"ק למאור העולם רשב"י זיע"א, על פי מש"כ באור יקר תיקונים (שער א' סי' ה') כי נשמת רשב"י, היתה נשמת אחיה השילוני שנתגלגל בו, (שלימד את האריז"ל כידוע), ונתעבר בו ברשב"י נשמת זכריה בן יהודע. והרמ"ק הוא רוחו של זכריה, כמו שגילה האריז"ל, והרי זה פלא טמיר ונעלם.]

כתיבתו המופלאה

וספרי רבינו המה יגידו עוצם יקר לתפארת גדולתו, כי באמת אין די באר איך עלתה לו פעולה גדולה כזאת, כי בקצור ימים ובעניות מרודה שהיתה מנת חלקו, כתב את חבורו המפרסם "פרדס רימונים", אשר בל"ב נתיבותיו גלה סודות הפרדס וכלליה, אשר מימות רשב"י לא קדמו אדם בבאור כה נרחב לחכמת הקבלה, [וקצורו- "הנצו הרימונים"], ועוד הגדיל תורה הפליא תושיה בפרושויו על הזהר והתקונים, רעיא מהימנא ואדרות, ספרא דצניעותא סבא וינוקא, וקונדריסין הרבה ממה שלא נדפס מזההר, מכללם שיר השירים ואיכה, וכן פרוש ספר יצירה, ופרוש התפלות של כל השנה, כל אלה חברו להקרא בשם ספר "אור יקר", כתב רבי שלומיל באגרותיו (אגרת ג' בהנד"מ עמ' לח'-טל') וז"ל: הרב מנחם עזריה מפאנו ז"ל הזיל אלף זהובים אדומים מכיסו לאלמנה של הרמ"ק בעד שהשאלה להעתיק ספר אור יקר שחיבר ע"ה פירוש על הזוהר מלבד הוצאות הסופרים והנייר, ופה צפת הוגד לי שמלבד האלף [אדומים] ששלח להאלמנה הרבנית שלח עשרים זהובים אדומים להרב רבינו יוסף קארו ועשרים לכמוהר"ר שלמה [אלקבין] ועשר למהר"ם אלשיך למען ימליצו בעדו בהעתקתו נגד האלמנה" עכ"ל רבי שלומיל מצפת (שם)

וכתב ע"ז הגאון חיד"א זלה"ה בשם הגדולים מערכת ספרים ערך אור יקר וזה לשונו: אור יקר חיבר רבינו מהר"ם קורדיברו פירוש ארוך על הזוהר ורעיא מהימנא ואדרות וספרא דצניעותא וספר יצירה והתיקונים, וראיתי את כל הפירושים הללו בבליטיאקא [=ספריה] של דוכס מודינא [=איטליה] והם ששה עשר קובצים רובם גדולים וארוכים.

וכתוב שם בחלק א' מהם כלשון הזה: "אני היום ילידיתהו אני נצעיר משה בר יעקב קורדיברו בחודש אדר ראשון משנת השכ"ג ליצירה פה צפת תוב"ב [עכ"ל הרמ"ק ז"ל] ובסוף פירוש

הזוהר כתוב כלשון הזה: "נשלם הספר הזה יום ה' ו' לחודש טבת שנת השמ"ב ליצירה אני הצעיר דוד בן יעקב כתבתי אותו להחכם השלם כמוהר"ר עמנואל [=הרמ"ע] מפאנו נר"ו וכו'" וכתב מהר"ר שלמה שלומיל בכותבו וכו' החכם כמוהר"ר עמנואל [=הרמ"ע מפאנו] הזיל אלף זהובים אדומים מכיסו לאלמנת מהר"ם קורדיברו בעד שהשאילה להעתיק ספר אור יקר שחיבר הרב ע"ה פירוש הזוהר... עכ"ל הראת לדעת שאלו הקובצים שיש לדוכס מודינא הן הן אשר הועתקו להרמ"ע [מפאנו] יב' שנים אחר פטירת מהרמ"ק שהוא ז"ל נתבקש בישיבה של מעלה שנת הש"ל ונראה דכששלח המעות הנזכרים היה בסוף ימי מהר"י קארו שהוא עלה לשמים שנת של"ה והמעתיקים נתאחרו ולא גמרו העתקתם עד שנת השמ"ב... עכ"ל חיד"א זלה"ה בשם הגדולים (שם). וכן חבר חבור גדול ומפואר של "דרשות" לדרך הפשט היוצא מאמתה של תורה, הן הנה היו לבני ישראל שומעיהן ערבות, להוגיהן חביבות, להיותן עמוקות ונעימות, ממותקות ורמות, שהיה מקהיל בהן קהלות גדולות בקולו, קול עזו, קול הדור, קול משובח על אדמת הקדש, וגדול כבודו ב"פרוש התורה" מחודש ועמוק, ורחב ידים על דרך האמת, וכן ספר "אור נערב" - מבוא לחכמת הקבלה, וכן "פרוש עבודת יוה"כ", וספר "גרושין" - הם חדושים נפלאים שנתחדשו לו בהארה שמימית כשהיה מתגרש לשדה ולקברי הצדיקים בגליל עם רבו האלהי מהר"ש אלקבץ זיע"א והחברים, שהיו עושים כן להשתתף עם גלות השכינה שמגורשת מקינה והיו מתגלים להם סודות עליונים לעטר השכינה, וכן "זבחי שלמים", "שעור קומה", "כבוד מלכים" - ביאור פר' משפטים, וקצור ביאור מדרש רות, וספר "תפלה למשה", "תקון ליל שבועות והוש"ר", "תקון ק"ש שעל המטה", ועוד ספר הפלא ופלא "דרשות וחקירות בענין המלאכים", וכן "טעמי המצוות", "פרוש ספר הבהיר", "פרוש על ברייתא דר"ע ורבי ישמעאל במעשה בראשית ובמעשה מרכבה", "פרוש ספר ברית מנוחה", "שמועה בענין הגלגול", "שער הכוונות", "חכמת הנתוח", "פעולות", "מעשה החסידים", "מנהגי מוסר", "מבקש ה'", "כללי הגמרא", וכן "ספר שאלות ותשובות", "פרוש על הירושלמי", ואחרון חביב, ספר "אלימה רבתי", [וקיצורו - "אלימה זותרתי"] ובאילים, שתים עשרה עינות מים, ושבעים תמרים, שלמרכבה הצער אבדו ונותר מהם רק א' הלא הוא "תומר דבורה" שלפנינו, כולם כארזים נטע ה' כנחלים נטיו. הפלא העצום הוא שכל אלו הספרים נכתבו בעשרים ושתיים שנה בלבד, וזה פלא!

ותחסרהו מעט מאלוקים

צא ולמד מדברי זקנו של החיד"א המקבל האלהי רבי אברהם אזולאי בספרו "אור החמה" וכה דבריו: "וכל מעשה תקפו כתוב לאמ"ר רבוי אחר רבוי, ישו בו יתפלאו בו הלבבות וכו', ובשגם הוא היה שולט בשתי ידים, יום ולילה לא ישבתו מלכתב ספר בדיו, אינו דיו, ואין די באר, איך

עלתה לו פעולה גדולה כזאת, לא זאת בחקי האפשר, תחסרהו מעט היות האדם לבדו יכול עשוהו, זולתי כל יכול יתברך דבר צוה היות לו לעזרה".

חכמת שלמה

רבנו אף שהיה ראש ישיבה ואב"ד צפת, ומגדולי הדור ההוא, נהג בעצמו בשפלות וענוה, עד כדי כך שכשהיה לומד ספר הזוהר היה יושב על הארץ ממש! אכן מרוב שפלות שנהג בעצמו זכה לקנות עמקי הסודות בכל חלקי התורה, ואף בכל החכמות המופלאות שהיו טמונות ונעלמות, כגון חכמת היד והשרטוטין וחכמת הפרצוף ע"פ דברי הזוה"ק, והוא המורה הגדול לכל הבאים אחריו בחכמה זו, כמובא כל זה בס' תורת נתן, וציין שם החכמות המופלאות הפזורות בספריו הקדושים ה"ה: חכמת היד והשרטוטין וחכמת הפרצוף כנ"ל, חכמת ניתוח האברים צורתם ופרקיהן, חכמת החלון, חכמת היעד, חכמת ירידת כח הכוכבים למטה, חכמת הטלמסאות, חכמת מצרים, חכמת עופות הטמאים, חכמת הצפרניים, חכמת העור, חכמת עזרא הסופר ועוד, גם חכמת דילוגי האותיות בתורה שהיום בעידן המחשב נתפרסמה ביותר, כתובה כבר בספרו פרדס רימונים (שער שלושים), הכי קראו שמו "החכם השלם" כי לו יאתה חכמת שלמה. "ועמדה צדקתו לעד להלהיב לבות המעיינים ונפקחו עיניהם בהקדמותיו האלהיות, לא זזו מחבבן עד שזכו לנעור כפיהם מתמוך בחכמות המחקריות, אשר דרכם חושך וחלקלקות, וצדיקים ישמחו יעלצו בחכמת האמת להתהלך לפני אלהים באור החיים". (לשון בנו כמהר"ר גדליה זלה"ה).

גילוי אליהו ומגידים מיישיבת נביאים ותנאים

והנה גודל קדושתו ועוזו נוראותיו אין לשער ואין לתאר, יעיד עליו החיד"א בשם הגדולים שנגלה אליו אליהו הנביא ז"ל, והשל"ה הקדוש כתב במכתבו לבני ביתו בפראג בזמן שבקר בצפת בשנת שפ"ב, "ועתה אודיע לכם קדושת הארץ בכאן צפת ת"ו"ב וכו', והנה שלשה גדולי עליון היו בזמן אחד, מהר"י קארו, ומהר"מ קורדובירו, ומהר"י לוריא, ז"ל, והיו ממש מלאכי ה' צבאות, נתגלו להם מגידים מיישיבת נביאים ומיישיבת תנאים, וגם אליהו ז"ל, ונקברים יחד כמו סגול בבית הקברות, ונשקתי קבריהם".

גודל קדושתו

צא ולמד ממה שכתב הגר"ח מוואלוז'ין ז"ל בהקד' לספרא דצניעותא וזתכ"ד: עיני ראו תפארת קדושת מרן רבנו הקדו' איש אלוקים נורא האר"י ז"ל בעיני רבנו הגדול הגר"א, כי מדי דברי עמו אודותיו אירתע כולא גופיה! וידוע מתוספת מעשה רב שהיה הגר"א נוטה אחרי רבנו הרמ"ק,

והנה האר"י ז"ל עצמו קורא להרמ"ק "מורינו ורבנו", הנה כי כן ודאי אין לנו השגה כלל בתוקף קדושתם עד היכן מגעת, והבן.

תלמידיו

זכה רבנו והעמיד תלמידים שהאירו את העולם בתורתו ואלו הם הידועים לנו: א. רבי אליהו די וידאש מח"ס ראשית חכמה שהיה תלמידו אהובו, כמובא בספר לקוטי תורה להאר"י ז"ל פרשת חיי שרה וזה לשונו: "בניהו בן יהודיע נתגלגל בזכריה הנביא שנהרג, ואחא כך נתגלגל רוחו ונפשו ונתחלקו בשני גרי הצדק שמעיה ואבטליון, ואחר כך רוחו ברבי משה קורדיברו, ונפשו ברבי אליהו די וידאש- שחבר ראשית חכמה, ולכן אהבו זה את זה", עכ"ל.

ב. רבי אברהם גלאנטי מח"ס "ירח יקר" על הזהר, עליו אמרו: פני משה כפני חמה ("אור יקר"), ופני יהושע, כפני לבנה ("ירח יקר").

ג. רבי מרדכי דאטו שתקן "הגהות" לקצור הפרדס של הרמ"ק וקרא שמם "עסיס רמונים", ורבי שמואל גאליקו שהתקין "קצור" מספר הפרדס "עסיסי רימונים".

ד. רבי אברהם מימון מחבר השיר "אל מסתת"ר".

ה. רבי משה רומי שהיה חכם וכותב תפילין בקדושה גדולה והיה גם סופרו של האר"י ז"ל.

ו. רבי חיים ויטאל בתחלת לימודו למד מהרמ"ק, ומביא בכתביו הרבה מתורת רבו.

ז. הרמ"ע מפאנו אב"ד מנטובה, החשיב עצמו בגאון לתלמידו מתוך ספריו, וכתב בהקדמתו לספר פלח הרמון בתוך דבריו: "ויותר שהיה חכם גדול בגמרא, הוא ישב בישיבה כל ימיו לחדד את התלמידים שתילי זיתים, והיה גם כן קבוע להוראה לשפוט צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו."

רבנו האר"י ז"ל - תלמיד חבר

הרב רבי יצחק לוריא, רבנו האר"י ז"ל, בא במיוחד מקהירא לצפת לקבל לקח מפיו, וכותב עליו "מורנו ורבנו", וראה בו גדול הדור ההוא!; אם כי חדש דרך בחכמת הקבלה, ונחלק עליו בכמה דברים ואכמ"ל. אמנם היו נוהגים כבוד וגדולה זה בזה, ואף בסוף ימי הרמ"ק ז"ע, בחולי אשר מת בו, היה האר"י הק' עומד עליו ומשמשו, והיו אז שניהם לבד ארבעים יום וארבעים לילה! וכתב בספר שבחי האר"י ז"ל: והאר"י ז"ל היה יודע חכמת הקבלה וכובש נבואתו מפני כבוד הרב משה קורדיברו שיגע הרבה בחכמת הקבלה ובחכמתו חיבר ספר אור יקר וספר אילמה וספרים אחרים ואם יפרסם חכמתו יניחו לו ויבואו אחריו ויהיה גנאי לו ואין רשות לעשות כן כי אדם גדול בתורה היה ומה שחיבר בטורח גדול חיבר ובפרט שהיה ממש נלחם עם המקטרגים המונעים אותו והיה

קם בחצי הלילה והולך לבית הכנסת ושם היה מעיין בספר הזוהר ולילה אחד היה קם כמנהגו והולך לבית הכנסת ובעוד שהיה כותב והנה דמות איש של אש עומד כנגדו ושלחבת יוצא מפיו לשורפו מיד הוציא הרמ"ק שמות הקודש מפיו עד שנמחה הדמות שלפניו וכזאת וכזאת אירע לו כמה פעמים וקב"ה הצילו עכ"ל ספר שבחי האריז"ל בשבח הרמ"ק זלה"ה.

כתב הרב שלומיל באגרותיו מצפת (אגרת ג' בנד"ם דמ"ב) בטרם ביאתו של האר"י ז"ל לארץ הצבי טרח ויגע כמהרח"ו נר"ו טרחה גדולה עד מאוד לעשות פירוש על הזוהר ואיזן וחקר ותיקן משלים הרבה ע"פ דרך הקדמות מהר"ק ז"ל וכאשר ראה הקב"ה את לבבו הנאמן עם אלוקיו וחשקו הגדול שחשקה נפשו להבין סתרי תורה מיד נגלה אלי ברוח הקודש על איש האלוקים האריז"ל. עכ"ל רבי שלומיל ז"ל.

כתב המהרח"ו זלה"ה בספר החזיונות דנ"ז - שנת של"ג ראש חודש חשון אחר ג' חודשים שנפטר מורי [האר"י] ז"ל ראיתי בחלום להרב משה קורדיברו ז"ל בפתח חברת תלמוד תורה שבצפת והשבעתיו שיגיד לי את האמת בענין אופן לימוד חכמת הקבלה בעולם הנשמות אם הוא על פי דרכו או דרך מורי ז"ל ויאמר לי שתי הדרכים אמת אמנם דרכי על דרך הפשט אל המתחילים בחכמה זו ודרך רבך היא פנימית והעיקרית, וגם אני עתה למעלה איני לומד אלא בדרך רבך עכ"ל מהרח"ו זלה"ה.

בנו יחידו

בנו יחידו של הרמ"ק זי"ע, כמוהר"ר גדליה ז"ל שהיה בסוף ימיו ראש החכמים ומנהיג העדה בירושלים, [נפטר בערך בשנת שפ"ה כבן ס"ג לחייו, ומנו"כ בהר הזיתים] לא זכה ללמוד אצל אביו רק מקרא ומעט מזעיר בעיון ההלכות כי היה בן שמונה שנים במות אביו עליו, אכן אמו הצדקנית "דיוקנא דשכינתא ודאי" כלשונו, הושיבתו על ברכי חכמים, עד שגדל לאילן גדול והרביץ תורה ברבים בדרושים מופלאים באיטליה ולאחר מכן בארץ ישראל, והשתדל הרבה להדפיסת כתבי אביו ובכללם הספר "תומר דבורה".

נגנו ארון התורה

ובשנת ש"ל, ביום כ"ג בתמוז, שקעה השמש בצהרים, בדמי ימיו, בהיות מורנו הרמ"ק בשנת מ"ח לחייו, נפטר לבית עולמו על פני רבותיו, כשסביבו תלמידיו האהובים קוראים "אנא בכח" ומכונים בשמות הקדש. בהליותו הספידוהו חכמי צפת אורות העולם, רבן של כל בני הגולה מרן הבית יוסף, אחים בהספדיה על קברו, וכה אמר עליו: "כאן נגנו ארון התורה!", והאריז"ל העיד עליו שנפטר בלא חטא! רק בגלל אכילתו של אדם הראשון מעץ הדעת, והמליץ עליו הפס' וכי יהיה

באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על העץ (דברים כא, כב') שאם יהיה באיש חטא מלשון חסרון =משפט מות והוא לא חטא כמו הרמ"ק זלה"ה שלא חטא =תלית אותו על העץ - תתלה את חסרונו ומיתתו בעץ הדעת בעטיו של נחש שגרם מיתה לעולם ע"י שאדם הראשון אכל מעץ הדעת אבל ללא זה היה נשאר בחיים זיע"א. קרא ואמר: "משה אמת ותורתו אמת!", ועוד אמר, שראה תרי עמודי דנורא, מלויים אותו לפני המטה ביומא דהלולא, ואז כשקברו את רבי משה קורדיברו בביה"ק בצפת רצו לקבור אותו תלמידיו במקום אחד אמנם רבנו האריז"ל שהשתתף בהלוויה לא הסכים ואמר שיקברו אותו להלן רחוק מזה וכששאלו אותו תלמידי הרמ"ק מדוע? אמר שהוא רואה עמודא דנורא שם ואז כשחזרו מההלוייה קיבלו אותו לרב עליהם כי כן ציוה הרמ"ק ז"ל שמי שיראה עמוד האש על מיטתו אותו ישימו לרב עליהם ואז עברו כל תלמידי הרמ"ק ז"ל ללמוד אצל האריז"ל והיה לו כשלושים תלמידים חוץ מהמהרר"ו זיע"א כתב בשבחי האר"י וז"ל ביום שנפטר הרמ"ק ז"ל באו תלמידיו ושאר חכמים לבקרו אמר להם דעו לכם רבותי שאיש יקום אחרי ויאיר עיניכם בחכמת הקבלה והגם שתבינו שהוא חולק על דברי אין זה אמת כי הכל אחד אלא לפי שבימי היו צינורי הקדושה סתומים כתבתי דברי בסיתום גדול בבחינת הספירות אבל אחרי מותי יתגלו יותר הצנורות ויפרש האיש דבריו בבחינת פרצוף וכו' ומפני זה יראה לכם שחולק על דברי לכן אני מזהיר אתכם שלא תחלוקו עליו כי כך קבלה נשמתו מהר סיני ובפרט שניצוץ נשמתו מהרשב"י ז"ל כשמוע תלמידיו דברים אלו הפצירו בו שיאמר להם מי הוא ולא רצה באומרו אחר שהוא אינו רוצה לגלות עצמו גם אני איני רוצה לגלותו, אמנם סימן אחד אני לכם שמי שיזכה לראות עמוד הענן ההולך לפני מטתי הוא האיש אדבר דיבר בו ה' להיות נגיד ומצוה על עמו ישראל וכן היה שנושאי ארונו כשהגיעו לבית החיים רצו לחפור לו קבר אצל גדולי הדור ואמר להם האר"י אין זה מקומו שעמוד הענן שהולך לפני ארונו הלך להלאה ונח שם במקום פלוני ומיד הרגישו שהוא האיש אשר אמר עליו הרמ"ק ז"ל" עכ"ל שבחי האריז"ל.

בעטיו של נחש

וראה זה פלא ראיתי כתוב בספר תורת נתן, שמצא בספר "אור יקר" למורינו הרמ"ק בפירוש פרשת אמור בענין חטא אדה"ר, הערה מהמעתיק וז"ל: "עד כאן מה שנמצא מפרוש המחבר על הפרשה וכו' ונתבקש לישיבה של מעלה!" ומן השמים סבבו שיפסוק בפרשה זו בענין העץ, והבן. ע"כ. עוד הביא שם מספר "אור יקר" על פרשת בשלח (שער ד' סי' טי) שכתב רבנו כי אלו הנשמות שמסתלקות מן העולם בגלל חטא אדה"ר, הם יהיו היועצים והשרים אצל משיח! שיבוא בב"א.

השפעתו לדורות

השפעתו והערצתו של רבנו המחבר לא הצטמצמה לדורו בלבד, כי גדולי הדורות שבאו אחריו הרבו ללמוד בספריו, ולצטט מדברי קדשו בספריהם, אמנם מכל ספריו הגדולים נתפרסם ביותר ספרו הקטן, "תומר דבורה", שנתקבל באהבה ובהערצה נפלאה בין כל שכבות העם בלי ייצא מן הכלל, כספר מוסר יסודי לכל שוחרי קרבת ה' והליכה בדרכיו.

הגאון המקובל רבי אברהם אזולאי ז"ל, סב סבו של החיד"א, הכניסו בשלמותו בשנוי קצת וקוצר לשון בפרק "ברכת אברהם" אשר בספרו "חסד לאברהם" לרב חביבותו, ונתפרסם על נכדו הרב חיד"א שהיה לומד הרבה בספר "תומר דבורה", וכתב עליו בזה"ל "ואשרי אדם שומע לשקוד על דלתותיו יום יום תמיד" (ציפורן שמיר סי' י"ג אות ר"י) מאוחר יותר בארצות אשכנז, רבי ישעיה הלוי הורביץ ז"ל, השל"ה הקדוש, בפרק ב' משער המדות בחלק בעשרה מאמרות, מצטט את הספר לבד מפרקו הראשון כמעט מלה במלה עד תומו. ובהסכמתו להדפסה הראשונה (ביום א' י" בסיון שפ"א) כותב בתו"ד: "וכל מי שרגיל בספר הזה ואומר אותו בכל שבוע או בכל חודש מובטח לו שהוא בן העולם הבא! ואשרי לו! וטוב לו מי שמרגיל עצמו בו", ובספרו של"ה בפרק עשרה הלולים כותב: "ואם זכית באור סודות התורה תדע, כי עשרת ימי התשובה הם עשר ספירות מלמטה למעלה, תעיין בהם בספר תומר דבורה לתקן בכל יום ויום המכוון כנגד אותה ספירה, ע"כ.

התעוררות מיוחדת

כאשר בקע אורו של גאון המוסר רבי ישראל מסלנט ז"ל בליטא, הדפיס את אגרת המוסר שלו יחד עם הספה"ק "תומר דבורה", והיה אומר שבלי ספק אצלו, שמי שירגיל את עצמו ללמוד ספר תומר דבורה, יוכל לבא למדרגת אהבת ישראל, ומספרים שתלמידו ר' שמחה זיסל ברוידא-זיו, בא אז לבית מדרשו ואמר: יומא טבא כפול הוא לרבנן!, והיה הרש"ז מעריץ את הספר הזה כל ימי חייו, וקרא לו "שלחן ערוך על המדות"!, ובקול קורא מיוחד שהפיץ בין אחוזת מרעיו כתב להם: "והנה אחי ורעי, מצאתי עצה ותרופה קלה ונוחה וכו', אמנם כמו שהרופא אינו נותן סמים לחולה עד שמצאם להועיל, כן אנכי היום מצאתי ספר לקדוש אחד איש אלקים, ספר "תומר דבורה", אף כי כבר ראיתיו, אמנם לא היה לב להבין ועינים לראות עד היום הזה, וכאשר נפתחו עיני בו הפעם, ראיתי כי זה עצה טובה ללמד בו איזה שעור תמיד בלי מגרעת וכו', בשעורים קבועים, חוק ולא יעבר, נוכל להיות ערב בדבר כי פריו יהיה רב!". כן גם ידידו הגאון רבי יצחק בלאזר ז"ל כותב בין קבלות חייו הפרטיים: "לחזור תמיד בלי נדר בספר תומר דבורה!". והמשיגה דפוניבו' רבי יחזקאל לעוונישטיין זצ"ל כותב באור יחזקאל: "כן אמרתי לכתוב, כי לפי אשר שמעתי, כדאי לכל אדם

ללמוד תמיד הספר תומר דבורה, כן המכתבים של הגאון רבי ישראל סלנטר ז"ל באור ישראל". ומפורסמת השמועה מרבי ישראל סלנטר ז"ל ללמד הספה"ק הזה בחודש אלול לרוב מעלתו לימי התשובה, ואפשר גם לפי שבחודש אלול שורה בו י"ג מדות של רחמים כידוע. ואחד מגדולי המוסר כותב וז"ל "יקרת מכתבו קיבלתי, מי יתן לזכות להיות מדורשי טובת זולתו וכו' אמרתי לשלוח לו תמורתו מתנתו מזאת אשר מצאתי לעצמי! להצלת נפשי! בחסד השי"ת וכו', כי לפי אשר שמעתי כדאי לכל אדם ללמוד הספר תומר דבורה" ... וכן נוהגים הרבה.

בקהילות החסידים

כבר נתפרסם בחוגי החסידים מאוד מעלת הספה"ק "תומר דבורה" וסגלתו לרפואה, ונכד המגיד ממעזריטש בן רבי אברהם המלאך ה"ה רבי שלום שכנא ז"ל אביו של רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל כתב בזה"ל: "וגם תדבק בספר תומר דבורה לפחות בכל יום עמוד אחד, והוא פלא!". והדברי חיים מצאנז ז"ל היה אומר, שזה הספר טוב ללמדו לרפואה, והוא סגולה להנצל ממחלת הסרטן ל"ע, והגה"צ רבי משה הלברשטאם זצ"ל שהיה מיוצאי חלציו פרסם הענין מאד במכתביו כידוע. וכן מובא בשם הגה"ק בעל ישמח ישראל, שללמוד בכל יום קטע מן הספר הקד' תומר דבורה, זה סגולה להנצל מן המחלה הנוראה רחמ"ל.

בהיכלי הישיבות

והגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל אמר פעם לנכדו, שאם היו בית ישראל מקיימים הכתוב בספר התורה הזה - תומר דבורה, ומתבוננים היטב בכתוב בו, לא היו צריכים כלל בתי דינים ובתי משפט בישראל!, והחשיב מאד הלימוד בו, והיה מרבה לדבר על רבו הסבא מסלבודקה זצ"ל, שקיים זה מה שכתוב בזה.

ומספרים על הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שפעם השתטח כיומא דהילולא על ציון קברו של הרמ"ק זי"ע וספר תומר דבורה בידו, והיה גועה בבכיה ואומר פעמים הרבה: "כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים!".

ועל הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל מספרים, שכשהגיע בצפת לקברו של הרמ"ק, אמר בזה"ל: "רבנו משה קורדובירו, אנחנו לומדים ספרך תומר דבורה, וקבלנו הרבה תועלת ממנו, הסבא מקלם זצ"ל צוה אותנו ללמוד בספר תומר דבורה בכל ליל שבת קדש ועשינו כן בדיקנות! ועל כן אנו מבקשים שתהיה מליץ יושר לפניו יתברך, על הישיבות הקדושות שלומדים מוסר, שיוכלו להמשיך בעבודתם בסיעתא דשמיא בלי מפריעים. ע"כ.

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר שאלוהים קנא קנאת ה', וזה מעין הפרשה שפינחס שהוא אלוהים קנא קנאת ה', שהרג את זמרי ועצר את המגפה מבני ישראל.

תוכן ההפטר

אלוהים חלק כבוד למלכות ורץ לפני אחאב שישב במרכבה, כדי שלא ילך יחידי.

כאשר בא אחאב לביתו סיפר לאשתו איזבל, את כל מה שעשה אלוהים לנביאי הבעל שהרגם בחרב. איזבל שלחה להודיע לאלוהים, שהיא תהרוג אותו, על שהרג את נביאי הבעל. אלוהים פחד על נפשו וברח למדבר, ישב תחת עץ אחד ובקש מה' שימית אותו.

כשנרדם אלוהים, בא מלאך ה' והעיר אותו שיקום לאכול ולשתות. כשהתעורר, מצא עוגה וצלוחית מים, אכל ושתה מעט וחזר לישון, אך המלאך העיר אותו שוב, ואמר לו שיקום ויאכל עוד, כי הדרך מרובה ולא ימצא אוכל במקום אחר. אלוהים אכל ושתה שוב והלך בכח אותה אכילה ארבעים יום וארבעים לילה עד שהגיע לחורב.

נכנס למערה אחת ללון שם והנה דבר ה' אליו לאמר: מה לך פה אלוהים? אלוהים ענהו שהוא קינא קנאת ה', בזה שהרג את נביאי הבעל, ועתה רוצים להורגו, לכן ברח ובא לכאן.

ושוב דבר ה' אמר לו: צא ועמוד בהר ויתגלה לך כבוד ה', אך לפני שיתגלה לך כבוד ה', יעברו מחנה מלאכים הממונים על הרוח, ושוב יעברו מחנה מלאכים הממונים על הרעש, ואחר כך המלאכים הממונים על האש, ולאחר זה המלאכים המשבחים את ה' בחשאי ורק אז יבוא כבוד ה'. כששמע אלוהים את זאת, כסה פניו באדרתו מפני כבוד השכינה.

ובעומדו בפתח המערה, שמע שוב את הקול "מה לך פה אלוהים", ואלוהים ענה כבתחילה שקינא לה' ועתה רוצים להורגו.

אמר לו ה': חזור למדבר דמשק ומשח את אלישע לנביא במקומו. ואלישע ימליך את חזאל למלך ארם, ואת יהוא בן נמשי ימשח למלך ישראל, ואז ה' יביא פורענות על ישראל, שהנמלט מחרב חזאל ימית יהוא בן נמשי, והנותר מחרב יהוא ימית אלישע וישאיר בישראל רק שבעת אלפים אשר לא כרעו לבעל.

אליהו הלך משם וראה את אלישע חורש בשדה יחד עם עוד אחד עשר חורשים כאשר כל חורש משתמש בצמד בקר, ואלישע היה החורש השנים עשר. אליהו לקח את אדרתו והשליכה על אלישע לסימן, שהוא יהיה נביא במקומו.

אלישע ביקש מאליהו ללכת לנשק להוריו ולבוא אחריו, אליהו אמר לו שאם יבוא אחריו, הרי כל הנסים והנפלאות שעשה יזכה גם הוא לעשותם. אחרי כן לקח אלישע את הצמד בקר שחט אותו ועשה סעודה לאנשים שעבדו אתו, ואחר כך הלך עם אליהו לשרת אותו.

מלכים א' פרק י"ח פסוק מ"ו, ופרק י"ט.

מִוִּיד-יְהוָה [א] רוח גבורה הבאה מאת ה' (ת"י) הֲיִתְּהָ אֵל-אֱלֹהֵינוּ וַיִּשְׁמַע חַגְר

עיונים והארות

בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם. ממשיכה הגמרא ומביאה מעשה: רב ששת היה סגי נהור (עיוור). כל אנשי העיר הלכו לקבל פני המלך וקם והלך אתם גם רב ששת. מצא אותו מין (אפיקורוס) אחד, אמר לו: הכדים השלמים הולכים לנהר, לאן הולכים הכדים השבורים? אותו מין העליב את רב ששת בזה, כאומר - מה לעיוור לראות בתהלוכה של המלך? אמר לו רב ששת: בוא וראה שאני יודע יותר ממך. עבר הגדוד הראשון, וכאשר נשמע הרעש אמר אותו המין: בא המלך, אמר לו רב ששת: לא בא המלך. עבר הגדוד השני וכאשר נשמע הרעש אמר לו אוו המין: עכשיו בא המלך, אמר לו רב ששת: לא בא המלך. עבר הגדוד השלישי וכאשר השתתקו כולם אמר לו רב ששת: עכשיו בודאי בא המלך. אמר לו אותו המין: מנין לך דבר זה? ענה לו:

א. ויד ה' - יש מפרשים שהנבואה הנאמרת כאן, היתה לאליהו, שילך וירוץ לפני אחאב (אברבנאל). ויש אומרים יד ה' - הוא הכוח שנתן לו הקדוש ברוך כדי לרוץ אף על פי שהיה נביא וזקן (מצודת דוד). וכן תירגם יהונתן: "ורוח גבורה מלפני ה' היה על אליהו". וישנס מתניו, והשיג את אחאב אף על פי שהלך במרכבה, ואליהו הלך רגלי ורוץ לפני אחאב עד בואכה יזרעאלה, כי אליהו רצה להראות לאחאב, שזה שעשה לו קודם בעצירת המטר, לא משנאה עשה, שהרי עכשיו כשחזר בו, הוא חולק לו כבוד.

נאמר (מסכת ברכות נח). אמר רבי יוחנן: לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה - יבחין

את **מִתְנִינוּ** להיות מזורז ביותר (מ"ד) **וַיִּרְץ לְפָנַי אַחָב** [ג] **עַד-בֹּאֲכָה** עד בא אחאב **! זָרְעָאֵלָהּ** לחלוק כבוד למלכות (רש"י):

א וַיִּגַּד אַחָב לְאִיזָבֵל [ג] **אֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהֵינוּ** שהוריד אש מהשמים, וכן הוריד גשם (רלב"ג) [לאחר ג' שנים של בצורת] **וְאֵת כָּל הַסִּיבָה אֲשֶׁר** בעבורה (מלבי"ם) **הֲרַג אֶת-כָּל-הַנְּבִיאִים בְּחָרֵב** [ה]: **וּתְשַׁלַּח אִיזָבֵל מִלְאָךְ אֶל-אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר כֹּה-יַעֲשֶׂנוּ אֱלֹהִים** [ה] נשבעה בשם הבעלים (רד"ק) **וְכֹה**

עיונים והארות

עד תפארת בא למלכות שהיא כ"ה (חומת אנך).

ג. **מובא** בספר "מעם לועז", שהגיד אחאב לאשתו שלשה דברים, וכולם היו מזורים ויוצאים מן הגדר הרגיל, האחד שאכן אליהו הנביא הוריד אש מן השמים והוריד המטר. השני שאדם חלש וזקן כמוהו הרג נביאי הבעל. השלישי שאיש מהנביאים שהרג לא ברח, ולכן מופיעה מילת כל בפסוק שלוש פעמים, לרמז על שלושת הדברים האלה.

ד. **ואת** כל אשר הרג את כל הנביאים בחרב - ידמה שהודיע לה שהוא צוה לחפשם כלם ולהורידם לנחל קישון ושחטם שם כאילו רצה שלא יטמא דמם את הארץ ולזה נשפך דמם אל הנחל שיוליכהו למקום רחוק (רלב"ג).

ה. **ותשלח איזבל** - אמרה אתה חשבת לבטל את עבודת הבעל, דע לך, כי כה יעשון אלהים, שישראל יעשו אלילים כאשר היו עושים מלפנים, וכה יוסיפון, כי כעת מחר אשים את נפשך כנפש אחד מהם, וישונו מישראל לאלהי הנכר (האלשיך הקדוש).

מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע (מלכות הארץ כעין מלכות שמים), כאשר בא המלך, פתח רב ששת וברך עליו, לגלג עליו אותו המין ואמר לו: למי שאינך רואה אתה מברך. בסופו של דבר שאלו בגמרא: ומה קרה לאותו מין? - יש האומרים, שרב ששת נתן עיניו בו ונעשה גל עצמות.

ב. **וירץ לפני אחאב** - מלמד שחלק כבוד למלכות, וכן מצינו במשה שחלק כבוד למלכות, שנאמר וירדו כל עבדיך אלה אלי, שאין תלמוד לומר אלה, אלא שסופו לירד בראשונה, אלא שחלק כבוד למלכות (מכילתא).

יד ה' היתה אל אליהו וישנס וכו' - אפשר לרמזו וישנס גימטריא במשיח בן דוד וירץ לפני אחאב אח לשמים אב לישראל שהוא המשיח עד בואכה יזרעאלה הם ישראל שהיו זרועים בין האומות כמו שפירשו ע"פ כי גדול יום יזרעאל וזה עד בואכה יזרעאלה שיבואו יזרעאל שהם ישראל שזרעם בין האומות לברר ניצוצי הקדושה. א"נ זרע יעקב שנקרא ישראל. ועוד יש לרמוז עד באכה דאז יהיה יחוד קבה"ו וזה רמז

יֹוסֶפֶון [לשון שבועה וגוזמה (מ"ד)] שכמו שעשית לנביאי הבעל (רש"י) **כִּי-כַעַת מָחָר**
אֲשִׁים אֶת-נַפְשְׁךָ כְּנַפֵּשׁ אֶחָד מֵהֶם: ג וַיֵּרָא ראה עצמו בסכנה **וַיִּקָּם**
וַיִּלֶּךְ אֶל עַל נַפְשׁוֹ [ו] וַיָּבֵא בְּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לַיהוּדָה ואינה
 ממשלת אחאב (רד"ק) ובכל זאת **וַיִּנַּח אֶת-נַעֲרוֹ שָׁם** להפרד מבני אדם לצאת אל המדבר
 ולהתבודד (מלבי"ם): **ד וְהוּא-הֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר** כדי שלא יראהו שום איש (רלב"ג) **הָרֶרֶךְ יוֹם**
וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רְתֹם [שם אילן שהגחלים שלו חמים מאוד (מ"צ)] **אֶחָד [ז] לַחֲסוֹת**
 בצילו **וַיִּשְׁאַל אֶת-נַפְשׁוֹ לְמוֹת [ה] בִּיקֶשׂ מִדַּי שִׁמִּית אֹתוֹ (מ"ד) וַיֹּאמֶר | רַב**

עיונים והארות

ז. **ויבא** וישב תחת רותם אחד - הקדוש ברוך הוא הזמין לו את הרותם לרמוז לו, כי מנהיג ישראל צריך שבקרבו תבער את הלהט של קנאת ה' צבאות, אך מבחוץ צריך להתנהג במדת הרחמים, כמו שאמרו בירושלמי פאה (פרק א הלכה א): "נאמר (תהלים קכ, ד): "חצי גבור שנונים, עם גחלי רתמים" - כל הגחלים כבו מבחוץ - כבו מבפנים, ואלו (הרתמים) אף על פי שכבו מבחוץ לא כבו מבפנים" - כך על מנהיג ישראל להיות, שמבחוץ צריך להיות טוב לכל אדם, אך מבפנים תבער בו את קנאת ה' (פתח השער - שער בת רבים).

ח. **וישאל** את נפשו למוות - לתועלת נפשו, כדברי המלבי"ם שכתב: כאשר ראה שאכן תיקן לצורך עצמו את אשר היה לו לתקן בחיים, וראוי כי תשוב נפשו אל צרור החיים, ותעזוב את הלבוש החומרי המאפיל בינה ובין האור הבהיר (בעולם הנשמות).

ותשלח איזבל מלאך - פירש הרב באר יצחק אשכנזי דלכבוד אליהו זכור לטוב בא מלאך ה' ונדמה כאחד מהמשרתים ושלחה על ידו איזבל לאמר כה יעשון וכו' עכ"ד ולפי דבריו נתישבה חקירה גדולה איך אליהו זכור לטוב חש לדברי איזבל וברח. האיש כמוהו יברח ומה איזבל ומה כחה. ולפ"ז אפשר דכיון שראה דמלאך נעשה דמות משרת למלכה ובא בשליחותה ודאי זהו רצון ה' שיברח ובמקומות אחרים כתבתי בזה. ושם הבאתי שיטה אחרת בזה בפרקי ר' אליעזר דה' אמר לו שיברח (חומת אנך).

ו. **ואפשר** לפרש ויקם וילך אל נפשו, שהלך להתבודד, מאחר שראה שחיתות הדור, והיה סבור שהקולר (אחריות) תלוי בו. כמובא בגמרא (מכות יא) שפעם אחת אכל אריה אדם בשכונתו של רבי יהושע בן לוי ולא רצה אליהו הנביא לדבר עמו, כיון שלא הגן על דורו, ולכן תלה אליהו הקולר בו והלך להתבודד ולפשפש במעשיו כדרך הצדיקים הגדולים.

עֲתָה לִי בַעוּהָזִי וְאֲנִי בּוֹ בִסְכָנָה כָּל יוֹם וַיּוֹם (רד"ק) וְלֹכֵן יִהְיֶה קַח נַפְשִׁי כִּי לֹא לְעוֹלָם יִחִיהַ
 כִּי-לֹא-טוֹב אָנֹכִי מֵאַבְתָּי לְהִנְצֵל מִן הַמִּיתָה וְאִ"כ מִה לִי עֵתָה מִה לִי לְאַחַר זִמְנ (מ"ד):
 הַ וַיִּשְׁכַּב וַיִּישָׁן תַּחַת רַתֵּם אַחֲרָי כִּי לֹא מִצָּא מַחֲסֵה דַק תַּחַת רוּתֵם זֶה וּבִדְרוּחַק הִיִּהּ יִכּוֹל
 לַחֲסוֹת תַּחְתּוֹ וְהִנֵּה-זֶה מִיַּד כְּשִׁישָׁן בָּא אֵלָיו מִלְּאָךְ וְנִינַע בּוֹ לְהַקִּיצוֹ מִשְׁנֵתוֹ (רד"ק)
 וַיֹּאמֶר לּוֹ קוּם אֲכֹל: וַיֵּבֵט וְהִנֵּה מְרֹאֲשֵׁתָיו סְמוּךְ לְרֹאשׁוֹ (מ"ז) עֲנַת
 רְצָפִים [ט] עוֹגָה אֲפוּיָה עַל גְּבֵי גַחְלִים (רד"ק) וְצַפְתָּת צְלוּחִית (רש"י שְׂמוּאֵל א' כו, יא) שֶׁל מִים
 וַיֹּאכַל מִן הָעוֹגָה וְלֹא גִמְרָה וַיִּשְׁתֶּה מִן הַמִּים וְלֹא גִמְרָם (רד"ק) וַיִּשָּׁב וַיִּשְׁכַּב: וַיִּשָּׁב
 מִלְּאָךְ יִהְיֶה | שְׁנִית וַיִּנַּע-בּוֹ וַיֹּאמֶר קוּם אֲכֹל אֵת הָעוֹגָה שְׁנִשְׂאָרָה כִּי
 רַב מִמֶּךָ תִּהְיֶה [י] כִּי אֵתָה עֵתִיד לִלְכַת דֶּרֶךְ רַבָּה וְלֹא תִמְצָא מִה לְאֹכֹל (מ"ד): חַ וַיִּקָּם

עיונים והארות

- ומתרגם התרגום "ובפומיה ממלל" - ובפיו מדבר, ואומר (ישעיה נה, א): "הוי כל צמא לכו למים", שהיה מזונו עתה ענין רוחני אלהי (מלבי"ם).

י. וישׁוב מלאך ה'... ויאמר קום אכול - פעמיים אמר לו המלאך לאכול (פעם ראשונה בפסוק ה, והשניה בפסוק שלנו - ז), כי בפעם הראשונה נתכווין לשבור רעבונו (האברבנאל מובא במעם לועז), והשניה כדי להכין לו כוח לדרך, ולכן אמר לו: "כי רב ממך הדרך", ולא הזכיר השתיה, כי אחר כך אמר (בפסוק הבא): "וילך בכוח האכילה היא ארבעים יום וארבעים לילה", ולא הלך באותו הזמן בכוח השתיה. המלאך אמר לאליהו "כי רב ממך הדרך" - מראה שאכן המלאך ידע

ט. והנה מראשותיו עוגת רצפים - עוגה של רשפי (גחלים) אש, נדמה לו כאילו רשפי (גחלי) אש נתאחדו כדמות עוגה הראויה למאכל, וכאילו צויהו לאכול העוגה הזאת, שהוא כפי המשל, שגופו יזדכך מן חלק העפר ויעשה כבריות המורכבות מיסודות הקלים - אש, מים ורוח, כענין (תהלים קד, ז): "עושה מלאכיו רוחות, משרתיו אש לוהט", וכמו שאמרו, שהשדים - הם גופות המורכבים מאש ורוח או אש ומים, והם אוכלים ושותים לדעת חכמינו זכרונו לברכה והמקובלים, אשר גם אכילתם - מהדברים הדומים להרכבתם, וכפי הנמשל - הרצפה רומזת אל דבר הנובאה, והמים רומזים לתורה, וכמו שכתוב (ישעיה ו, ו): "ובידו רצפה"

וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֶּה וַיֵּלֶךְ בְּכַח | הָאֲכִילָה הִיא | על פי נס, כי לא נתעכלה במעיו
 אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד | בואו (מ"ד) | תֵּר הָאֱלֹהִים חֲרָב [יא]:
 ט וַיָּבֵא - שָׁם אֶל - הַמַּעֲרָה | היא נקראת הצור שעמד בו משה (רש"י) | [יב] וַיֵּלֶן שָׁם

עיונים והארות

לאן פניו של אליהו מועדות - להר חורב.

מובא בהמשך בספר "מעם לועז" - שאליהו היה כל כך מופשט מכל הענינים הגשמיים עד שלא היה לו עוד ענין בעולם הזה. ולכן עוררו המלאך לקום ולאכול, ולראות שאכן עדיין הוא חי בעולם הזה, כך על ידי זה אולי ידון את ישראל לכף זכות. כמו שהיה עם רבי שמעון בר יוחאי כאשר יצא מן המערה, בכל מקום שנתן בו עיניו - נשרף, עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא חזור למערה.

יא. וַיֵּלֶךְ בכוח האכילה היא - אומר המלבי"ם: בזה נדמה למשה רבינו שנזדכך גופו בזה שעמד ארבעים יום בלא אכילה שזכה ברדתו מן ההר שנגלה אליו כבוד ה' למטה ואל קרני ההוד, וכן אליהו בכוח האכילה הזאת שהיה מאכל רוחני - נזדכך גופו כל הארבעים יום עד שבא להר הר האֱלֹהִים, כי הוכן אל המראה הגדול הזה.

ואומר האברבנאל: כי סיבת ביאתו למערת הר חורב, לא רק כדי להתחבא מפני איזבל, אלא גם כדי שהשפע האֱלֹהִי שלא בא לו זה ימים רבים יבוא אליו ביתר שאת, והשתדל שידבר אליו ה' ויורה לו דרכו, לכן עזב את נערו בבאר שבע והלך יחידי שם כדי להתבודד, ואף על פי שידע שלא ימצא שם מזון ומים, בכל זאת הלך לשם כמו משה רבנו, ולא חשש לנפשו, ובחר מוות מחיים, ובגלל זה עזב את נערו בבאר שבע, כי חשש לחייו

ביודעו שאין שם מזון (עיין באורך במעם לועז).
וילך בכוח האכילה היא עד הר האֱלֹהִים חורב - רמז לו בזה - אפילו לא תהיה שום זכות לישראל, כי אם מה שקיבלו את התורה על הר חורב - די בזה לכפר על עוונותיהם (כמובא בפתח שער - שער בת רבים), וכך מובא בילקוט שמעוני ישעיה סימן סג, רמז תקז על הפסוק (ישעיה סג א: "אני מדבר בצדקה רב להושיע") זה שאמר הכתוב: (דניאל יב, א) "בעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול" - לעתיד באים שרים ומקטרגים על ישראל ואומרים לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, וכי יש משוא פנים; אם אלו (הגויים) עובדי עבודה זרה אף אלו (ישראל) עובדי עבודה זרה, אם אלו מגלי עריות, אף אלו מגלי עריות, אם אלו שופכי דמים - אף אלו שופכי דמים, אם כן מפני מה הללו יורדים (הגויים) גהנם והללו אין יורדים? באותה שעה מיכאל סניגורם של ישראל משתתק, שנאמר (דניאל יב, א): "בעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד עלימי עמך", שהוא עומד ללמד סניגוריא על ישראל והוא משתתק, ואין יעמוד אלא שתיקה שנאמר (איוב לב, טז): "כי עמדו לא ענו עוד" - הכוונה על חבריו של איוב. אמר הקדוש ברוך הוא, מיכאל, נשתתקת ואין אתה מלמד סניגוריא על בני, אני מלמד ומדבר עליהם בצדקה ומושיעם, שנאמר (ישעיה סג, א): "אני מדבר בצדקה רב להושיע" - בצדקה שקבלתם את התורה.

יב. דַּע לך, כי במערה זו שעמד בה משה רבינו ע"ה, ואליהו הנביא זל"ט, היו בה רשב"י ורבי

וְהִנֵּה דְבַר-יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ: **ל**הכנס עמו בדברים **מ**ה-לְךָ פֶּה למה

באת לכאן (מ"ד ע"פ רד"ק) **א**לֵיהוּ [יג]: **ו**יֹאמֶר קִנְאָה קִנְאָתִי לַיהוָה | אֵלֵהִי

צבֹאוֹת לעצור המטר (מ"ד) ולהרוג נביאי הבעל המתעיים את ישראל, עד **פ**י-עֲזְבוּ בְרִיתְךָ

[יד] בטלו מצות מילה (רד"ק מלאכי ג, א) **ב**ני יִשְׂרָאֵל [טו] אֶת-מִזְבְּחֵיךָ הָרְסוּ

עיונים והארות

קנא קנאתי וגו'. התחיל הקב"ה לדבר עמו דברים של תנחומים, אמר כשירדתי ליתן תורה לישראל לא ירדו עמי אלא מלאכי השרת שרצו בטובתו, שנאמר צא ועמדת בהר וגו', ואחר הרעש אש, המתין לו שלש שעות, עדיין עמד בדברים הראשונים ואמר קנא קנאתי, אמר לו הקב"ה ואת אלישע תמשח לנביא תחתך, ומה שבדעתך אין אתה יכול לעשות (תנא דבי אליהו).

יד. **בי** עזבו בריתך - למה נמשלו ישראל לאגוז, שנאמר אל גנת אגוז ירדתי, מה האגוז הזה חלק, ומי שאינו אומן לעלות בו מיד הוא נופל, שצריך לשמור את עצמו שלא יפול ממנו, כך כל מי שמשרה את ישראל צריך לישמר שלא יטול את שלו מתחת ידיהם... אליהו אמר כי עזבו בריתך בני ישראל, ומה נאמר לו, ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתך. ר' יוחנן שמע לה מן הדין קריא, משא דמשק וגו', עומד בדמשק ומכריז ערי ערוער, והלא אין ערוער אלא בתחום מואב, אלא שס"ה בתי אלילים היו בדמשק והיו עובדים לכל אחד ואחד יומו, והיה להם יום אחד והיו עובדים את כולם, באותו היום אמר לו הקב"ה, אליהו עד שאתה מקטרג את בני לך לדרכך דמשק וקטרג עליהם (ילק"ש).

טו. **נאמר** בזוהר הקדוש על הפסוק (ויקרא יט, טז): "לא תלך רכיל בעמך, ולא תעמוד

אלעזר בנו וזו הערה הנמצאת בפקיעין, כן כתב בספר הלולא רבא להרב מוה"ר שלמה וענונו מחכמי המערב נדפס בשנת תקע"ט וכ"כ בספר "לבנת הספיר" להר"ר דוד בנו של הר"ר יהודה החסיד שחיברו בשנת ה' אלפים פ"ה ליצירה עי"ש. וג"כ היא אחת מעשרה דברים שנבראו בע"ש בין השמשות. ומשה רבינו השיג בה השגות גדולות כמ"ש ושמתין בנקרת הצור, ותרגומו במערת טנרא, ושם נגלה למשה רבינו אורות של י"ג מידות של רחמים כמ"ש שאמר לו השי"ת אני אעביר כל טובי על פניך, ומפרש בתרגום יונתן, כל מכילת טובי קדמך והם הי"ג מכילן דרחמי. וכן אליהו הנביא היה שם כמ"ש רש"י במלכים א' יט, "ויבא שם אל המערה" והיא נקרת הצור שעמד בה משה, ואם היה נשאר בה פתח אפי' כמלא נקב המחט לא היה העולם יכול לסבול האור שלה, וע"ז אמרו בשיר בר יוחאי במערת צורים שעמדת. וכן רשב"י שהיה ניצוץ ממשה רבינו אמר לאחר צאתו מן המערה, אנא חמי בעיני תליסר מכילין גלפין קמאי ונהרין כבוצינין, ולעתיד לבא משיח צדקנו ג"כ יתגלה ויצא ממערה זו. וא"ת והרי משה רבנו לא נכנס לא"י, באותו זמן פקיעין היה מחוץ לארץ ישראל.

יג. **מזה** לך פה - היה לו שיאמר לפניו רבונו של עולם הן בניך בני אברהם יצחק ויעקב שעשו לך רצונך בעולמך. הוא לא עשה כן אלא אמר

עיונים והארות

הוא הדין כאן, כאשר אליהו - זה פנחס - יוצא עתה באשמה כה חריפה נגד ישראל, שלפיה ראויים הם רק לכליון, ואיננו משתדל כראות למנהיגי ישראל, להפך בזכותם ולסנגר עליהם. אומר לו הקדוש ברוך הוא: כפי שמתברר עכשיו אינך אלא קנאי בטבעך וכל כוונתך היא לעורר קטיגוריה על ישראל, וכבר יש מקום לחשוב כי אפילו אותה קנאות בשטים, אשר כה הרביתי שכרך עליה, לא היתה מכוונת לטובת ישראל כי אם לרעתם - לעורר עליהם קיטרוג בשל חטאייהם.

בזה רמז לו השם יתברך, כי צריך מנהיגי ישראל לבקש רחמים על ישראל, אפילו בזמן שהם רעים וחטאים, ולהמציא להם זכויות והמלצות במקום למנות את חטאייהם. בזמן שמדברים אל החוטאים עצמם, יש להוכיחם בדברים קשים וחרופים, אולם כאשר מדברים לפני השם יתברך יש ללמד עליהם זכות ולבקש רחמים בעדם (כוכב מיעקב).

ומובא עוד במעינה של תורה, על הצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל מירושלים, כי היה ידוע כקנאי מופלג ביחס לחילוניים, ותמיד היה יוצא נגדם בדברים חוצבים להבות אש. שאלו אותו פעם: הלא דרכו של צדיק היא, להמליץ תמיד טוב על ישראל וללמד עליהם רק זכות?

השיב להם: האמינו לי כי בכל יום אני אומר תהלים ובוכה לפני השם יתברך, אף בעד הגרועים שבישראל; אך כל זה אינו אלא כלפי השם יתברך, ואילו אותם עצמם מחוייב אני להוכיח בדברים הקשים והחרופים ביותר, למען לא ילמדו אחרים ללכת בדרכיהם ולמען יחזרו הם למוטב... וזו גם דרך החסידות: תביעה חריפה מן האדם ולימוד זכות לפני השם יתברך.

עלידם רעך" - אליהו הנביא הלך רכיל על ידי שקנא קנאת האל ככתוב לעיל, לכן נגזר עליו להיות נוכח בכל ברית מילה. יוצא, מי גרם לו לאליהו הנביא זכור לטוב לעמוד על הדם, - "לא תלך רכיל", ולכן על האדם להיות נזהר בדבורו אפילו במקום שיש קנאת ה', כל קיצוניות איננה רצויה, ועל זה נאמר בפרשת ויחי (בראשית מט, ז): "ארוך אפם כי עז, ועברתם כי קשתה, אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל", יעקב אבינו קלל את "אפם" - ורגזם, קנאתם הקיצונית - וזהו "כי עז", והתרופה היא - אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל, ללכת רק בשביל הזהב.

ויאמר קנא קנאתי לה' - מצאנו בילקוט שמעוני, שהתרעם השם יתברך על אליהו, על אשר איננו מלמד זכות על ישראל, וקבל עליו מאז ומתמיד רק מקנא אתה, וגם בשיטים קינאת... ועל כן צויה עליו השם יתברך למשוח את אלישע לנביא במקומו. ונשאלת השאלה, הלא הקנאה אשר קינא אליהו - זה פנחס - בשטים נחשבת לדבר גדול, אשר התורה הפליגה בשבחיו והרבה שכר קיבל על כך, ולמה איפוא מתרעם עליו השם יתברך בשל כך? - והסביר זאת המגיד מדובנא זצ"ל על פי משל: אב הביא את בנו יחידו אל הרופא, על מנת שירפאהו מחוליו, ניתח הרופא את הבן החולה, כרת ממנו אבר וחזר הבן לאיתנו, האב הודה לרופא מקרב לב ושילם לו בעין יפה. לימים חזר הבן וחלה, ושוב הביא אביו אותו רופא שטיפל בו בראשונה. נתן לו הרופא סמים חריפים שיש בהם חוזק כדי להמית. כיון שראה האב כך, החל צווח (צועק, זועק) כלפי הרופא: "מדוע אתה רוצה להמית את בני, והלא הבאתי אליך על מנת (כדי) שתרפאהו?! עכשיו נוכחתי לראות, כי גם בפעם הראשונה היתה כוונתך רעה, להפוך את בני לבעל מום ולא כדי לרפאותו ניתחת אותו".

במות יחיד שנעשו לשם שמים (רש"י) **וְאֶת-נְבִיאֶיךָ הֲרַגוּ בְּחָרֵב וְאֹתֶר** נשארתי
אֲנִי לְבַדִּי [והמאה שהשאיר עובדיה אינם ידועים להם והרי הם כאילו אינם (רד"ק)] **וַיִּבְקְשׂוּ**
אֶת-נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ: יֵא וַיֹּאמֶר עַל מִן הַמַּעֲרָה **וְעַמְדַתְּ בְּחָרֵב לְפָנַי**
יְהוָה מִפְּנֵי כְבוֹד הַשְּׂכִינָה וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה עִבֵר אחר כל המתנות ההם **וְרוּחַ גְּדוּלָּה**
וְחֹזֶק מְפָרֵק [משבר (מ"צ)] **הָרִים וּמִשְׁבַּר סְלָעִים לְפָנַי יְהוָה** [טז] ובאה
אליו הנבואה ואמרה **לֹא בְּרוּחַ יְהוָה כְּבוֹד ה' לֹא בֵּא עִם מְלֹאכֵי הָרוּחַ וְאַחַר הָרוּחַ**
רָעַשׁ וקול הנבואה אומר **לֹא בְּרַעַשׁ יְהוָה כְּבוֹד ה' לֹא בֵּא עִם מְלֹאכֵי הָרַעַשׁ** (מ"ד):
יב וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ וקול הנבואה אומרת **לֹא בָּאֵשׁ יְהוָה כְּבוֹד ה' לֹא בֵּא עִם מְלֹאכֵי**
הָאֵשׁ וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דְּקָה קול מלאכים המשבחים בחשאי (ת"י) ולא שומעים
את הקול ממש (רש"י): **יג וַיְהִי | כְּשִׁמְעַע אֱלֹהֵינוּ** את קול הדממה **וַיִּלְט פָּנָיו** כסה והסתיר
פניו **בְּאֲדָרְתוֹ** מלבוש מיוחד לנביאים שלא יביש באש הכבוד **וַיֵּצֵא** מהמערה **וַיַּעֲמֵד פֶּתַח**
הַמַּעֲרָה וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר [לאחר שראית שכבוד ה' לא עבר ברוח וברעש ובאש
כי אם בקול דממה דקה כי חפץ חסד הוא] **מֵה-לְךָ פֶּה אֱלֹהֵינוּ** האם אתה עדיין באת לכאן

עיונים והארות

ונשמות אני עשיתי. א"ר הונא שלש רוחות על ידי שיצאו שלא במשקל כמעט שהיה העולם חרב, ואלו הם אחד בימי יונה, ואחד בימי איוב ואחד בימי אליהו... ואין לך קומיקון שבכלם אלא של אליהו, שנאמר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים (ב"ר).

טז. ורוח גדולה וחזק - זה שאמר הכתוב כי רוח מלפני יעטף. אמר רבי בשעה שהרוח יוצא לעולם הקב"ה מרשלו בהרים ומשברו בגבעות, ואומר לו הזהר שלא תזיק את בריותי, מה טעם כי רוח מלפני יעטוף, מהו יעטוף, משלהי, כמו דאמר בהתעטף עלי רוחי, וכל כך למה, בשביל

לבקש נקמה (מצודות): יד וַיֹּאמֶר קְנֵא קְנֵאתִי לַיהוָה | אֱלֹהֵי צְבָאוֹת ולא
 לכבודי פִּי-עֲזָבוּ בְּרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מִזְבְּחֶיךָ הָרְסוּ
 וְאֶת-נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בַּחֶרֶב וְאוֹתָר אֲנִי לְבְדִי ולזה גם עתה אבקש נקם למען
 כבוד שמו (מ"ד) וַיִּבְקְשׁוּ אֶת-נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ: טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ
 שׁוּב לְדַרְפֶּךָ בדרך אשר באת הנה (מ"ד), והוא מְדַבְּרָה דַּמְשֶׁק וּבָאת אל דמשק
 וּמְשַׁחְתָּ תְצוּה לְאִלִּישַׁע שִׁיחִיה נְבִיא תַחְתֶּיךָ (כדלקמן) והוא ימנה אֶת-חֲזָאֵל לְמִלְךָ
 עַל-אַרְם והוא יעשה רעה על ישראל, כי הסדר היה שקודם אליהו משח את אלישע לנביא ואח"כ
 אלישע משח את חזאל והוא (רד"ק): טז וְאֵת יְהוּא בֶן-נְמָשִׁי תְמַשֵּׁח תְצוּה לְאִלִּישַׁע
 שִׁימְשַׁחֵהוּ (ע"פ רד"ק הנ"ל) לְמִלְךָ עַל-יִשְׂרָאֵל [יז] וְאֶת-אֱלִישָׁע בֶּן-שָׁפְטַי
 מֵאֲבֵל מְחֻלָּה תְמַשֵּׁח שִׁיחִיה לְנְבִיא תַחְתֶּיךָ [יח] אחר שתעלה בסערה

עיונים והארות

שהאנשים שאינם ראויים ליפול על ידי חזאל כמו בית אחאב, הנשים והטף יפלו על ידי יהוא, והאנשים אשר ראויים להימלט מחרב יהוא כמו הנערים המנוערים שהתקלסו (לעגו לו) באלישע, ימית אלישע, כמובא (מלכים-ב, ב, כג): "ויעל משם ביתסאל, והוא עולה בדרך ונערים קטנים יצאו מן העיר, ויתקלסו (לעגו) בו ויאמרו לו: עלה קרח עלה קרח". ואינו מדבר על סדר הזמן, ע"ש.

יח. תְּמַשֵּׁח לנביא תחתך - אי איפשי בנביאותך, מאחר שאתה מלמד קטיגוריא על בני (רש"י).

יז. ואת יהוא בן נמשי - אומר המלבי"ם, הסדר לא היה כך, כי תחילה נמשח אלישע, אחר כך יהוא ואחר כך חזאל, כי אחאב עשה תשובה לכן אמר ה' אל אליהו (מלכים"א כא, כט): "הראית כי נכנע אחאב מלפני, יען כי נכנע מפני - לא אביא הרעה בימיו, בימי בנו אביא הרעה על ביתו" (ועיין מלכים"ב, ט - שם מבואר כי אלישע משח את יהוא על ידי אחד מבני הנביאים, ובפסוק ז' באותו פרק: ציוהו אלישע: "והכיתה את בית אחאב אדונך, ונקמת ידמי עבדי הנביאים ודמי כל עבדי ה' מיד איזבל"..) (עיין מלבי"ם באורך). והאברבנאל פירש,

השמימה (מ"ד): **וְהָיָה הַנְּמֹלֵט מִתְּרַב יְהוּא יָמֵית יְהוּא** שהרג את כל עובדי

הבעל וכל בית אחאב שהיו עובדי גילולים (רד"ק) **וְהַנְּמֹלֵט מִתְּרַב יְהוּא יָמֵית אֱלִישֶׁע**

הם הארבעים ושנים נערים [יט] המנוערים מן המצוות שנהרגו על ידי הדובים בריחו (רש"י) [כ]: יח אפילו

אם תמשול בהם הרב חזאל **וְהִשְׁאֲרֵתִי בְיִשְׂרָאֵל** הכשרים שבהם שהיו **שִׁבְעַת**

אֲלָפִים והם החשבון של **כָּל-הַבְּרָפִים אֲשֶׁר לֹא-כָרְעוּ לַבַּעַל** [כא]

עיונים והארות

שלכם 42 נערים האלה הרשעים.

ולפי הסוד יש בזה דבר נוסף, שהרי לא כתוב דובים עם ו' אלא דבים, דבים זה ה' גבורות קשות נקראות מנצפ"ך כמנין פ"ר, תחלק לחמש יצא 56 כמנין נ"ו. בדרך כלל הקב"ה מנהיג את העולם בנ"ו אחד האל הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתינו. אדם אומר לבנו אם עושה דבר לא טוב נו נו. יער עולה כמנין פ"ר, יצאו ממנו ב' דבים דבים כמנין נו וא"כ פעמים נ"ו. וב' גבורות אלו אכלו את הנערים ההם.

כ. וברד"ק ביאר בענין אחר, וז"ל: ימית אלישע - כי בהוכיחו אותם ולא היו שומעים אליו ולא היו שבים מדרכם הרעה האויבים יבאו עליהם והרגום וכאלו הוא היה ממית אותם כי יותר היו ענושים כשהיה מזהיר להם ומצוה משלא היה להם מזהיר או פ"י ימית אלישע במותו כי במות אלישע באו גדודי ארם ומואב בארץ.

כא. והשארתי בישראל שבעת אלפים וגו' אשר לא כרעו לבעל - הם היו אותם של גדעון, דכתיב בשלש מאות המלקקים אושיע את ישראל, ועליהם הוא אומר והיה שארית יעקב וגו' כטל מאת ה' (תנחומא).

יט. בלעם בנה שבעה מזבחות והקריב עליהם מ"ב קרבנות והסט"א תבע את המזבחות האלה, אמר לו הקב"ה אני אשלם לך, ואומר רבנו האר"י ששילם לו בזמן אלישע הנביא שבאו בני יריחו לאלישע הנביא ורצו מים, כי היו להם מים מרים, ולא יכלו לשתות מהם ולכן היו צריכים לקנות כל הזמן מים בכסף, ואמרו אין לנו כח לזה בבקשה ממך תרפא לנו את המים שיהיו ראויים לשתיה.

ואלישע הנביא באמת כתב איזה שמות על צלחת ושם במעין יריחו ובאמת נהיו המים מתוקים עד היום הזה ולכן הוא נקרא מעיין אלישע, שהיה של אלישע והיו ארבעים ושנים נערים שהם היו מוכרים להם מים וצעקו לאלישע עלה קרח עלה קרח. כתוב בפסוק שיצאו ב' דובים מהיער ואכלו את ה-42 הנערים. **הגמ'** אומרת לא דובים ולא יער אלא הקב"ה ברא יער במקום והוציא שני דובים ואכלו את ה-42 הנערים.

ואומר רבנו האר"י שני דובים האלו הם בלעם ובלק, אמר להם הקב"ה אתם תקחו את ה-42 הנערים האלה על ארבעים ושנים קרבנות, ששה קרבנות כפול שבעה מזבחות, וזו המתנה

וְכָל-הַפֶּה אֲשֶׁר לֹא-נִשְׁקָ לּוֹ וְחוּץ מֵהֶם לֹא יִמָּצֵא עוֹד כְּשֵׁרִים (מ"ד): יט וַיִּלְךְ
 מִשָּׁם וַיִּמָּצֵא אֶת-אֱלִישֶׁע בֶּן-שָׁפַט וְהוּא חָרָשׁ עִם עֲבָדָיו (רד"ק)
 וְשֵׁנִים-עֶשְׂרֵי עֶמְדִים לְפָנָיו שֶׁהָיוּ שֵׁם שְׁנַיִם עֶשֶׂר חוֹרְשִׁים בִּי"ב זֹגוֹת שֶׁל בִּקְרָה וְהוּא
 אֱלִישֶׁע בְּשֵׁנִים הָעֶשְׂרִי [כנב] הִיָּה חוֹרֵשׁ בְּצַמֵּד הַשְּׁנַיִם עֶשֶׂר וַיַּעֲבֹר אֵלָיְהוּ אֱלִיּוֹ
 וַיִּשְׁלַךְ קֶצֶת מֵאֲדָרְתוֹ אֵלָיו לְרַמֵּז שִׁיחִיָּה נְבִיא לַה' (מ"ד): כ וַיַּעֲזֹב אֶת-הַבִּקְרָה
 וַיֵּרֶץ אַחֲרָיו אֵלָיְהוּ וַיֹּאמֶר אֶשְׁקֶה-נָּא תָן לִי לְנִשְׁקָ לְאָבִי וּלְאִמִּי
 וְאֶלְכָה אַחֲרָיִךְ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ שׁוּב אֵלָי (רלב"ג דלא כרש"י) כִּי הַנְּפִלְאוֹת וְהַנְּסִים
 מַה-עֲשִׂיתִי וְמָה שֶׁעֲשִׂיתִי הֵם גַּם לָךְ גַּם לָךְ גַּם אֶתָּה תַעֲשֶׂה כְמוֹהֶם (מ"ד) [כג]: כא וַיָּשָׁב
 מֵאַחֲרָיו לְנִשְׁקָ לְאִבָּיו וְאִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת-צֶמֶד זֹג הַבִּקְרָה וַיִּזְבַּחַהּוּ שַׁחַשׁ אוֹתוֹ,

עיונים והארות

לפרש דעל ידי שהשליך אליו אדרתו בא אליו הארה ורוח קדושה. וזהו שאמר לו אליהו זכור לטוב לך ליטול רשות מאביך ואמך. שוב אלי כי מה עשיתי לך בהשלכת האדרת אין זה כלום כנגד מה שאני עתיד לעשות לך. ואמר לו כן כדי שיאמר אל אביו ואמו שלא יעכבוהו כי הוא מרויח ריוח גדול בלכתו לשרת אליהו זכור לטוב אשר לא ישוער בקדושה ותורה כי ברגע קטון הרגיש קדושה יתירה. ואפשר לרמוז דר"ת כי מה עשיתי לך גימטריא קין כי הוא היה הטוב של קין ולכן נקרא אלישע דנבי קין כתיב ואל קין ואל מנחתו לא שעה כל קבל דנא נקרא אלישע דר"ל לי שעה לא כקין כמ"ש האר"י ולכן א"ל אליהו זכור לטוב כי מה עשיתי לך כי עד עתה לא יש לך כי אם נשמת קין. אבל כשתבא אצלי תזכה יותר ויותר (חומת אנך).

ר' ברכיה בשם ר' הושעיא הגדול, אף שבעת האלפים היו עובדים עבודת אלילים, שנאמר וכל הפה אשר לא נשק לו, לבעל לא היו עובדים אבל לעגלי הזהב שעשה ירבעם היו עובדים. (ילמדנו).

כב. והספור הזה להורות כי מצאו בי"ב והיה אות כי יהיה ממונה על י"ב שבטי ישראל לנביא ולמזהיר (רד"ק).

ואחשוב שזכר זה להעיד כי אבי אלישע היה עשיר מאד ועם כ"ז נפרד אלישע מבית אביו לשרת אליהו מפני חוזק אהבתו החכמה (רלב"ג).

כג. ויאמר לו לך שוב כי מה עשיתי לך - אפשר

ולא הלך להביא עצים אלא **וּבְכָלֵי תַבְקָר** בכלי המחרישה שהיו קשורים לבקר **בְּשָׁלֶם** בישל להם **תַּבְּשֵׁר וַיִּתֶּן לָעָם** לאחד עשר החורשים ולעם שבאו ללוותו (רד"ק) **וַיֹּאכְלוּ וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אַחֲרַי אֱלֹהֵי וַיִּשְׁרְתֵהוּ [כד]:**

עיונים והארות

הן עוסקין בד"ת ואיני יכול לשלוט בהן שנאמר והנה רכב אש וסוסי אש יפרידו בין שניהם ויעל אליהו וגו' (שם) רכב אש אלו דברי תורה נביאים וכתובים וסוסי אש אלו משנה הלכות ואגדות ומה ת"ל ויפרידו בין שניהם אלא שחזר המלאך ואמר לפני הקב"ה רבוננו ש"ע עשיתי לך קורת רוח בעולם די הבזיון שבזיתי אותם ודחפתי אותם אחד לכאן ואחד לכאן לכן נאמר ויפרידו בין שניהם מכאן אמרו שני בני אדם שהולכין בדרך ועוסקין בתורה אין דבר רע יכול לשלוט בהן (תנא דבי אליהו רבה).

כד. ויקם וילך אחרי אליהו ושרתהו - וילמד ממנו לא נאמר אלא ושרתהו מכאן אמרו גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה ואל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה כדי שיאמר זכור איש פלוני לטוב שזה ההלכה קבע בידי שנאמר ויהי המה הולכים הלוך ודבר (שם ב' יא) ואין דבר אלא ד"ת שנאמר (ירמיה כג) הלא כה דברי כאש נאם ה' וגו' וכשנשתלח מלאך אל אליהו ואל אלישע לסלק את אליהו מן העולם בא ומצאן שהיו עוסקין בדברי תורה ולא היה יכול לשלוט בהם חזר לפני הקב"ה ואמר רבש"ע

שאלות ברש"י על הפרשה

א. משפחת החנני - מדוע הוסיף ה' בהתחלה ו' בסוף? וכן לכולם.

תשובה

ב. ובני קורח לא מתו - מדוע?

תשובה

ג. מי הם: זרח, אזני, ישוב, אחירם, שפופם, שוחם,

תשובה

ד. הסבר: על פי הגורל תחלק נחלתו.

תשובה

ה. למה נסמכה פרשת בנות צלופחד לכאן?

תשובה

ו. כתוב בפרשה: מחלה נועה וחגלה ומלכה ואח"כ בפרשת מסעי כתוב: ותהינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונועה

- מדוע שינה הכתוב?

תשובה

ז. כי בחטאו מת - איזה חטא? (ב' דעות)

תשובה

ח. ויקרב משה את משפטן לפני ה' - האם משה לא ידע את ההלכה?

תשובה

ט. מהיכן לומדים: אשרי האדם שהקב"ה מודה לדבריו?

תשובה

י. מהיכן לומדים שנתאוה משה למיתתו של אהרון.

תשובה

י"א. מאין למדים שפני משה כחמה ופני יהושע כלבנה?

תשובה

י"ב. פרים בני בקר, איל, ושבעה כבשים - כנגד מה הם שלשת הסוגים הללו?

תשובה

